

4	שאלון בנושא מעגל החיים
4	א. פרטים אישיים (אם הפרטים מצויים במאגר עבור לסעיף ב).
4	ב. לידה
4	ג. ברית מילה
5	ד. נידה
5	ה. נישואין
6	ו. גירושין
6	ז. פטירה
8	אבי אבטה, טומאה וטהרה, קריית מלאכי 23.11.98
10	קס מְלָךְ, טומאה וטהרה, אשקלון 1.12.98
12	קס גונציל צהייה, טומאה וטהרה, אשקלון 8.12.98
14	קס אקלה יאסו, טומאה וטהרה, אשקלון, 22.12.98
15	קס מקונן, טומאה וטהרה, קרית גת 26.1.99
16	אסמרה שטה זמרו, לידה ומילה, ראשון לציון 30.6.10
20	יוסף וורקנד, מעגל החיים, רחובות 21.8.10 חלקים א – ג
23	אסמרה זמרו שטה, אישות, ראשון לציון 23.8.10
25	ווסיהון מלקו, מעל החיים, פתח תקווה 14.9.10
30	קס גרמאו טסמא, מעגל החיים, גבעת אולגה 27.10.10 חלקים א-ד
37	קס אמהה נגהט, מעגל החיים, נתניה 30.1.11 - חלק א
38	קס אמהה נגהט, מעגל החיים, נתניה 30.1.11 - חלק ב
42	קס אמהה נגהט, מעגל החיים, נתניה 6.2.11
46	קס אמהה נגהט, מעגל החיים, נתניה 19.5.11 - חלק א
46	נישואים
51	קס אמהה נגהט, מעגל החיים, נתניה 19.5.11 - חלק ב
51	טקס החתונה
51	עקרות
51	נערה שנאנסת
52	אישה עגונה
52	אישה שנייה
52	ייחוד
53	גירושין
56	קס אמהה נגהט, תפילות, נתניה 19.5.11
56	הקלטה של תפילת מנחה
57	טגיתו אנדשאו, מעגל החיים, פרדס חנה 15.10.12 - חלק א
57	(בת של קייס ברהנו פטגו)
57	לידה
57	ברית מילה
57	נידה
58	נישואים

58	גירושים
59	פטירה
60	גרמי מלקי מהרט, מעגל החיים, עזריה פטגו, קרית גת 1.12.12
60	לידה
60	ברית מילה
60	נידה
61	נישואין
62	גירושין
62	פטירה
63	אסמרה שטה זמרו, מעגל החיים, ראשון לציון 19.12.12
63	לידה
64	ברית מילה
64	נידה
65	נישואין
67	גירושין
67	פטירה
68	מנהגי אבלות
69	אשטו ארגהי, מעגל החיים, קרית גת 13.12.12 – חלק א
69	לידה
69	ברית מילה
70	נידה
70	נישואים
71	גירושין
71	פטירה
73	קס דינקו אדנה, מעגל החיים, בת ים 29.1.13
73	לידה
74	ברית מילה
74	נידה
75	נישואין
77	גירושין
77	פטירה
78	מנהגי אבלות
79	גדי עזריה, מעגל החיים, נורית טרביטש, פתח תקווה 28.5.2013
79	לידה
79	ברית מילה
80	נידה
80	נישואין
81	גירושין
82	פטירה

שאלון בנושא מעגל החיים

א. פרטים אישיים (אם הפרטים מצויים במאגר עבור לסעיף ב)

1. שם ושם משפחה מלאים.
2. מעמד בעדה (קס, דבתרה, שמגלה, אחר).
3. שנת לידה (לפי הלוח הלועזי).
4. מקום מגורים באתיופיה (לציין: כפר/עיר, מחוז, מספר משפחות בכפר).
5. שנת עלייה לארץ.
6. מספרי טלפון וכתובת מלאה בישראל.

ב. לידה

7. האם לאישה בהריון יש הנהגות מיוחדות; בגד, מאכלים, מגורים וכדומה.
8. מה עושים כאשר מתחילה הלידה? היכן מתבצעת הלידה? מי מסייע לילדת וכיצד? האם גברים רשאים להיות נוכחים?
9. כיצד מסייעים לילודת בשבת? או בחג?
10. כיצד משרים על לידת זכר או נקבה?
11. מתי וכיצד חוזרת היולדת לביתה? (תארו את התהליך כולו: צום, טבילה, מלקות, סעודה, ברכת הקס וכל הנלווה לכך).
12. מתי קוראים שם לרך הנולד, לבן או לבת? מי קובע את שם הילד? מה השיקולים בבחירת השם? האם קראו על שם נפטר? האם שינו שמות? האם יש דמיון לשמות הנוכחים?

ג. ברית מילה

13. מתי והיכן מלים את הבן?
14. מי מוסמך לבצע ברית מילה? על מה הקפידו בשעת ברית המילה? תארו את טקס ברית המילה! הסכין, הברכה, אופן המילה, פריעה, מציצה, חבישה וכדומה.
15. (לשאל ברגישות רבה, לשקול היטב אם לא עדיף לדלג על שאלה זו) האם מלו גם בנות? אם כן, מתי? כיצד? ומדוע? הרי התורה לא ציוותה. מי מבצע את המילה בבנות?
16. האם מלים בשבת או בחג?
17. האם דוחים ברית מילה של תינוק חלש או חולה?
18. האם גם הנוכחים מלו? אם כן מתי? וכיצד?
19. האם אירע שתינוקות נפטרו בשעת ברית המילה? אם כן כיצד נהגו במקרה כזה?
20. מה דינו של מי שלא נימול? האם מלים אותו מאוחר יותר?
21. האם מלים עבדים? או צאצאי העבדים?

ד. נידה

22. כיצד נוהגת נערה שראתה דם לראשונה? האם הדריכו אותה לקראת ראיית הדם?
23. היכן תשהה האישה במשך ימי המחזור? מה עיסוקה באותם ימים? מי דואג לכל מחסורה (מזון, משקה, ביגוד).
24. כיצד נוהגים אם אישה קיבלה וסת בעודה מבשלת או מטפלת בילדים?
25. עד מתי נמצאת הנידה מחוץ לביתה? תארי בפרוטרוט את תהליך חזרתה לביתה.
26. האם היה טקס מיוחד ביום שחזרה לביתה? מי ניהל את הטקס? ומה תוכנו?
27. כיצד התייחסו לראיית דם שמחוץ לימי המחזור החודשי? כיצד התייחסו להפרשה בצבע חריג?
28. האם היה בית מיוחד לנידה ובית מיוחד לילודת?
29. האם גם הנכריות עזבו את ביתן בתקופת המחזור החודשי? והלידה?

ה. נישואין

30. מה היה הגיל המקובל לנישואין לבן ולבת?
31. היכן חיפש האב כלה לבנו? או חתן לבתו? במשפחה, בכפר, בסביבה הקרובה או הרחוקה? אלו קרובי משפחה אסורים בנישואין (זמד)?
32. תארו בפרוטרוט את שלבי הנישואין, החל מהשידוכין, הקשר הראשוני בין ההורים, הנושאים הכספיים, האירוסין והנישואין.
33. מתי לראשונה נפגשו בני הזוג? האם שאלו לרצונם להינשא? האם התחשבו בדעתם?
34. כיצד נקבע מועד החתונה? האם הכלה טבלה לפני החתונה? מתי בדיוק?
35. תארו בפרוטרוט את ההכנות השונות ליום החתונה בכפר החתן ובכפר הכלה. כיצד יוצא החתן לכפר הכלה? כיצד הוא מתקבל? מה הוא עושה בכפרה? כיצד יוצאת הכלה לכפר החתן (האם תצא על רגליה)? כיצד נוהגים אם היא במחזור?
36. היכן נערכו חתונות? מה לבשו? מה אכלו ושתו? האם נגנו? באלו כלים? האם רקדו? אלו ריקודים?
37. מי הוזמן לחתונות? חברים? קרובי משפחה? האם הזמינו נכרים? האם השתתפתם בחתונות של נכרים?
38. מהי ה'קשרה' ומה משמעותה? איך מכינים אותה? וכיצד משתמשים בה?
39. מי מנהל את טקס החתונה? פרטו את שלבי הטקס. מה המעשה שהופך את בני הזוג לנישואין?
40. היכן לנים בני הזוג בליל הכלולות? האם הקפידו על התייחדות בליל הכלולות? האם נהגו להנחות את החתן והכלה בעניינים שבינו לבינה? האם הציגו עדות לבתולים? כיצד נהגו כאשר התברר שאין בתולים?
41. היכן יגור בדרך כלל הזוג הצעיר?

42. כיצד נהגו במקרה של עקרות?

43. כיצד נהגו במקרה של אונס?

44. כיצד נהגו במקרה של עגינות?

45. האם מותר לגבר לשאת יותר מאישה אחת? האם פילגש מותרת?

46. האם גבר יכול להיכנס לבית אישה נשואה/גרשה/אלמנה? האם שני גברים יכולים? האם אישה יכולה להיכנס לבית גבר נשוי/גרש/אלמן? שתי נשים?

ו. גירושין

47. האם גירושין היו שכיחים באתיופיה? מה היו הסיבות לגירושין בדרך כלל?

48. האם קדמו לגירושין ניסיונות להשכין שלום בית? אם כן, כיצד? ועל ידי מי?

49. תארו בפרוטרוט את טקס הגירושין. מי מנהל את הטקס? מי משתתף בטקס? מה מהלך הטקס? מה המעשה שלאחריו נחשבים בני הזוג כגרופים?

50. אצל מי מבני הזוג יישארו הילדים לאחר הגירושין? האם יש חוק קבוע או החלטה משתנה בהתאם לנסיבות?

51. כיצד חולק הרכוש במקרה של גירושין? מי יעזוב את הבית? האם הייתה לאישה כתובה או זכויות ממוניות אחרות?

52. מהו מעמדם החברתי של הגרוש והגרשה בקהילה? האם יש בגירושין אות קלון? האם בדרך כלל יתקשו להתחתן שנית?

53. האם מותר להחזיר גרושתו? האם גם לאחר נישואיה וגירושיה או מאחר?

ז. פטירה

54. כיצד נהגו בגוסס שימיו ושעותיו ספורים? האם היו טקסי הכנה לפטירה? מי סעד את הגוסס? ומי היה לצידו בימיו האחרונים?

55. האם הכינו צרכי מיתה, כגון: מיטה, תכריכים או חפירת קבר קודם הפטירה?

56. כיצד נהגו עם המת בדקותיו האחרונות? מי היה לצידו? האם התפללו או קראו פסוקים מסוימים? מה עשו ברגע הפטירה?

57. כיצד הודיעו ברבים את דבר הפטירה?

58. כיצד הכינו את הגופה לקבורה? (שטיפה, טהרה, תכריכים).

59. היכן היה ממוקם בית העלמין של הכפר?

60. תאר בפרוטרוט את סדרי הלוויה. מי מנהל את טקס הלוויה? מהיכן יוצאים? מי מלווה את המת? מה אומרים במהלך מסע הלוויה והקבורה? האם יש תפילות, פיוטים או שירים מיוחדים?

61. האם נשים משתתפות בלוויה?

62. כיצד נושאים את הגופה לבית העלמין? באיזה עצים משתמשים להכנת האלונקה? מדוע?

63. האם נהגו לקבור בכיוון מסוים? אם כן, איזה? למה?

64. כיצד סימנו את מקום הקבורה? אלו מצבות הציבו? מה כתבו עליהן? מי דאג לעניינים אלו?
65. מי מקרובי המת מחויב באבלות? כמה זמן נמשכת האבלות? כיצד נוהגים האבלים? היכן יושבים? מה לובשים? מה אוכלים ושותים? מי מכין מזונס? האם יוצאים מביתם? האם מתגלחים ומסתפרים?
66. מי מגיע לניחום אבלים? כיצד מנחמים?
67. האם גויים נהגו להגיע לביקור ניחומים? האם אתם ביקרתם אותם באבלם?
68. כיצד נוהגים אבלים בשבת ובחג?
69. האם יש מנהגים מיוחדים ליום השביעי, השלושים והשנה? פרטו כל מנהג!
70. תארו בפרוטרוט כיצד עושים אזכרה למת? היכן? מתי? מי משתתף? האם נוהגים לפקוד את מקום הקבורה? אם כן, מי? ומתי?
71. כיצד מתחלקת הירושה? (לציין את חלקם של האישה, הבכור, שאר הבנים, הבנות, קרובי משפחה נוספים שירשים).
72. כיצד נוהגים אם לנפטר לא היו ילדים? האם נהגו לייבם או לחלוץ? איזה חלק מהרכוש תקבל היבמה/האלמנה?
73. האם נהגו להכין צוואות? בכתב? בעל פה?

אבי אבטה, טומאה וטהרה, קריית מלאכי 23.11.98

אני גרתי במחוז גונגר, ליד האימבה. בכפר. בכפר שגדלתי היו רק יהודים, בערך כ-400 משפחות. טומאה- התעסקות במת מטמאת. יהודי לא טיפל בגוויה של גוי. כל מי שטיפל במת שאינו גוי, טמא למשך שבעה ימים ונמצא מחוץ למחנה. כמובן שעדיף שגוי יטפל במת אך במידה ואין אז יהודי מטפל ואז הוא מיטמא למשך שבעה מים. בתום שבעת הימים הוא נותן לקס כסף ומקבל ממנו ברכה של טהרה. בסוף שבעת הימים הולך אל הנהר וטובל כמעט 40 פעמים. לקראת הטבילה- מסתפרים (שיער ראש וזקן) גוזרים ציפורניים ומנקים את הגוף לקראת הטבילה. לאחר שהשמש שוקעת והוא מיטהר הוא חוזר אל הבית ומתנהג כרגיל. אם אחד מבני המשפחה מטפל במת אסור לו להתגלח במשך 30 יום אך אם הוא אינו קרוב משפחה מותר לו להתגלח כרגיל לפני הטבילה. אם הייתי באותו החדר שבו נמצא המת, על אף שלא נגעתי / טיפלתי בו אני טמא גם כן. בסוף ימי הטומאה המיטהר מביא לקס מתנה, הקס עושה במתנה שימושים לטובת עניים וכדומה זו לא הנאה אישית.

היחס לגויים- אם גוי מגיע אלי לכפר אם הוא לא נגוע מותר לי ללחוץ לו את היד. (נגוע הכוונה- אם הוא לא נגע בחיות מתות) הוא יכול להיכנס אל הטוקול. כל חיה מתה – מטמאת. כל חיה ולו הקטנה ביותר. כאשר מתה למשל כבשה מהעדר, קוראים לגוי עוד כשרואים אותה חלשה וגוססת והוא מטפל בה ולוקח אותה אליו ללא תשלום. אם נגעתי בפרה מתה תהליך טומאה והטהרה זהה באותה המידה. (שבעת ימים מחוץ טבילה וכו') הלמידה והידע שלנו נקנתה דרך ספרים מסוימים כמו אורית שבהם למדו וקראו רק הגדולים שבעדה. בכפר שלנו היום בערך 6-7 קסים- גדולים. אם גוי בא ואומר שהוא אינו טמא, שאינו נגוע, מאמינים לו. לא הייתה סיטואציה כזו שהם היו משקרים לנו. הם היו מגיעים ע"מ לתקן מחרשה או לקחת דברים מסוימים. ולכן הם לא היו נכנסים לביתנו או יושבים לאכול איתנו. בחתונות שלהם למשל הם היו מזמינים אותנו לשמחה שלהם נותנים לנו כבש לדוגמא וכל השחיטה והאכילה הייתה מתבצעת בנפרד. הייתה הפרדה בין גויים ליהודים. אוכל שבושל ע"י גוי לא נאכל על ידנו. במידה ואכלתי אוכל של גוי במשך 14 ימים הוא אוכל רק פול ע"מ לסבול רעב, לייבש את הבטן והוא צריך לשלם לכוהנים. עושה חזרה בתשובה, אין צורך להתרחק מהכפר במשך 14 הימים.

אישה בנידה- טמאה גם כן. יושבת בבית מיוחד משלה במשך ימי הנידה. המשפחה שלה מוציאה לה אוכל, מניחים לה והיא לוקחת בעצמה- אין מגע. יש קו בפתח הבית שאותו אסור לעבור. אם מדובר בילדה, שהיא עדין קטנה ולא יכולה להיות לבד, דואגים שיהיה שתהיה איתה עוד משהיא שתדאג לה. לאחר שנגמר המחזור היא הולכת אל הנהר, נמצאת שם במשך כל היום טובלת את גופה בגדיה הכלים שאכלה בהם ובמשך היום גם כן צמה עד ששוקעת השמש. במשך היום שהיא נמצאת בנהר שומרים מסביב שלא יפגעו בה גויים. לאחר שקיעת השמש חוזרת הבת אל הכפר והולכת אל הקס, מקבלת מהקס 40 מלקות עם שוט. אוכלים ולאחר מכן היא טהורה.

יולדת- גם כן נטמאת לאחר הלידה, התינוק האימא והבת נמצאים בבית המיוחד מחוץ לכפר. אימא שלה עוזרת לה לטפל בו. אם נולד בן היא טמאה למשך 40 יום ואם נולדה בת היא טמאה למשך 80 יום. מביאים לה אוכל בגדים והכל כמו אישה נידה. התינוק נמצא איתה. לאוהל המיוחד שבו היא שכנה שם קראו מרגנדזודו (הפירוש הוא - "אוהל ווסת") זה לא

אוהל מגורים. או שומרים את אוהל או במקרה שאין צורך בו שורפים. לאחר תום ימי הטומאה הולכת היולדת אל הנהר או ים לטבול, חובה לטבול במים זורמים ולא עומדים. בשעה שש היא אוכלת ארוחת ערב ובמשך הלילה אסור לה לאכול. למחרת בערב לאחר שקיעת השמש היא חוזרת מקבלת את המכות עם השוט, בעלה נותן כסף לקס, ומעבירים לצדקה. מי שאין לו כסף נותן כבש. קוראים בספר גיז (כמו גמרא) את ההלכות, מי שלמד תנ"ך שיודע לדבר אורית. ולאחר מכן היא חוזרת הביתה יחד עם התינוק שגם אותו טובלים גוזרים לו ציפורים ומנקים אותו היטב לקראת הטבילה. וכך קורה אותו דבר גם עם לידת בת רק למשך 80 יום. ובאותו הזמן הבעל נמצא בביתם לבד.

גבר שהתייחד עם אישה אינו טמא לאחר מכן. ואינו צריך ללכת לטבול. אם באותו חדר שהיה בו במת היו גם כלים הם נטמאים. היה אפשר לטהר רק כלים מסוימים וכלי שאינו יכול להיטהר שורפים. היו מטהרים במים רותחים. כלים כמו ברזל, עץ חזק, נחושת, זכוכית. חרס אי אפשר לטהר ולכן שוברים או נותנים לגוי. לפני שטובלים את הכלי מנקים אותו היטב. אם אישה בנידה נגעה בכלי מסוים הוא מיטמא. אם היה בכלי משהו קטן מת, כמו זבוב לדוגמא זה לא מטמא את הכלי.

כלה- יום לפני חתונתה הולכת אל הנהר במשך יום שלם היא נמצאת שם וטובלת, שלפני כן היא הכינה את עצמה. לאחר מכן היא חוזרת אל הבית לאחר שקיעת השמש. יום למחרת מתקיימת החתונה, החתן בא אל הכפר של הכלה היום קסים שמברכים אותם. אם מתקיימת חתונה בין חתן וכלה צעירים, לאחר החתונה הם לא ישר עוברים לגור יחד, כל אחד חוזר אל בית הוריו ורק לאחר שהם מתבגרים הם עוברים לגור יחד. (בערך בגיל 14) אם הם נישאו בגיל מאוחר הם ישר עוברים לגור יחד. בליל הכלולות שלהם יש עדים מחוץ לחדר שלהם ע"מ לדעת אם היא בתולה או לא. העדים בודקים את הכלה שהיא אכן בתולה ואין בה שום פצע אחר שממנו נגרמה זרימת הדם שהעידה על בתוליה. היו מקרים שהיו משקרים ע"מ שלא יודע שהיא אינה בתולה אך זה כמעט ולא קרה. במידה וגילו שהכלה אינה בתולה כל החתונה מתבטלת, היא חוזרת אל בית הוריה.

קס מֶלֶךְ, טומאה וטהרה, אשקלון 1.12.98

שמי קס מלך וגרתי באזור גונגר, בכפר אמבובר. ליד אדם תנא. עליתי לארץ בשנת 1991 במבצע שלמה. כשעליתי לארץ הייתי בן 67 ועכשיו אני בן 82. באתיופיה כשאדם היה מת רק יהודים היו מתפללים בו. מי שטיפל וקבר את המת מיטמא למשך שבעה ימים. הוא נמצא מחוץ לביתו הרגיל והמשפחה מהבית מביאה לו אוכל. בסוף שבעת הימים הקס מברך אותו, הוא הולך אל הנהר ושטף את עצמו ובגדיו בשעות הערב ולאח מכן הוא חוזר חזרה לביתו בכפר. אם אני לדוגמא נגעת במישהו שניטמא ממת גם אני טמא למשך שבעה ימים. אסור לאכול את אותו האוכל שהאדם הטמא אכל. לא נוגעים באוכל שלו. הכלים שהטמא נגע ואכל מהם טמאים גם כן. הכל נמצא מחוץ לבית הרגיל. אפשר לטהר את הכלי לאחר שניטמא. ביום השביעי לאחר תום ימי הטומאה שחטו כבש כקורבן שנאכל על ידי כולם. בתורה כתוב שמי שרוצה להיטהר צריך לשחוט פרה אדומה, באתיופיה היה פרה אדומה לקחו אותו ושחטו אותה, לוקחים את הראש שלה ומעבירים במים טבעיים מהנהר.

נערה במחזור חודשי- לא נמצאת בבית כרגיל אלא יוצאת אל בית מיוחד ששם היא אוכלת ומקבלת כל מה שהיא צריכה. לאחר שבעת ימים אם לא נגמר הדם חוזרת לעוד שבעת ימים, עד שיהיה נקי. לבית הזה קראו מרגנו'דו. לאחר שבעת הימים היא רוחצת ומתנקת וחוזרת אל ביתה.

יולדת- גם כן יוצאת מחוץ לבית לאחר לידתה. אם נולדה בת יוצאת למשך 80 יום ואם נולד בן יוצאת למשך 40 יום. לאחר שתמו ימי טומאתה הקס מברך אותה והיא רוחצת את עצמה ואת התינוק לה. היא לא אוכלת במשך כל היום. אם יש לה כסף היא מביאה ומזמינה את כולם לאכול כבש לדוגמא ואם אין אז שתיה ואוכל קל יותר. באותה מעמד קוראים גם כן בספר ארדת. לאחר מכן היא טהורה וחוזרת אל ביתה. כך קורה בלידת בן ובת.

גויים- אם לדוגמא מגיע אל הבית שלי גוי הוא לא נכנס לתוך הבית. הוא מקבל מים ואוכל אך אין מגע בנינו. ולו לחיצת יד. כך היחס של הקסים וגם של אדם פשוט. אך אם אדם חי לדוגמא לבדו בעיר בין גויים הוא יכול ללחוץ ולבוא במגע עם הגויים. אסור לאכול אוכל של גויים. גם לא כוס מים. ברגע שהוא נוגע בזה זה מקבל את טומאתו. אם אדם אכל אוכל של גויים ורק לאחר מכן נודע לו שזה היה אוכל של גויים והיה אסור לו לאכול הוא הולך אל הקס ואומר לו ובמשך שבעה ימים היא טמא ונמצא מחוץ אל הכפר אוכל אוכל מסוים ולסוף שבעת הימים מיטהר. בכפר שלנו היו גויים גם כן, לא מעט. והיהודים חיו בנפרד כמובן מהגויים. היו לנו פרות וכבשים ושטחי אדמה. בשטחי האדמה גידלנו אפונה, תירס, חומוס, חיטה ועוד.. אם לגויים הייתה חתונה בכפר גם אם היו מזמינים אותנו לא היינו הולכים. היו קשרי ידידות בין גויים ליהודים בכפר אך לא היינו שותפים בשמחות. אם כבשה מתה מהעדר שלי וטיפלתי בה אני טמא לאחר מכן. אפילו חיה קטנה מתה שבאתי איתה במגע היא מטמאת אותי. אם כן, ונגעתי בפרה מתה לדוגמא זורקים את הנבלה אל הכלב, הטמא הולך אל הנהר במשך יום אחד, לא אוכל, לא שותה ולא עובד ובערב אני טהור. מוות של אדם מטמא למשך שבעה ימים מוות של חיה מטמא למשך יום אחד. כלים שהגיעו במגע עם מת או שהיו בקרבת מת ואני רוצה לטהר אותם אי אפשר לטהר אותם, זורקים אותם. אם הם נטמאו ממגע עם גוי אז אפשר לטהר אותם עם מים רותחים.

יום כיפור שחל בשבת- שבת היא מעל הכל ולכן גם אם יום כיפור יוצא בשבת לא צמים. ילדים צמו מגיל 11-12, לא לפני. אלא אם כן זה ילד חזק ובריא שיכול. בגיל בר מצווה לא היה בדיוק מה שיש כאן בארץ אלא הנער היה הולך לבית הכנסת מתפלל לומד וקורא בתורה. אך לא היו חגיגות כמו היום. הוא בעצם הופך לגדול. לאחר שאנשים ניטהרו מטומאתם (יולדת, טמא מת וכו') בערב לאחר שצמו היו נותנים עליהם כמו מכות קלות עם עשבים. באתיופיה כשאנשים היו מתחתנים ההורים של החתן והכלה היו נפגשים אחד עם שני לפני, הורי החתן היו נותנים קצת כסף להורים הכלה כביכול להבטיח שלא "תלך" למישהו אחר, אך לא הייתה נתינת טבעת כמו היום. החתן רואה את הכלה באותו הלילה של החתונה לא לפני החתונה אך אבי החתן ראה את הכלה. לא הייתה נתינת טבעת כמו שמקובל אצלנו.

קס גונצ'ל צהייה, טומאה וטהרה, אשקלון 8.12.98

אני בן 29, עליתי לארץ בשנת 92 אחרי מבצע ששלמה. גרתי באזור גונגר, בכפר. אני מדבר שתי שפות אמהרית וטיגרית, ומנהגי לפי אמהרית. שם משפחתי ברוך ושמי הפרטי טסוי.

במקרה של מוות באתיופיה הכוהנים והקסים היו מתפללים ומי שנגע בו כאשר הוא קבר לא נכנס לבית למשך שבעה ימים, לאחר שבעת הימים הוא מסתפר ומתגלח הכהן מזה עליו מים הוא נותן קורבן על האש ובערב הוא טהור. באתיופיה איפה שהיו נזירים הייתה גם כן פרה אדומה אך לנו בכפר לא הייתה פרה אדומה שטיהרה את המת.

בחורה שנמצאת במחזור חודשי מתרחקת מהבית ויוצאת לגור בבית קטן משלה מרגגוזו. שם היא יושבת שבעה ימים אם המחזור לא נגמר יושבת שם עוד שבעה עד שזה נגמר לחלוטין לסוף שבעת הימים הולכת לטבול בנהר עד הערב היא לא נכנסת לבית. במשך ימי שהותה בבית המיוחד אם היא אינה יכולה להכין בעצמה מנחים לה על הרצפה אוכל והיא לוקחת בעצמה, ז"א שאין מגע בינה לבין מי שמעביר לה את האוכל.

יולדת - כאשר היא יולדת בן 40 יום היא טמאה והיא יושבת בחוץ כמו אישה נידה. לאחר שבעה ימים יש ברית ולאחר הברית היא חוזרת אל הבית המיוחד עד להשלמת 40 הימים מחוץ לבית. במקרה של הולדת בת היא נמצאת במשך 80 יום בחוץ לביתה.

לאחר השלמת ימי הטהרה, אם אין לה כסף לכבשה היא נותנת יונה כקורבן ובערב היא חוזרת אל ביתה הרגיל. הכהן מקריב ומטהר אותה לחלוטין. ליולדת קוראים בספר ארדית. ארדית שימשה במקום פרה אדומה

אם זה בן הכהן מחזיקו כמו הבן שלו ואומר ומקבל על עצמו היולדת יושבת על הרצפה משקים (מדקה 8 ועשר שניות לא ברור לי כ"כ הענין)

ספר ארדית - סידור תפילה מהמלך דוד, תהילים שכתוב בשפת הגז. לא היה דפוס פעם. עטיפה מעור לא קונים שנעשתה ע"י הנוצרים. קוראים בספר הזה כאשר יש חו"ח חולה או כשרוצים ברכת הבית לאחר לידה בשם היולדת והתינוק. וזה נעשה מעור של גדי (הכריכה).

אם מגיע גוי לכפר באתיופיה אין שום מגע בינינו ולו לחיצת יד. (חיטה שמגיעה מגוי בכלי ברזל אתה יכול לקבל, כלי עץ וכלי ברזל יכול, חרס- לא)

בחתונת גוי אסור להשתתף וכמובן שלאכול אסור. מי שנגע בפרה מתה לדוגמא הוא טמאה הולך לנהר להיטהר הוא טמא למשך יום אחד גם עם ציפור למשל כל דבר מת הוא טמא עבורך ועליך להיטהר בנהר. קודם מבוקר עד ערב, כך אתה שותף את הבגדים ואז אתה נכנס לטבול.

כלי של גוי אסור בשימוש, אם זה כלי ברזל אפשר להכניס אותו במים ולטהרו. הפעם הראשונה שצמתי ביום כיפור הייתה כשהייתי בן 7. באתיופיה אין דמוקרטיה כמו בישראל יש חובה לעשות הכל.

חתונה - לפני שהכלה מתחתנת ישנן נשים זקנות שבודקות אם היא בתולה ואם היא מוכנה לחתונה את הגבר שואלים הכוהנים שהוא אינו מכיר אף אחת אחרת והוא נשבע על כך, הכוונה שלא התייחד עם אישה קודם לכן. לאחר הלילה הראשון שלהן יחד רואים את הדם על הסדין וזה סימן לבתולים. אם אין לה בתולים שמים אותה על החמור והיא צריכה לקבל מכות כמו שכתוב בתורה. את החדר שלהם לילה הראשון מסדרים מראש כמו סוכה בחוץ שם שמשך שבועיים יושבים שותים שמחים בשמחת החתן והכלה חברי החתן והכלה והיא נשארת אצל הוריו למשך שנתיים. את הסדין שמעיד על בתוליה חברי החתן צריכים להביא אל הכוהנים לאחר שלושה

ימים. ישנם עדים הנמצאים עם החתן והכלה בלילם הראשון, הם ישנים על הרצפה באותו החדר על מנת שיעידו שהיא באמת בתולה.

קס אקלה יאסו, טומאה וטהרה, אשקלון, 22.12.98

קוראים לי אקלה יאסו אני בן 72 עליתי לארץ בשנת 1991 במבצע שלמה. באתיופיה גרתי בכפר דאות גוררה על יד גונדר. אני אמהרי ולא טיגרי.

במקרה שמישהו מת בכפר אחד מיהודי הכפר היה מטפל בו ונעשה טמא לכן נשאר מבחוץ למשך שבעה ימים מביאים אליו אוכל אל מחוץ לבית. לאחר שבעת ימים הוא הולך אל הנהר ומכבס ושוטף את כולו כולל הבגדים. במשך שבעת הימים הוא טובל כל יום פעם אחת כולל היום השביעי. ביום השביעי צום ורק בערב כאשר הוא חוזר לביתו מותר לו לאכול.

נערה במחזור חודשי נמצאת מחוץ לבית למשך שבעה ימים בבית מיוחד ששמו מרגנזודו. המשפחה מביאה לה אוכל במשך שהותה שם. כל יום היא הולכת אל הנהר וביום השביעי היא גם כן צמה והולכת אל הנהר מכבסת את בגדיה שותפת את כולה וחוזרת בערב חזרה לביתה.

אישה לאחר לידה, במידה וילדה בן נמצאת מחוץ לבית למשך 40 יום ואם ילדה בת נמצאת שם למשך 80 יום כאשר התינוק/ת נמצא איתה. אוכל היא מקבלת על יד משפחתה. בסיום התקופה (80/40 יום) היא מביאה לחם כמו קורבן כל המשפחה מגיעה במידה ויש אפשרות אז יש בסעודה גם בשר. האישה מקבלת 'מכות' קטנות קטנות כמספר הימים שהיא שהתה מחוץ לבית, 40/80, לאחר מכן היא חוזרת הביתה.

היחס לגויים- אם לדוגמא גוי מגיע אלי לכפר הוא לא יכול להיכנס אלי לבית אני יוצא אליו, אין מגע בינינו. אוכל של גוי אסור באכילה, מי שאכל אוכל של גוי נחשב שחטאו לכן הולך אל הקס מספר לו ומקבל על עצמו כמו צום. קבלת הצום אוסרת למשך שבעה ימים לא לאכול לחם אלא רק פול. לאחר שבעת ימים כמו אישה מביא מנחה-לחם מברך עליה, כמו קורבן, ולאחר כל התהליך הזה הוא חוזר לאכול כרגיל.

כאשר מתה כבשה בכפר לדוגמא, מי שעסק בטיפול של הנבלה הולך אל הנהר לאחר שסיים להתעסק איתה ובערב הוא טהור בחזרה. ככלל, לא משנה איזו נבלה כל עוד הוא נגע במת הוא צריך לטבול בסוף היום. כלים שנמצאים בבית בו יש את המת, אם זהו כלי חרס הוא טמא ונזרק אין דרך להכשירו. כלי זוכית וברזל הם טמאים איך אין צורך לזרוק אותם אלא להכשירם. את כלי הברזל מכשירים על יד אש ואת כלי הזכוכית במים רותחים.

חתונה- על מנת לדעת שהכלה בתולה ולא הייתה עם שום איש קודם לכן יש אנשים שבודקים לפני החתונה את הכלה. קטנה לא בודקים וגדולה כן. ואם הכלה אינה בתולה לא מקיימים חתונה. כאשר מגלים שהכלה בתולה יש שמחה ויש שירים לכבודה. היה שיר מיוחד שהיו שרים במאורע הזה. בלילם הראשון של החתן והכלה ישנם עדים אך הם נמצאים מחוץ לחדרם.

יום כיפור הוא יום צום. מגיל 7 שנים ילד צם צום מלא. לפני הרבה שנים אם יום כיפור היה יוצא בשבת לא היו צמים בשבת, אך עכשיו אם יום כיפור יוצא בשבת צמים.

ברית מילה- אם ברית מילה יוצא בשבת לא מוהלים את התינוק ומככים ליום ראשון.

שבת בבוקר אוכלים אוכל קר כיוון שאין אש בשבת.

חג חנוכה לא נחוג באתיופיה.

גבינה בפסח אסור לאכול.

סוכות- חוגגים במשך שמונה ימים. ארבעת המינים לא היו.

שופר בר"ה יש לא כמו בארץ אך היה.

וחג הסיגד בוודאי שהיה, היו עולים אל ההר, הר גבוה.

קס מקונן, טומאה וטהרה, קרית גת 26.1.99

אני טיגרי על פי מנהגי שמו של הכפר שגרתני בו הוא שי-רה אסגדה. אני בן 67. עליתי לארץ בשנת 1983 במבצע משה.

אישה נידה הייתה יוצאת מחוץ לבית אל בית מיוחד שקראו לו סגיד. אמא שלה מביאה לה אוכל אל מחוץ לבית. לאחר שנגמרו ימי המחזור, לאחר שבעת ימים, ז"א גם אם המחזור נגמר לפני, לדוגמא ביום החמישי, היא מחכה עד תום שבעת הימים ואז היא הולכת אל הנהר טובלת את כל גופה ומכבסת את כל בגדיה צמה עד הערב (רק ביום השביעי). בזמן הטבילה יד עדים שרואים שהיא טובלת את כל גופה ושלא נשארת ולו שיערה אחת בחוץ. לאחר מכן חוזרת אל הבית המיוחד עד הערב. במקרה של יולדת, היא גם כן יוצאת אל מחוץ לביתה הרגיל אל בית מיוחד, אם ילדה בן נמצאת שמונה ימים עד המילה ועוד 33 ימים מחוץ לביתה, בסך הכל 41 יום. בתום ימים אלו היא טובלת בעצמה 40 פעמים ואת התינוק. אם ילדה בת, היולדת טמאה. במשך שבעה ימים ראשונים היא לא זזה מהבית. (גם במקרה של לידת בן וגם של לידת בת, מנקים עבורה את כל הבית טוב טוב.) בסוף ימי הטומאה היא טובלת 80 פעמים, ויש נשים שרואות שהיא אכן טובלת היטב, בצורה שלמה. חוזרת לבית בלי לאכול עד הערב.

היחס לגויים- אסור להכניס גוי אל תוך הבית, גם כדי לתת לו לשתות לדוגמא, לא באים איתו במגע. לא לוחצים ידיים, לא אוכלים אוכל של גוי, הם נכנסים הביתה - האלוהים שלהם מטמא ולכן אסור לנו לבוא איתם במגע.

נבלת חיה- אם באתי איתה במגע (עם הנבלה) אני טמא למשך יום אחד, רוחץ את הבגדים, מכבס וטובל את הגוף במעיין זורם. נבלת חיות קטנות שאני נוגע בהם, כמו לדוגמא זבוב, לא מצריכות טבילה ואת כל התהליך אלא ניקוי טוב, בחיות הגדולות כמו כבש פרה וכו' נצרכת טהרה מסודרת. אבל הרבנים הגדולים אפילו מנגיעה בנבלה של חיה קטנה כמו זבוב יזדקקו לטבילה. כלים- שהיו באיזור של הנבלה, אם זה כלי חרס- זורק, ברזל- טובלים באש או במים, זכוכית- טובלים במי מעיין.

חתונה- במקום שהחתן והכלה מתייחדים בפעם הראשונה לאחר חתונתם יש שלוש עדים שיושבים מחוץ לבית ושומעים מבחוץ שהיא בוכה משמחה שהיא אכן בתולה הם נכנסים אל הבית ורואים את הבגדים והסדין שלה עם כתמי הדם שאכן מעידים על בתוליה. העדים בודקים את גוף הכלה. אם היא לא בתולה מחזירים אותה חזרה לביתה עוד באותו הלילה וזו בושה גדולה עבור הכלה.

בשבת לא עושים ברית מילה, אם היום השמיני יוצא בשבת דוחים את הברית ליום ראשון.

אסמרה שטה זמרו, לידה ומילה, ראשון לציון 30.6.10

אשה שעומדת ללדת עוזבת את הטוקול שלה ברגע שיש לה צירים יש תל ליד הבית ושמים לה כמו עגנון, קיציה עשב רטוב כי יכול להיות שיצא לה דם ואחרי זה מנקים את הכל ושמים אותה בטוקול או הבעל או השכנים מכינים את זה, מרגם גוג'ו זה הבית שהיא הולכת כשהיא נידה וכשהן יולדות בונים להם טוקול חדש ששם האשה עם התינוק מפקידים לה מישהי שתהיה באופן קבוע איתה כדי שלא תהיה לבד עד 10 ימים ואז יכולה להתמודד לבד. לפני הלידה השכנים עוזרים ואת הילדים שולחים לשכנים. אם יש לה סימן שולחת את הילד או הילדה לשכונה ושם היא קוראת למיילדת לעזור לה האשה שעוזרת לה לא חייבת להיות נשואה או שילדה. לוקח שעתיים שלוש להכין את הטוקול העצים צריכים להיות חדשים לא בגלל טומאה אלא תמיד כשבונים טוקול זה עם עצים חדשים שיהיה נקי לתינוק. היא נשארת שם ומחליפה בעצמה עלים חדשים ומנקה את הבית ומשתמשת בגללים (כאודן) מחדשת אותו ומנקה, אם זה בן 40 יום ואם זה בת 80 יום. ברגע שמתקרב יום ה-40 או ה-80 היא צמה כל היום וטובלת. אם יש לה ילדים גדולים שיעזרו לה הם שומרים על התינוק בזמן שהיא מכבסת בגדיה ומתארגנת, אחרי ששטפה את הכל וטבלה את בגדיה לוקחת משהו רטוב שמטבילה אותו אחרי זה ולא נוגעת בו ואחרי שנטבלת היא מקבלת את התינוק היא מחבקת אותו ונכנסת. תינוק מת- אם יודעת את המין, גם יושבת 40 או 80 יום אם לא יודעת את המין שזה עובר קטן או חתיכת דם תשב שבעה ימים בחוץ ואם עדיין יורד דם נשארת עד שיפסיק הדימום. הכנה ללידה- לדעת מתי צריך ללדת ומכינה קמח כדי שלא יחסר אוכל למשפחה כי אם אין לה בת זה קשה לבנים להכין ואז היא צריכה להכין את האוכל. אחרי שנמצאת לא נוגעת באוכל ולא מכינה צריך לתת לה אז צריכה לדאוג לזה לפני הלידה למרות שגם אחרי הלידה השכנות עוזרות לה. פה מכינים עגלה ומיטה, שמה אין, נהוג בזמן הלידה ללדת בבית של האמא של האשה, בחודש שביעי שמיני כבר הולכים ואם זה רחוק מקדימים קצת ואם זה קרוב בחודש שמיני אבל לא מחכים לחודש תשיעי. אמא שלי מסמיין. היו מקרים שהאשה ילדה באמצע הדרך זה קשה כי הבעל לא עוזר לה, אם הם קרובים לכפר כלשהו קורא לעזרה אם לא אז הוא צריך לעזור, בשביל שזה לא יקרה מקדימים. הנשים לוקחות את האשה וחוזרות. עונה גשומה לא משנה, דווקא יודעים מתי נכנס החורף ולוקחים אותה לפני החורף, מאוד קשה לעבור בגשם את הנהר שהיה בלי גשרים ומדי פעם מעבירים את הלילה שהולך וקטן. הילדים הקטנים גם חוזרים לכפר של האמא כדי שלא יתגעגעו והגדולים נשארים עם האבא לשמור על הרכוש. אם בכל זאת קוראת לידה בדרך בד"כ יש כאלו שהאשה של הגויה לצד הדרך עזרה ללדת במצב שנעזרים בגויים לא מקובל לשלם להם אלא זו רק טובה לא מפחדים לגשת לגוי היו מקרים שגויים ביקשו עזרה בלידות שלהם. תנוחת הלידה היא שכיבה על הגב ברגע של ציר ואחרי זה מתכופפת קדימה והרגליים על הקרקע לפעמים מקפלים את הרגל ותופסים כורסא שנמצאת הלידה קשה לנשים הן בוכות וצורחות לא היו הולכות לקופת חולים רק בזמן האחרון התחילו ללכת לרופאים. במקרים מיוחדים שהלידה לוקחת הרבה זמן היו לוקחים לרופאים שהיו נמצאים באזורים קטנים שקרובים אצלנו זה נקרא דאבת אמבגורגס דגבה, יש רופא מוסמך אחד ואחיות זה רק במקרה מיוחד, לא היו מקרים שקראו לרופא לבוא אפילו במרפאה זה קשה להתקבל יש הרבה תור זה עולה כסף. משעה שהתינוק נולד המיילדת עושה את הכל, מנקה אותו שוטפת אותו עוטפת אותו בבד. קודם כל מייבשת אותו בבד ואז שוטפת אותו במים אחרי זה שמים קרש האשה מניקה אותו ושמה אותו על הרצפה. האשה שעושה את זה טובלת ונכנסת

לביתה בערב, המיילדות הן נשים מבוגרות באמהרית קוראים למיילדת אוולגי ומיילדות זה אוולגיוצי'. ברגע שחבל הטבור יוצא חותכים את חבל הטבור עם סכין גילוח חדש מחכים עד שיגלד ומקלפת אותו. הסכין הייתה מאוד חדה ומחדדים אותה עוד ועוטפים ב בד כדי שלא תהיה חלודה. לעומת שחיטה שהגברים שוחטים פה הנשים חותכות את חבל הטבור. מי שנוכח בלידה יושבים מתפללים על האשה אין בעיה לשבת איתה באותו חדר לא מחזיקים לה את היד. אם יולדת בשבת חותכים את חבל הטבור גם ביום כיפור. כשיושבת בתוך הגוגיו לפני כמה שנים היו מנקים לה את הטוקול בזמן האחרון האשה מנקה ומחדשת אותו. ביום האחרון מסדרת את הגוגיו שיהיה נקי כל העשבים ומה שנשאר שורפת והולכת לנהר, בנהר מכבסת בגדיה לובשת עד המתניים טובלת אותו ועם גיציה ענף לח קושרת את בגדיה אליו מטבילה אותם ומשאירה אותו שם טובלת לא לבד עם אנשים שמלווים אותה שכנות ילדים בנות שעדיין לא אמהות זה יום שמח, אם ישבה ארבעים יום צריכה לטבול ארבעים פעמים סופרים לה כדי שלא תתעייף אם יושבת שמונים יום יכולה לעשות הפסקה באמצע כדי שלא תתעייף ונשארת במים אחרי זה לוקחת את התינוק שלה ערום מחבקת אותו וטובלת אותו או איתה פעם אחת אחרי זה חוזרת משכיבה אותו על הרצפה האנשים שומרים על התינוק בנתיים חוזרת הביתה יושבת בחצר באים אנשים מדברים איתה כדי להעביר את הצום ושלא תשתעמם, הבעל הולך להביא את הקס עם המים שנקראים מי מנויך ושכנסת הקס זורה עליה מים חותכים את הלחם שהשכנות הכינו שנקרא מוסאייתאדאבו מחלקים יש שמכינים לוקלבירהטלה לקרובים אבל לחם חייבים להכין. זה לא כמו בחגים שאוספים לכל משפחה, רק שלא תהיה באותו זמן במחזור הקס מברך ומפזר מים ומחלק את הלחם יש שאוכלים אוכל רגיל שמכינים ושנגמר מנשקים אותה המשפחה הילדים ונכנסת הביתה. המי מנויך נמצא באותו כלי שמשתמים למי שנגע במתים אותו תהליך מישהו לוקח את המים לקס והקס מברך זה אותו תהליך, זה הקס של הכפר לא משנה אם קס מצד האמא או האבא לכל אחד יש קס שהוא משתייך לו אבל אפשר להשתמש בקס המקומי, יכולים לבוא מהכפר שלו לכפר שלה כדי להשתתף בשמחה. ברגע שהקס מתפלל וזורה את המים המטהרים משלמים לו הקס קורא מדאוויית בגעז ויש ספר שחכמים כתבו כמו דאוויית שהוסיפו לו קוראים לו ירדת ספר התלמידים. שם לתינוק- קוראים ביום שהאשה נכנסת הביתה גם לבן וגם לבת ההורים בוחרים שם השם של האתיופים קשור לאיזשהו מקרה, לא סתם בוחרים שם יש לשם הרבה משמעות, אם אין אחים אז קוראים אונדימנה כלומר אחי או נפטרו מזמן קוראים נתי אם בזמן שנולד התינוק התרפא ממחלה קוראים נהרי כלומר רחמים אם יש הרבה ילדים קוראים גם אברהם יצחק, השם משפחה היה השם של האבא אפשר לתת את השם של הסבא וסבתא יש דבר כזה שקוראים על שם של נפטר בד"כ קוראים על שם אחות או אח ואם זה בת אפשר לתת את השם של האמא יש גם שם שנתן לי במקומו זה מתוקו הראשון מת ונתן לשני את השם. יש מקרים שהילד מקבל יותר משם אחד אם האמא נותן שם אחד והאבא אחד או האחים והאחיות, האבא נותן את ה-שם אבל אפשר עוד שמות. יש מקרים שמשנים את השם מסיבות שלא גודל ילדים אם הילדים מתים או בעיות אז מחליפים את השם לפעמים הגויים אם בת מת להם קוראים לו בשם בת לכמה שנים יש גיל מסויים וחוזרים לשם שלו עושים את זה שברגע שמשנים את השם בן לבת או בת לבן שלא גדלו הבנות אז ניתן שם של בן כדי שיגדל אבל זו אמונה תפלה, אצל היהודים לא שמעתי שיש כזה דבר גם לא לזמן קצר. מקרים כאלה יש אצל כולם אצל היהודים באמת היה פחות חולי ופחות מתים כי טובלים בנהר עם הילד לא מפחדים אצל הגויים לא עושים דבר כזה והיו מתים להם הרבה ילדים, לפעמים יש שמן שנקרא קיבה שהיה טוב לגוף שלו גם היולדת לפני שיוולדת מכינה

את זה אחרי שיוולדת היא לא אוכלת אוכל רגיל אז נותנים לה גומפו שעשוי מקיבה ומקמח ובשבילו צריך קיבה, זה מבושל כמו סוג של דיסה יותר עבה, כמו דיסה גם עושים ונקראת מוק והמוצקת יותר נקראת גומפו, אם היא הלכה ללדת אצל ההורים שלה אז יותר קל לה לאכול את הדיסה זה נגיש לה יותר אבל אם אין לה קרובים קצת קשה לה למרות שהשכנים עוזרים לה זה יוצא שהיא אוכלת את זה בערך 7-10 ימים, אחרי שבעה ימים נותנים לה קצת אינג'רה ופעם פעמיים בשבוע נותנים לה גומפו. ברית מילה- עושים ביום השמיני לא משנה מה המשקל אין שם מאזניים גבר זה גבר לא משנה אם חולה או לא בד"כ גם לא ידעו אם הוא חולה. ברית מילה בשבת- עושים במוצאי שבת. תינוק שנולד ביום שישי עושים ביום שישי. מביאים אש יש ששוחטים תרנגול ויש גם שלא. מי שעושה את הברית מילה זה מי שיודע אפילו גוי יכול לעשות. יש מקומות שהיהודים לא מומחים והיו קוראים לגויים. סכין- מי שיודע לעשות את הברית יש לו סכין חדה ושמורה מאד, עכשיו יש סכין גילוח חדשה שמשתמשים בחיתוך חבל התבור שהאשה הייתה חותכת עכשיו הגבר משתמש לברית מילה. לא שמעתי שהיו מקרים שהקס היה עושה את הברית, הגוי היה עושה את הברית רק אם אין יהודי שיודע לעשות או במוצאי שבת שהקרובים לא יכולים להגיע, אם זה יוצא ביום חול והקרובים יכולים להגיע מעדיפים שמישהו מהקרובים יעשה את הברית, אלה לא היו בהכרח אנשים שמוסמכים לשחוט. אופן עשיית הברית מילה- מורידים את הערלה קושרים אותו בחוט וחותרים. ברכה- יש ברכה מיוחדת ויש כאלה שיודעים את הברכה יש כאלה שמברכים שכמו שעשה אברהם ליצחק כך אנחנו עושים את זה, בעיקר מכינים חותכים ומקפידים שלא לפגוע בו, יש חוט שעשוי מצמר שמכינים וקושרים והוא חותך. לא מוצץ את הדם אבל כשמוציא את הערלה הוא משפשף כלפי מטה את העור וחושף את הראש. אחרי הברית יום יומיים שלושה מבקר את התינוק לא היה חובש לאחר הברית האמא הייתה מטפלת ומחליפה את הבדים, לא היה קורה שחטפו מזה מחלות. היו מורידים את השקדים לילדים, אם היה קשה לתינוקות לינוק בגלל השקדים היו עוזרים להם גם לבנים וגם לבנות, היה ררקה, היהודים הולכים גם לגויים עושים גם לגויים, היו מקרים שהיו חותרים גם לבנות כבת ברית בגיל קטן לא בגיל שמונה ימים, האשה הייתה חותכת אחרי עשרה ימים או שנים עשר יום עושים את זה כדי שלא תלכנה לגויים שהן גדולות שלא יהיה להן דחיפה לגויים שישלטו בעצמן. רק גברים היו עושים ברית מילה לבנים, את הניתוח לבנות ולהוריד שקדים ידעו לעשות גם גבר וגם אשה אם ידעו לעשות את זה. ילד שנפטר קצת אחרי ברית מילה ואח שלו גם נפטר לא היו מונעים ברית מילה מהבן השלישי היו חייבים לעשות ברית מילה, יש מציאות שזה קורה אבל עדיין חייבים לעשות ברית מילה, לעומת זאת יש מציאות אחרי הברית מילה שמחליפים את השם כדי שהשטן לא ישמע. גוי שרוצה להתגייר- לא עושים לו ברית מילה, בד"כ לא היו מקבלים אותו אם בכח לקח אשה יהודייה ורוצה להתגייר שואלים אותו אם עשה ברית הוא יכולה לעשות ברית ואחרי שעשה מלמדים אותו ונותנים לו להטהר בחומס שאוכל וצריך גם לשלם משהו שנקרא נסהה של לחזור בתשובה ושואלים אותו למה הוא רוצה להתגייר אז אחרי זה הוא לא חוזר להורים שלו, לדת שלו הוא יהודי, זה רק אם לקח בכח אם לא, לא מקבלים אותו. אם סתם מתעניין ביהדות אומרים לו שהוא יכול לשמור אבל לא מקבלים אותו זה קשה כדי לקבל אותו, מקבלים רק יהודי שעזב ורוצה לחזור ליהדות. אם יש מקרה כזה זה יהיה קשה גם לו כי אם הוא שוחט לא אוכלים מהשחיטה שלו, אם רוצה להיות קס לא יכול להיות גם אם למד אולי הוא התחתן והתגרש והוא גם מגזע אחר. לפלשמורה יש קס לעצמם ועם פלשמורה יש בעייה כי אסור לאכול מהשחיטה שלהם ושם אסור לגעת בהם כי היו רואים אותם כמו גויים, פה מותר לגעת בהם, שם לא אכלו לא

דיברו אותם אולי רק אמרו שלום ואם מזמינים אותם ראו אותם כמו הגויים, לגבי זה שהם באו מזרע ישראל יש הבדל שאם הם רוצים לחזור ליהודים להתגייר מקבלים אותם יכולים להטהר ולא דוחים אותם כמו שדוחים את הגויים אחרי שמתגיירים בשחיטה לא יקבלו אותם אבל בן של פלשמורה שהתגייר, דור שני כן יכול להיות קס כי מהפעולות האמונה וההשתתפות של הגר נולד הילד ויש לו נשמה יהודיה טהורה לכן זכאי לכל דבר, כך גם יהודי שהתקלקל מהדרך בנו לא יכול להיות קס אבל הבן של הבן שחזר לכפר כבר יכול להיות קס חוזר בתשובה לא מתקבל רק נשאר יהודי רגיל. עבד- כמו בדת שלך שהוא חי, אם עובד יהודי אז יהודי ויכול לאכול אבל לא יכול לשחוט או להיות קס ואת שאר הדברים הקדושים. אם העבד לא יהודי, ברגע שמגיע שיהיה יהודי הוא יכול לעבוד אצלך רק עבודה מסויימת אסור לו לשחוט או להאכיל את ילדיך או אחרים ולא נותנים לו להתגייר אם רוצה ללמוד שילמד אבל לא יתנו לו. היו עבדים עניים מהכפר, שחור, לילדים שלהם עושים ברית מילה ביום השמיני לאב לא עושים ברית מילה הוא כבר גדול, בשבת הם לא עובדים הם כמו היהודים, אסור להם לאכול מהדאבו, נותנים להם לחם אחר, למסגיד אסור להם להכנס ובפסח הילדים לא משתתפים בקרבן פסח אלא אם כן זה ילדים שנולדו שם ונמצאים שם הרבה זמן אלה יכולים לאכול מקרבן הפסח. לעבד אסור להתגייר ולהתחתן עם יהודיות מהכפר גם הבנות שלו מנותקות ואסור, היה מותר למכור אותן לכפרים אחרים היו עושים את זה בזמן המלך סינלסה שמביאים אותם למקום מסויים ומכרו אותן זה היה עד שנת 40 בשנת 36-37 היו עושים את זה ואחרי המלך היו עושים את זה בסוד גונבים ומוכרים ואת מי שתפסו הכניסו לבית סוהר, זה לא עבר כל כך מהר הייתה מלחמה, הגויים לא מכרו עבדים רק קנו. היו נותנים להם לעבוד בשדה, אם נגע באוכל של יהודי הוא יאכל אותו והיהודי צריך לאכול אוכל אחר, גם אם נגע בקמח חוץ מהעבודה עצמה שצריך לעבוד אז נוגע בסינדיה עצמו ומביא אותו, את האוכל היהודי מכין ונותן לו גם הכלים הם רק שלו. אם היו בעיות עם העובדים זה תלוי באנשים, היו אנשים טובים שראו את העבדים כילדים שלהם והיו כאלה שהתנהגו כמו גויים שאין להם רחמנות שהיו שולחים אותם בחושך להביא את התבואה לא נתנו להם לישון ואז העבדים היו מחזירים להם שרפו להם את הבית והסינדיה ונעלמו והיו כאלה שהרביצו, אם לא התעללו בהם אז לא היו מחזירים בלי סיבה, ואפילו דווקא רצו להיות אצל יהודים כי בשבת לא עובדים ביום שישי עבדו עד שעה מסויימת בחגים לא היו עובדים ככה שיש להם הרבה חופש, היו שהתנהגו אליהם בסדר שנתנו להם בית משלהם אוכל שיכינו להם לבד. חגים שלהם- יש כאלה שהיו חוגגים כמו הגויים אם היו נמצאים אצל הגויים היו שומרים את החגים של הגויים, אבל בעיקר היהודים אלה שמקפידים בשבת לא לעבוד, אצל הגויים ביום ראשון כן עובדים, עבד של גוי עובד שבעה ימים בלי יום חופש בשבוע ואצל היהודים יש יותר מיום חופש ועוד החגים. עבד יודע טוב מאד שבשבת אסור לו לבשל אומרים לו בהתחלה והוא לא מתווכח. ברית מילה בחג- תלוי, יש חגים שביום החג אסור לעשות ברית מילה או שמקדימים לפני כניסת החג (אם הברית יוצאת בערב חג) או שמחכים למוצאי החג: יום כיפור, יום טוב ראשון של פסח יום טוב ראשון של סוכות, שבועות ראש השנה וימי השבת. יש חגים שמותר לעשות ברית מילה ביום החג: סיגד, כל ימי הצום וראש חודש.

יוסף וורקנד, מעגל החיים, רחובות 21.8.10 חלקים א – ג

נישואין

בנישואין זה לא כמו בישראל, שאני בעצמי הולך להכיר בחורה, אלא, זה תפקיד של ההורים. ההורים מחפשים. בדרך כלל האבא הולך למשפחה מברר, ואז מחליטים אם רואים שהם מתאימים. הילדים מחכים עד שנח להורים לחתן אותם ואז הם מתחתנים. כשמתחתנים זה לא יום אחד, פעם היו עושים מיום שני עד יום ראשון- שבוע. אחר כך העבירו ליום שלישי. אתה מזמין את החברים והקרובים והם באים. יש סרט לבן אדום, יש שני פסים אדומים ובאמצע אחד לבן. רק קסים יכולים להכין לך. שמים את הסרט ברצפה זה מסמל שאתה הולך לבנות את הבסיס שלך את המשפחה. אתה יושב על שתי כפות הרגליים והקס מעלה את הסרט לאט לאט עד הראש. זה מסמל שהבחורה בתולה וזה הכבוד שלה. אם אתה לא מתחתן עם בתולה לא עושים את הטקס הזה. אתה הולך אצל חברים שלך בערך 15-20 קוראים לזה באמהרית **ניזה**. יש מישהו מטעם החתן שהוא צמוד לכלה ומטפל בכלה. יוצאים מהכפר של החתן לכפר של הכלה יש אנשים שמודיעים להם שהם הגיעו באים לכלה יוצאים זקנים והקס מברכים אותך עושים טקס עושים כתב ומחייבים אותך. אם זה ילדה קטנה מחייבים אותך לא לגעת בה עד גיל מסויים, יש ערב לחתן שלא יגע בה. אם הכלה כבר גדולה נותנים לך אותה. יש סעודה אוכלים ושותים. לפעמים נשארים שם בלילה. בבוקר יש שירה מיוחדת מתחילים לחגוג לפני שבדקו אם לכלה יש כבוד. את זה בודקים בכפר של החתן. אחי"כ אתה הולך לצד של הכלה. בסביבות שעה 7-8 באים כל המוזמנים, אוכלים ושותים. אם זו כלה גדולה בערב לוקחים את הכלה לאיזה בית ומשאירים אותם לבד שם, זה בית של חברים. בבית של ההורים לא- כי יש מלא אורחים. הוא בודק אם היא בתולה באמת אם יש לה סימן- דם מראים לקיסים. אם יש סימן- דם ממשיכים את החגיגה אם אין לה- אין חגיגה. החגיגה התחילה קודם, אבל אם אין לה, אין חתונה ולא ממשיכים את החגיגה. מורידים את הסרט. זה לא קורה הרבה. אם הוא אמר שאין לה והיא מתווכחת איתו הולכים לזקנים לחכמים והם בודקים ומחליטים. אם הם אומרים שיש לה אז הוא חייב לשלם לה ולהחזיק אותה. הוא לא יכול לשחרר אותה. אם באמת אין לה מוריד את הסרט ושולחים אותה. וממשיכים לחגוג עם כלה אחרת מי שבאה עם כל הפמליה שהגיעה עם הכלה מהכפר שלה. את השטר חותמים בכפר של הכלה לפני שהולכים לכפר של החתן. החתן והכלה ושני עדים- קסים חתומים על השטר. כאשר אבא של החתן מגיע לבית של האבא של הכלה הם מדברים. נהוג להביא שתיה ואוכל. לא תמיד מודיעים לפני שבאים. הוא אומר: אני רוצה להיות משפחה שלך יש לי בן אני רוצה את הבת שלך. אם יש לו כמה בנות האבא שואל איזה מהבנות? בדרך כלל האבא של החתן בירר לפני ויודע את מי הוא רוצה. אם רואים שזה מתאים קובעים זמן. מבררים לפני אם זה משפחה, לא מחתנים- עד שבע דורות, לפעמים יורדים אבל מחמש דורות לא יורדים. ואז בודקים אם זה משפחה טובה ואם זה מתאים לנו. ואז מחליטים ואומרים טוב בסדר אני מוכן לתת לך, נותן ערבון (**הזכירו את המספר שניים ולא הבנתי למה זה קשור**) האבא של החתן נותן לאבא של הכלה. אחרי זה מחליטים מתי להתחתן, ההורים מסכימים ביניהם מתי נח להם. אם האבא של החתן יכול דוחפים את האבא של הכלה שגם יסכים.

הוצאות החתונה: אין הוצאות משותפות. חוגגים בנפרד אצל הכלה לילה אחד. למחרת מביאים את הכלה לכפר של החתן. ושם החגיגה שבוע. כך שרב ההוצאות נופלות על ההורים של החתן. היו שוחטים פרות גם אצל הכלה וגם אצל החתן. היו מנגנים בכלי נגינה מיוחדים: מסנקו, כברו.

הקסים היו מנגנים בטקס של החתונה יש להם כצ'ו וקברו. זה טקס מיוחד. את הטקס עושים בבית החתן לפני הכשרו. גם אם היא קטנה היא גודלת אצל ההורים שלו. והם מחליטים ואומרים לה לכי תשני איתו. גדולה זה גיל ארבע עשרה, חמש עשרה. גיל עשר, אחת עשרה זה בעייתי. היא חוזרת לבית של ההורים שלה לפעמים. הוא מתחתן איתה כדי "לתפוס" אותה. כשהכלה גדולה עושים שוב מסיבה שנקראת מלאש ונמשמעות היא שוב. אם הכלה קטנה אחרי שבועיים היא חוזרת להורים או אחרי חודש חודשיים. הזוג הצעיר צריך להישאר אצל ההורים של החתן ורק אחרי כמה שנים בונים בית משלהם. בודדים הולכים לכפר של ההורים של הכלה.

בדרך כלל חוגגים את החתונות בקיץ זה מתחיל במרץ: טסאס, ... , מגבית, מאיזיה, אחרי זה תקופה של זריעה ואי אפשר לחתן. כל הכפר בא לחתונה, תלוי כמה אתה שוחט. יש כאלה ששוחטים כמה פרות ויש רק אחד. אין חתונה בלי בשר. פרה יכולה להספיק לשבוע. בגלל שאין הרבה קיסים אפשר להסמיך לשחיטה גם את החתן. (כאן הדגימו על הפרה איך שוחטים). באיזור שהם היו באתיופיה כיוון ירושלים היה איפה שהשמש זורחת. משכיבים את הפרה שצד ימין יהיה למטה וקצת מרימים לה את הראש ומכופפים קצת כדי שיהיה נח לשחוט.

קושרים את הבהמה- שתי רגליים קדמיות קושרים ואת הרגל האחורית השמאלית קושרים כי הבהמה על צד ימין. לא ראה מקרה שהבהמה נפסלה בגלל שנפצעה כשקשרו אותה. יכול להיות שבחתונה אחת אם יש קס הקס שוחט את כל הפרות אבל אם יש מסיבות של חול שאין בהם קס אז מסמיכים אנשים אחרים כדי לא לקרוא לקס כל פעם. אם אדם שהוא לא קס שחט- הקס לא אוכל מהשחיטה הזאת. אם קס בא אלי הביתה- אני אכין לו אוכל שהוא לא בשר כדי שיוכל לאכול. הלכו לטבול לפני החתונה בנהר. גם החתן וגם הכלה. היו מתרחצים. אם הכלה קיבלה מחזור בחתונה נתנו לה בית מיוחד שהיתה נכנסת לשם, ולא היתה נכנסת לריקודים. היתה חתונה בלי הכלה. זה לא פוגע בכלה ובשמחה. עושים חתונה בלי הכלה. אסור שהכלה תלך ברגל בשביל הכבוד שלה. היתה בהמה מיוחדת שהחיתה לוקחת את הכלה. אם לא היתה הבהמה הזו הגברים היו לוקחים את הכלה. אבל אם היא במחזור יש לה בעיה אף אחד לא יתפוס אותה. והיא צריכה ללכת ברגל. יש מישהו- גבר שמלווה את הכלה מהכפר שלה כדי שתתרגל. אם מישהו פגע ואנס בתולה הוא צריך להתחתן איתה. שמרו על הבנות טוב באתיופיה. אסור לגעת סתם כך בבחורה. ואם מישהו נגע- רוצחים אותו.

לובשים בחתונה את התלבושת כמו של שבת. רוקדים עם הכתפיים.

דחית חתונה: לא דוחים את החתונה בגלל אסון. דוחים אם לא מסתדרים מבחינה כלכלית. אם לא התחילו להכין אפשר לדחות אבל אם התחילו להכין לא דוחים כי מתכוונים לחתונה במשך חצי שנה יש דברים שלוקח המון זמן להכין אותם. קרו מקרים שקרה אסון ולא דחו את החתונה, חתן אחד, אח שלו נפטר ולא סיפרו לו והמשיכו לחגוג. ואם הוא שואל איפה אח שלו לא אומרים שנפטר ורק אחרי החתונה אומרים לו.

לחתונה הזמינו גם אורחים לא יהודיים. הם לא אוכלים את הבשר שלנו. אם זה הרבה אז נותנים להם כבש שישחטו. ואם זה קצת הם לא אוכלים בשר. והם מביאים כלים משלהם. יש ריחוק בין היהודים לגויים אסור גם לגעת בהם מי שנגע בגוי צריך לטבול.

בבית הספר היה רק של יהודים ורק אחר כך הכניסו את הנוצרים. בנים ובנות למדו ביחד. אין הפרדה. נשים ישבו בצד אחד וגברים בצד שני. אבל מתור לחוץ ידיים ולתת נשיקות לשלום. הזמינו אותם גויים לחתונות והם הלכו אבל לא אכלו שם בשר. את הצ'או (מאכל הדומה לסחוג) היה מותר לאכול כי היו עושים אותו בכלים מיוחדים לא בכלים של בשר.

אם הכלה מספיק מבוגרת באותו לילה צריך לבדוק אם יש לה כבוד. מתי היו מלמדים את הכלה והחתן מה הם עושים בחדר? הם היו יודעים. בשבוע של החתונה הם ישנים בדס בחוץ. כולם ישנו שם, כל המוזמנים. במשך השבוע אין עוד ברכות רק אוכלים שותים ורוקדים. אם באמצע החתונה הכלה קיבלה מחזור היא הולכת ולא משתתפת בחתונה. בדרך כלל מתכננים מראש שהכלה לא תקבל מחזור בחתונה. לא מונעים הבאת ילדים. אין תרופות. מה שה' נותן לך אתה מקבל.

ירושה- אם הבעל נפטר ויש אישה הכל נשאר לאישה. אם האישה צעירה יכולה להתחתן שוב אבל בדרך כלל אם יש הרבה ילדים לא מתחתנת שוב. אם יש לה ילדים ורכוש היא לא תעזוב את המקום בשביל להתחתן. השם של בעלה נשאר להם. הילדים יכולים לעזור לה ולא חסר לה כלום. אם אין לה ילדים היא יכולה לנסות שוב. לא מתכוננים לפטירה לפני שהאדם נפטר. ברגע הפטירה קרובי המשפחה מטפלים בנפטר כי הם טמאים כבר. הם מטפלים בגופה, מסדרים אותה, מוציאים בחוץ יש בגדים מיוחדים לבנים רק גברים מטפלים גם אם זו אישה מטפלים בה גברים. בונים אלונקה ויש שני אנשים שעושים כל מה שקשור בגופה ורק הם נוגעים בגופה ובאלונקה. עושים את האלונקה מעץ טרי כי אם זה עץ יבש האלונקה יכולה לטמא את מי שנוגע בה. הגויים יכולים לבוא לעזור. הולכים שני האנשים וקוברים אותו. באותו יום שקברו הם רוחצים את עצמם וטובלים וחוזרים. אחרי שלושה ימים הם הולכים להתרחץ וחוזרים למקום אחר ביום השביעי הולכים שוב להתרחץ ומחכים עד שתשקע השמש ויצאו הכוכבים ואז הקס בא מברך אותם ומטהר אותם ואחרי זה הם יכולים להתערב עם אנשים. אם הם לא טהורים אסור להם להתערב עם אנשים כמו אישה במחזור, הם יושבים בחוץ ומביאים להם אוכל. מותר לדבר איתם אבל אסור לגעת בהם ולשבת איפה שהם יושבים. לטמא באותו זמן אסור לעבוד ולייצר. בתוך המקום שישבו הטמאים היה גבול מסויים שהיה אסור לעבור ולהתקרב. אם מישהו היה עובר הוא היה טמא יום אחד ורק למחרת בצאת הכוכבים הוא היה מטהר.

בסוף השבעה הלכו לקבר. המשפחה היתה יושבת שבעה. מי שרוצה יושב. אישה/בעל, הורים, ילדים, אח/אחות חייבים. אם מת לקס קרוב הוא צריך לשבת שבעה. לקס אסור להיטמא למת. אישה מבוגרת שלא במחזור מכינה.....(לא הבנתי).

אם אדם מת בשבת משאירים אותו למחרת אבל מחוץ לבית. מתור להוציא מהבית מותר לעטוף בסדין לבן, לא שוטפים בשבת. לא מכינים אלונקה בשבת. כשיוצאת שבת מכינים את כל הדברים. מי שנגע במת הוא טמא ולא הולך למסגיד. אם נפטר אדם גדול וצריך להודיע לכל האנשים בסביבה קוברים למחרת, אבל יש אנשים שמבקשים שלא ישאירו אותם אלא יקברו מיד. בזמן הלוויה בדרך לבית הקברות יש תפילה של הקסים עם כלי נגינה. זה העבודה של הקסים אם יש נפטר הם חייבים לבוא. מי שמתאבל, גם נשים, היו מגלחים את כל השיער של הראש למחרת יום הקבורה. בסוף השבעה עשו אזכרה וגם אחרי שנה עשו אזכרה. אחרי שבועיים עשו טסקר. אין דבר שלא אכלו בשבעה. את הטסקר עושים מתי שנח למשפחה אבל אזכרה עשו אחרי שנה. טסקר ואזכרה זה שני דברים שונים.

23.8.10 אסמרה זמרו שטה, אישות, ראשון לציון

יותר אופייני לאשה במצוקה להתאבד מאשר לגבר. אישה שיודעת שאין לה הרבה אפשרויות היא מתאבדת אבל בזמן שלנו (כנראה באתיופיה) הן היו בורחות. לפני כמה שנים גם אם היא היתה גרה רחוק אם יש לה עם מישהו לשלוח בעל פה היא לא תגיד לו. אם יש לה שרשרת שלה או משהו שלה על הצואר שלה היא שולחת להורים שלה. אם ההורים שלה שמקבלים את זה הם יודעים שיש לה בעיה חמורה. אם היא לא מרוצה היא מודיעה דרך אנשים. היא לא שולחת את זה את השרשרת או מה שהיה לה בצואר. בסיכסוכים אם הרביץ לה היא שולחת עם אנשים ואז הם יכולים ללכת מתי שיש להם זמן ולדבר עם הבעל. זה פוגע בכבוד שלה שאנשים אחרים יודעים. אין שם מיוחד לשרשרת הזו שהיא שולחת. זה לא חייב להיות שרשרת זה צריך להיות משהו ששייך לה שההורים שלה מכירים. בזמן שלנו לפני 20, 30 שנה הבנות היו בורחות. הן התחתנו קרוב מרחק של עד 6 שעות. בזמן של השוק שאנשים יוצאים היא יוצאת איתם ולא מפחדת כי היא הולכת איתם עד ליישוב או עד לכפר שלה. היא לא בורחת לבד היא תחכה שיצאו גברים לכפר שלה. היא הולכת כמו שהיא הולכת לשוק, אנשים אחרים לא שואלים אותה. השוק הוא במרכז ושם היא מוצאת את האנשים שאיתם תלך. הראשונים שיודעים שמהו לא בסדר זה ההורים שלה. האישה בדרך כלל בורחת לבית של ההורים. יש מקרים שהיא לא בורחת להורים כשההורים אומרים לה: "תפסיקי, יהיה בסדר" ולא מקבלים את מה שהיא אומרת. במקרה כזה היא בורחת לקרובים שלה מצד האבא או מצד האמא שמגינים עליה. תמיד נשים בורחות לקרובי משפחה. כשהאשה בורחת יש בעלים שחוזרים בתשובה ומקבלים אותה חזרה ויש בעלים שלא מקבלים אותה בחזרה. הבעל מתחייב בפני האישה שלא ירביץ לה ויתנהג אליה יפה ואם הוא יעשה משהו לא בסדר עוד פעם אחת- הוא יתן לה גט, ויש עדים ששומעים שהוא אומר את זה. אם האישה ברחת בלי להודיע היא לא תקבל שום דבר. אבל אם שלחה לפני כן את השרשרת אז היא בסדר. אם אמרה להם שבעלה לא בסדר אם הלכו לבעל הרבה פעמים והוא אומר שיהיה בסדר ובסוף לא בסדר ואין לה ברירה והיא ברחת אז הוא צריך לתת לה חצי מהדברים. מכריחים אותה. אם השכנים יודעים שהוא בגד בה לא אומרים לה כלום עד שתדע לבד. גם ההורים לא מתערבים בזה. אם הוא אומר לה או שהיא יודעת והוא אומר כן, היא תתגרש אם היא רוצה. מחלקים את הדברים ובנוסף מהדברים שלו צריך לתת לה גם פיצוי- כמה שיש לו. השמגילו מחליטים כמה הוא צריך לתת לה. אם השמגילו יודעים שהוא בוגד בה והיא לא יודעת הם לא יבואו לדבר איתה. יש אנשים שאומרים לבעל באופן אישי שזה לא בסדר מה שהוא עושה. כשהבעל בוגד זה לא פוגע בכבוד של המשפחה ואם לדוגמא רציתי לקחת את ביתו לבני אז זה לא פוגע בזה. כשהאישה בוגדת זה פוגע מאד בכבוד המשפחה, זה מאד קשה, היו רוצחים אותה. אם הבעל רוצח את אישתו זה פוגע בשידוך של הילדים ובכל המשפחה. בגידה זה אומר זה קללה זה מקלל את כל המשפחה שלה. אם היא מצליחה לברוח זה בסדר היא תחיה אבל אף אחד מהקרובים שלה לא מקבל אותה היא צריכה לברוח למקום אחר. אם בעלה תופס אותה הוא הורג אותה.

אישה שהולכת לשוק יכולה לדבר עם גבר. אם אישה נכנסת לבקתה הגבר לא יכנס וישאר בחוץ. אם יש לה כבוד היא יכולה לומר לו לא להיכנס ואם היא מאמינה בו אז היא יכולה לומר לו שהוא יכול להיכנס. אבל בדרך כלל הוא לא נכנס, אלא מבקש בחוץ, בחצר מה שהוא רוצה. אם הוא רוצה לישון שם הוא מחכה שיגיע הבעל ורק אז הוא מבקש. אישה שחיה לבד רק עם הילדים לא תתן לו, הוא ימצא בית אחר לישון בו אבל הוא יכול לאכול ולשתות אצלה. אישה שהולכת מכפר

לכפר בדרך כלל לא תלך לבד. עם הבן הגדול שלה מותר לה ללכת אם הוא מספיק להגן עליה. אם יש שני אנשים שהולכים ומבקשים אוכל זה פחות גרוע מאחד לבד ואותם אפשר להכניס. אם היא לא מכירה אותם היא לא נוגעת בהם. אם היא מכירה אפשר לגעת ולומר שלום. רק אצל קרובים יש נשיקות על הלחיים וגם אם מכירים- אנשים שגדלו ביחד גם מתנשקים. אין לזה שום הקשר מיני. גברים ונשים שגדלו יחד לא מקובל שהם יתחננו, כי חושבים שהם קרובים כי גדלו יחד. מתי יוצאים למסעות מכפר לכפר? מתי עוזבים את הטוקול? לביקור או אירוע משפחתי כמו חתונה כל המשפחה הולכת. גם בחגים מיוחדים כל המשפחה הולכת. אם הולכים לחתונה ובדרך בכפר יש מכר מבקרים אותו, לא להרבה זמן, שותים וממשיכים. בדרך לחתונה אם יש קרוב בדרך זה מקובל ומנומס לעבור אצלו בדרך לשאול מה שלומו. זה לא מנומס לא לעבור אצל קרובים בדרך ולשאול בשלומם.

"בית לאברהם"- כל אורח בבית שלך זה בית לאברהם. אם היא מכירה אותו אפילו שהיא נשואה זה בסדר שהיא תכניס אותו הביתה. הבעיה היא רק אם זה אדם זר. אדם שהלך בדרך ולא יכול להמשיך בגלל החשכה מכניסים אותו ונותנים לו לאכול ולשתות ולישון ובבוקר הוא הולך. אם זה חולה הוא יכול להישאר יותר זמן עד שיהיה בריא. אם זה קרובים שבאו לבקר מבקשים מהם להישאר עוד, שירגישו בבית. אם זה אדם זר- רק לילה אחד. היו מקרים שמצאו אדם חולה/ פצוע/ מותש מחוץ לכפר ואז מביאים אותו שואלים אותו מי הקרובים שלו ומביאים אותו ומטפלים בו. משתמשים בערק כמו באלכוהול לחיטוי, נותנים לו לאכול ולשתות. מכינים את הערק מצמח בר הנקרא "אינקרדד". זה בסדר שילדים שותים טאלה. מי שרוצה לשתות- יכול. מי שרוצה להיות שתוי צריך לשתות הרבה. טאלה לא מתקלל אבל זה נגמר- שותים לפני שיתקלקל לא זורקים אותו.

אם היו רוצים לבקש בקשות על פרנסה, ילדים, בעל היו הולכים למגלי עתידות שנקראים באמהרית טומקוואי או בלאזר- שיש לו שד וברגע שרואה את השד שלו- הרוח יורד עליו הוא מתחיל לדבר. ויש גם אנשים שסופרים את האותיות של השם של האמא אם זה יוצא מספר מסויים זה אומר משהו אם יוצא מספר אחר זה אומר משהו אחר. יש ספר שאומר את העתיד. היו משלמים לאנשים האלו. היו גם יהודים. היהודים דווקא מפורסמים בזה, הגויים היו באים ליהודים. זה היה תפקיד של גברים ורק נשים שתפס אותם השטן והיה להן שד וגם היו קוראות בקפה. אבל הגברים כותבים ושואלים אותך שמות ומה המזל שלך אתה אומר להם את השם שלך והשם של האמא מחברים אותם ועושים חשבון כמה זה יוצא הולכים לספר שלהם ושם כתוב אם יצא מספר 5- אריה אם מספר 6- טלה וכן הלאה. היהודים היו מפורסמים בזה. הקייסים לא עשו את זה מי שעושה את זה לא מקבלים אותו. אבל הם לא אומרים לאנשים שעוסקים בזה ושזה הפרנסה שלהם להפסיק, הם לא יכולים. גברים היו הולכים לנשים ונשים היו הולכות לגברים לא היה עם זה בעיה. בזמן של מנגיסטו זה היה קשה קצת הוא הרס את כל העינינים בלי הסבר. לפני הזמן של מנגיסטו לא היה עם זה בעיה. לא צריך רישיון בשביל לעסוק בזה. אם אנשים הולכים אליו ומאמינים לו- כולם הולכים אליו.

סיפור על אישה שהיתה עקרה והכניסה לביתה ודאגה לאנשים שחשבה שהם קוסמים והיא רצתה שיברכו אותה בילדים והם בירכו ובאמת נולד לה בן והיא ובעלה הלכו לחפש אותם כדי להביא להם מתנה שהבעל נדר לתת להם אם יולד לו בן. בסוף התברר שהם שמגילו שאמרו שהם קוסמים כדי שהאישה תכניס אותם לביתה ותתן להם לאכול ולשתות.

14.9.10 ווסיהון מלקו, מעל החיים, פתח תקווה

דוד שלי ז"ל היה אחד מהקסים הגדולים, קראו לו קס טואבר וולקום, אליו משייכים את הבית כנסת הראשון באתיופיה אמבובר ומנהיג הקסים ומנהיגי דת, שחיטה חגים ולא רק באים לחגוג גם מלמדים אותם נכון שרובו כתוב בגעז אבל מפרשים את זה תוך כדי תפילה או דרשה, אם מקרים שחוגגים את חג הסיגד מתקהלים שם מכל אתיופיה כמובן מהאזורים הקרובים כי הכל הליכה ברגל, ואם מישהו נפטר יושבים שם שבעה אז תוך כדי זה מלמדים אותם אם שבא להתארח אצלנו אצל אח שלו, ככה היו מעבירים את המסר לציבור. בשחיטה לא יצא לי לראות הרבה אבל הקסים שוחטים, אם תסתכל מה שוחטים כל ילד יודע איזה חיות כשרות לאכול ועל זה גדלים, אני גדלתי באזוז שזה עיירה קטנה לפני אמבובר, זה אזור שגרים שם משפחה אחת אבא שלי ואח שלו והילדים שלהם, זה קילומטר שני קילומטר מחוץ לעיר אזוז שזה עיר נוצרית אז לא רצינו להתערב ולכן זה נחשב פרבר יהודי של אזוז, היינו כמו צומת דרכים שבאים מאמבובר הולכים לסקלד או באים מגונדרה והולכים לקולדבה אז עוברים דרכנו, מאיתנו לאמבובר זה בערך שעתיים שלוש אני בגונדרה הייתי עד סוף כיתה י' ואז עברתי לאזוז, עליתי ארצה בגיל 20 שנה לפני מבצע משה בשנת 83 דרך אדיס בהתארגנות חשאית במסווה של סטודנטים שמקבלים מלגה בארץ אני קיבלתי מהאוניברסיטה העברית, בשיטה הזאת היינו עולים לפחות אחד פעם בשבוע לפחות כמה חודשים עד שהם עלו על זה, היו מקרים שהם גם העלו 2-3 בשבוע, לא רצו לעשות מזה רעש, מבחינת העליה זה לא מקרה מייצג בכלל, אני למשל עשיתי את כל התהליך תוך כדי שאני עובד ויוצא בהפסקה הולך לאזושהו משרד עשיתי את כל התהליך תוך חודשיים שלושה הסתיים כל התהליך קיבלתי דרכון, נציגות ישראל לא הייתה באתיופיה בזמנו, הייתה נציגות שוודית שהייתה מייצגת את הנוסעים של ישראל, טסתי דרך מצריים, למרות שגם בגיל הזה וגם לא חשוף להרבה אינפורמציה אינטרנט לא היה אז אבל טלויזיה ורדיו כן אז להכנס למצרים עם דרכון ישראלי למרות כל ההסכם שלום היה מפחיד עד שסוף סוף היה טרנזיט שהעביר למצרים ולא על אז שמונה שעות ולקחו את הדרכונים כדי לא לצאת ככה אז כשקראו לי לדלפק של אל על ידעתי שהכל מאחוריי וזהו, היה לי קטע שבאתיופיה בזמנו היה משטר קומוניסטי, עד התקופה שבאתי בשעה 11 בלילה היה עוצר, אף אחד לא זז, אז כשהגעתי לנתבי"ג השעה הייתה 11 בדיוק ופחדתי שהשוטרים יתפסו אותי כי המושג בראש שלי היה שהעוצר הוא בינלאומי, העוצר באתיופיה היה בכל אתיופיה איפה שהתקשורת מגיעה בהרים ובגונדר, לא בכפרים. בארץ מישהו מבן המשפחה לקח אותי לבית שלו הייתי שם שבועיים, היו לי פה בני דודים קצת התאחרתי אצלם יום פה יומיים שם ואחרי זה במרכז קליטה בנצרת עילית. המשפחה עלתה דרך סודן, רובם - אחי אחותי עם כל הילדים ואחרי זה טיפין טיפין אחותי עם הילדים ואחי שסגר את המעגל שעלה אחרון אז אלו באו דרך אדיס כי ברגע שהגענו לפה היחס התקלקל, עד היום במשפחה מספרים את כל הזכרונות שעברו בסודן ולי אין מה לספר. החלטתי שאני עוזב לאדיס דרך הלימודים, יש שם תיכון מקצועי באדיס שבעצם מקבל תלמידים מצטיינים מכל הארץ לשנתיים האחרונות של התיכון יא' יב', זה לא מושט, מושט זה של הממשלה, הוא משלב גם לימודים מקצועיים 7-8 מגמות, אני הלכתי לתחום האלקטרוניקה ואז עושים התמודדות בין הבתי ספר אז במחוז שלי גונדר היינו אני מהבית שלי ועוד כמה מבתי ספר היינו שישה, מגונדר וטיגרה מהרה ומאזור הדיסה אזור שואם אנחנו קוטה גדולה כי זה באמת ענק הם

חצי וכל השאר חצי שם התחלנו ללמוד, זה לא תנאי פנימיה אתה צריך למצוא מקום מגורים אז הייתה לי בת דודה שבמקרה בילדות שלה למדה פה בארץ בעליה הראשונה של שנות ה-50 בכפר בתיה קראו לה מלכה, כשהגעתי לשם פגשתי אותה אצל קרוב משפחה משותף אז היא אמרה שלא בא בחשבון שאני מחפש דירה אלא קרוב משפחה שאישן אצלו אז הייתה לי בת דוד שנפגשנו עם מלכה אז היא אמרה שהיא גרה בסוף העולם של העיר אז היא רחוקה מהבית ספר אז תבוא להיות אצלי וזה באמת היה קרוב יחסית הליכה של 20 דק' ויש אוטובוסים אם רוצים, שם ראיתי כל מיני כתוביות בעברית אצלה פעם ראשונה והייתה מספרת והיו לה תקליטים של שירי הארץ, הרבה שמעתי ממנה על ישראל ובסוף הייתי אצלה שנתיים למדתי סיימתי את הלימודים ויצאתי לעצמאות, ואז כמה זמן אחרי בן דוד שלי שעלה בשנות ה-70 לארץ ואבא שלו היה חולה ובא לבקר מישראל לאתיופיה, אבא שלו נפטר וישבנו שבעה וראה את המצב שהמדינה פושטת רגל אמר שמחר אני שולח לך מכתב הזמנה להגיע לארץ, אחרי שלושה ימים הגיע מכתב וככה התחלתי. נולדתי בשנת 1963 לפי הלוח של אירופה, לפי אתיופיה כנראה זה חמישים ומשהו, זה מה שאומרים סוף חודש דצמבר, אמא שלי זוכרת הכל של כל הילדים וגם של השכנים והקרובי משפחה יש לה זיכרון מדהים, היא מקריאה שמות של כל האנשים שגרנו איתם גם נוצרים ומדברת כאילו זה קרה אתמול. אני גר בנתניה בנאות גולדה קריית נורדאו בגבעת האירוסים, מס' סולורי 050-7057825 רחוב החרצית, בראש השנה באתיופיה היינו מסתובבים הילדים עם זר של חרציות אדה אבבה ואומרים שנה טובה, זה פרחים שבמרכז יש הרבה עלים קטנים.

יולדת- יולדת את התינוק בבית לדעתי גם פה צריך לעשות את זה בעולם המודרני, היו הרבה מקומות שהמילדת מטעם קופ"ח מגיעה הביתה ואם לא אז האשה שיש לה נסיון עם הזמן מיילדת בצורה מסורתית, אני מניח שהיו כל מיני, לא לכולם היה את הגיפטד לעשות את זה אז יש מקרים שמסתיימים לא טוב, לפחות אצלנו בשכונה היה מעקב של הנשים בהריון מהקופ"ח שואלים אותן והיו נותנים לפעמים סביבה של חינוך שמירת הגיינה היו נותנים מגבות סבון, זה היה בתקופה של הלסינלסי, יש לו את המינוסים שלו אבל הוא התייחס ככה לאנשים בצורה כזאת זה היה טוב. אח שלי הגדול מספר שתוך כדי שהיה עובד בחקלאות אנשי משרד החינוך באו אליהם לשכנע אותם שיבואו ללמוד ובצדק אז הוא אומר בסדר אבל צריך להתפרנס, אנחנו שמונה אחים, אחרי הלידה הייתה עזרה ממשדד הבריאות וגדלים בצורה טבעית בשכונה שלך, אין גן גנת ואתה פשוט גדל בצורה טבעית ולרוב במשפחות יש ילדים גדולים אז הילדים הקטנים הולכים בעקבות הילדים הגדולים, מי שיש לו מזל כמו אצלנו שגר קרוב לעיר שמגיעים לכיתה א' הולכים לבית ספר ואם לא אז ממשיכים הבנים בעקבות הגברים והבנות בעקבות הבנות יש חלוקה כבר מגיל צעיר. ברגע שמגיע הרגע שיוולדת אז אנשים מתקהלים מסביב מתעניינים ואיך שזה נולד יש מחיאות כפיים שעושים אני לא זוכר בדיוק את המספר הנכון, אם זה בן זה כמות מסויימת ואם זה בת כמות אחרת, כולם מוחאים כפיים מי שמבפנים המיילדת או מי שהיה מסביב וכולם ממשיכים, זה מה שאני זוכר. האשה הולכת לשבת בנפרד מה שנקרא במרגם גוגיו אם הנולד בן ארבעים יום בחוץ ואם זו בת שמונים יום בחוץ והיא מפסיקה לעבוד בבית היא חלשה אז מצד הטוב שהיא נחה מהצד הפחות טוב שהיא יושבת לבד במבנה רעוע בחורף קר בקיץ זה בסדר וככה חיה. שלג לא ירד היה קר יחסית, שם לא היו בגדים לחורף ולקיץ, אנחנו היינו בויינה דגה בין הקולה לדגה, עדיין קצת קר וגם בשביל התינוק אם זה בתוך מבנה רגיל בבית זה כן היה טוב, השכנים מבשלים ועוזרים לה שתתאושש. אם יש כמה נשים חלק יולדות חלק במחזור לא ישבו בנפרד הן יושבות כולן במרגם גוגיו, נגיד אצלנו לא היו הרבה משפחות יהודיות

היינו אולי 6-7 יהודיות. אולי היהודים עושים את המרגם גוגיו הזה אבל כל תינוק בגיל 8 ימים עושים ברית מילה ואח"כ שעברתי לאדיס רובם עושים ברית אז יש משהו שהם העתיקו מאיתנו, יש הרבה מנהגים שמעתיקים וגם הכשרות ושבת כמה מנהגים שלא עושים, נגיד קווארה שם זה קצת סיפור כי שם במקור אולי הם גם היו יהודים אז יכול להיות שזה נשאר אצלם איפשהו למרות שהם התנצרו או שכפו עליהם להתנצר, אבל יש ממש עדות כמו חלק מטיגריי ממש שומרים כשרות מבחינת כשרות של בשר מה לאכול ומה לא, ומה שאנחנו אוכלים הם אוכלים רק אנחנו לא אוכלים את מה שהם אוכלים. בשר שבישל יהודי נוצרי יאכל ממנו, לא בצורה גורפת אבל השחיטה שלנו כשירה אז אין בזה פסול, על הברכה שלנו הם מוסיפים עוד ברכה כי שלנו זה חלק משלהם, רק אנחנו לא כ"כ מנדבים אותם. אני למדתי בבי"ס ממשלתי אך אחי הקטן למד בבי"ס יהודי, אבא שלי שלח אותו שילמד שמה עברית. בלימודים יש לנו נושא שנקרא גברא גב זה איך להתנהג, והרבה קשור לתנ"ך כמו עשרת הדיברות שמלמד אותך להיות אזרח טוב בן אדם טוב, ואותו מורה כל שבת היה בא אלינו הביתה כדי לשכנע אותנו להתנצר וכשהיה מגיע לא היינו מביאים לו לאכול מהברקתה שעשינו ברכה אלא משהו בנפרד, והוא היה מת לאכול משם אבל אמרו לו שאסור. לי זה היה מפריע כי מצד אחד זה מורה שלי מצד שני לא נותנים לו לאכול אבל ככה שמרו על הדת ואפילו שלא נתנו לו לאכול לא נפגע ולא התייאש, בסוף מה שהיה שעלינו לארץ. יולדת שרוצה לחזור הביתה מהמרגם גוגיו עוברת טקס שמתחיל בבוקר יורדת לנהר ומכבסת את כל בגדיה ובאותו יום היא נפרדת משם אז בבית מארגנים לה קבלת פנים ומכינים טאלה אינג'רה דאבו וזאת חגיגה, אם זאת אמא שלנו שחוזרת השמחה שלנו ממש גדולה ומחכים לזה בקוצר רוח, זה מורגש באוויר, היא מכינה את עצמה ולקראת סוף היום עם השקיעה היא הולכת וטובלת את עצמה עם התינוק ובאה הביתה, בבית בד"כ זה קס או לא אז אחד המבוגרים עושה לה איזשהו טקס, הייתי בהרבה טקסים כאלה. אני לא זוכר בדיוק אבל נראה לי שהקס מביא מים באיזשהו כלי זכוכית ועל זה הוא מברך וגם קוטפים ענפים של אקליפטוס, יש איזה מספר מדויק לא זוכר בדיוק אם זה 40 או 80 לפי הימים שישבה, אז נשכבת על הרצפה והוא מעביר עליה מצד לצד את הענפים הקשורים של האקליפטוס, היא שכובה על הבטן והתינוק לידה ועושים תפילה והרבה ברכות הקס והמבוגרים וכמובן הבעל מברכים, לא מרביצים עם הענפים אלא כמו נגיעה כזו בהתחלה עליה נגיעה ואחרי זה בצד ימין וצד שמאל שלה, לא יודע מה זה בא לסמל. אני חושב שהיא בצום ביום הזה מזה שהיא חוגגת את החזרה שלה לחיק המשפחה ואז אוכלים ושותים והחגיגה ממשיכה. לרוב הנשים המבוגרות היו מגלחות את הראש, אתה לא תראה שיערות ארוכות אז כנראה שזה חלק מהטקס שצריכה להיות נקייה מהמרגם גוגיו זה מיני טקס של הלידה אז באמת אולי היא מתגלחת, אבל לא זכור לי חוק כזה. קובעים מתי יהיה שם הילד אני חושב שזה איך שהוא נולד אפילו כשהיא בהריון מדברים שאם יהיה בן נקרא לו ככה ואם בת אז ככה, אז בברית נותנים לו את השם ולרוב השמות הם בעלי משמעות עמוקה אז כנראה להורים את יש זכות וטו לתת את השם, למרות שגם אח"כ ואם אחד מהאחים יש לו שם נוסף לתת אז זה ימשיך לשם חיבה או שם נוסף שהוא לא ירשם, נגיד לאח שלי יש שני שמות, קוראים לו תשמה ומקוונד, אמא שלו קוראת לו מקוונד וכל השאר תשמה אז יש גם מקראים כאלה. אין כזה דבר שחברים קרובים ממציאים לו שמות, בטקס של לתת שם זה רק הבני משפחה הקרובים. אם יום הארבעים יוצא בשבת אני לא זוכר אבל מה שנראה לי שדוחים למוצאי שבת, באופן מסודר הקסים או האנשים המבוגרים יכולים להגיד לך. שחותכים לחם של שבת ברקתה יש ברכה בגעז, אני ניסיתי לא הצלחתי לעבור שתי שורות (הברכה חצי עמוד) אבל אמא שלי

זוכרת את הכל בע"פ, היא למדה בע"פ לא מקריאה וכתובה. לידה בשבת- נראה לי שמותר לקרוא למילדת לקרוא ללידה כי לידה אי אפשר לעצור, או שעושים את ההכנות והמילדת מגיעה למקום לפני שבת, אני מדבר איתך על שכונה מאד קטנה אבל יכול להיות שבכפרים גדולים או מרוחקים, לרוב שאשה יולדת היא לא נשארת איפה שהיא גרה, אלא הולכת להורים שלה על מנת שאמא שלה תעזור לה בבישול אז שם צריכה להיות מישהי שיכולה לילד אותה. היא חוזרת עם בעלה לכפר שלה, הוא לוקח אותה כי אשה בהריון שצריכה ללדת, הוא לא ייתן לה ללכת לבד שזה בד"כ ברגל, משאיר אותה וחוזר. איך ששומע שנולד לו ילד או ילדה הולך להגיד מזל טוב יש כאלה שלא יש כאלה שמחכים שתחזור, זה הרבה פעמים לפי העונה בחורף נגיד שצריך לעבור 2-3 נהרות אז מחכים, אבל בקציר שהכל יפה ושמש, אפילו יילך בשביל הכיף הולך להביא אותה. הוא יודע שנולד משליח ששלחו להגיד לו. ברית מילה- עושים ביום השמיני, אם נפל בשבת אני לא יודע להגיד לך כי אני לא בקיא, אולי יש חוקים לזה, אולי בשבת ובחג זה אחרת ואני לא יודע. לדוגמא: ערבוב חלב ובשר, באתיופיה לא היה כ"כ נפוץ אז יש חוק שאוסר, אבל בפועל היה ככה, אז יכול להיות שגם במקרה הזה אם החוק אומר X המנהג עשה Y, לא תאים הפרשנות הרבנית תואמת את הפרשנות של הקסים וזה הבעייה. אני לא זוכר מה היה קורא אם התינוק היה חולה או חלש ואולי היה צריך לדחות את הברית מילה, אני לא זוכר מה היו עושים. לא היה מקרה שהתינוק מת מהברית מילה, המוהלים מאד טובים, היו מוהלים לא מוהלות, הקס היה חותך או מישהו מבוגר. אצלנו זה היה הדוד שלי לא הקס, שקראו לו יסייס שזה ישעיהו, מעבר לזה שעושה ברית היה מטפל כמו רופא כל נושא של אורטופדיה נושא נקע או שבר, זה האח הגדול של אבא, הם היו תשעה, עשרה אחים, האח שהוא כמו רופא גרנו ביחד, את הקס לא הכרתי אותו הוא גר באמבובר ונפטר הרבה לפני. הוא הבכור של אבא שלי, אבא שלי נפטר לפני שלוש שנים בגיל 98 הוא היה אחרון השרידים, חוץ מהקס לכל השאר היו חיים ארוכים, הדוד שלי שנפטר שהבן שלו היה פה נפטר בסביבות גיל 80 היה הרבה יותר גדול מאבא שלי, עוד אחות שלהם נפטרה פה באשדוד, בגיל 93 עוד הלכה והייתה עצמאית, אז במקרה יצא אצלנו זה דוגמא לכל זה שהמדינה מפגרת ושירותי בריאות לא קיימים ואנשים עובדה האריכו חיים 80-90, שם כולם עובדים כל השנה אין כולסטרול ושומנים ועוד. מה שהיה בקטע של אינפקציות שיהומים וכאלה אם שירותי הבריאות היו מתפתחים על זה תוסיף חיים טבעיים והכל היה מסתדר טוב. בברית מילה הייתה ברכה בגעז לא נראה לי שזאת אותה ברכה של הברקתי, את הברית מילה עושים בבית, לפחות אצלנו אין בית כנסת וגם לרוב התושבים אין בית כנסת חוץ מאמבובר אז עושים את זה בבית, חגיגה לא עושים בברית כי האשה נמצאת בחוץ, אבל אחרי 40 יום שהיא חוזרת עושים מסיבה. את התינוק מוציאים מהמרגם גוגיו בעטיפה טובה אחת הנשים לוקחות, ומי שעשה את הברית גם הוא נשאר יום שלם בחוץ הולך טובל את עצמו וחוזר הביתה בערב, כי התינוק מטמא אותו ע"י המגע של הברית מילה, התינוק טמא בגלל אמא שלו. כל מי שעוזר לה בפנים אם זה ליום שלם הוא חייב לטבול את עצמו בנהר ומקבל איזשהי ברכה וחייב לקבל את הברכה על מנת לחזור הביתה. אם נוגעים במישהו טמא ואחרי זה נוגעים במישהו אחר גם הוא צריך לטבול בנהר, ככה זה גם עם גויים. סבא שלי אבא של אמא, אני חושב שזה אחד הקיצוניים בדור שהיה, קראו לו אהרון סייה, מעבר לחקלאות היה עובד באריגה, אז גם הנוצרים ביקשו את השירות שלו, ואם היה יום שקיבל את המוצרים מהנוצרים אחרי יום עבודה הוא היה הולך וטובל בנהר לפני שחוזר הביתה. הוא בחיים לא הלך למרקט לקנות משהו, רק אח"כ הילדים שלא הקפידו הלכו, לרוב משפחה כזאת חוץ ממצרכים מאד קטנים הכל הם ייצרו, אוטרקיה. חוץ מזה היינו צריכים לקנות נפט שאתה

שם במיכל ומדליק למעלה איזשהו בד ומלח וסוכר וכאלה ובסופו של דבר גם פה הייתה איזשהי נפילה כי לסוכר אין משהו של כשרות אבל מי שמוכר לך זה הגוי, מצד אחד אתה קיצוני מקפיד מצד שני נופל אבל זה מה שעשו בבית. קפה יכלו לקנות, לא קלוי אלא ירוקים כאלה, דווקא בקפה הקלייה עצמה זה הנושא החשוב בכל הנושא של הקפה של הבוננה, אם מישהו היה מגיע בזמן ששתיים בוננה אורח מגיע, אז קולים לו מחדש עוד הפעם כי הכבוד הוא לעשות את הקלייה לפניו ושיקבל את הריח של הקפה. חיטה שעורה שינברה- לא היה צורך לקנות מגוי כי מה שיכלת לייצר בידיים לא צריך לקנות יותר מזה יכלת למכור או אם יש לך עודף לחסל את זה. ברית מילה לבנות- אני לא יודע אם כולם עשו אבל חלקם היו עושים, אני לא יודע מה חותכים, אני חושב שזה מוהלת חותכת במקרה של בחורה וזה אני לא יודע, גם ביום השמיני היו עושים, ולגבי הברכה אני חושב שזה ברית לכל דבר רק שזה ילד וזה ילדה, מבחינת הטקס והברכה זה אותו דבר, מה שבטוח בעלייה של המנגסטו הוא אמר להפסיק את הברית של ילדות לנוצרים, וחייב את הנוצרים לעשות ברית לכל תינוק של נולד גם אלה שלא נימולו הוא הכריח בגיל מבוגר גם בגיל 12-13, אז הוא אסר על הבנות וחייב את הבנים. באתיופיה לא נותנים לתינוק בברית מילה יין אבל נותנים לו טאלה קצת וזה מספיק לו, באמת בלי פצע בלי כלום אני מאד מעריך את מה שעשו שם כי אין תנאים סטריליים וכאלה אבל הילדים יצאו בריאים בלי שום נזק. חלב- היה יכול להישמר יום מקסימום יומיים ואחרי זה נהיה שמנת, אחרי שמחמיץ יכלו להוציא מזה חמאה.

קס גרמאו טסמא, מעגל החיים, גבעת אולגה 27.10.10 חלקים א-ד

אתיופיה הייתה ארץ מנותקת, אחרי שהלכו מישראל לאתיופיה בגלות לא היה כל קשר היה את הספר והשתמשו במה שלקחו, היו שנים שהיה צריך להחביא את הספר מהשלטונות, ליהודי אירופה היה קשר עם ישראל היה אפשר ללכת והיה קשר על החגים והכל, באתיופיה היו עושים את החגים יו"כ פסח לפי מה שיש, בגלל זה יש חגים כמו פורים שלא כללו בתורה ולא חגגנו אותם, כשבאנו לישראל ראינו שכולם חוגגים את החגים האלה. את החודשים היו סופרים לפי הירח, מתי שהירח נעלם למחרת יוצאת טיפה לפי זה אנחנו חוגגים ר"ח, לאחר 30 יום בדיוק נעלמת ואז עוד פעם חוגגים ר"ח. לחודשים היה שם חודש ניסן חודש אביב גם בתורה כתוב, כל שאר החודשים חשוון כסלו תמוז לא הייתי מכיר את השמות האלה. לא איבדו שליטה להיות נוצרים ומוסלמים, הנוצרים והמוסלמים היו מיליארדים מהצד והיהודים היו קצת, היהודים היו שומרים את הדת שלהם עד המוות עד שהורגים אותם לא מעניין אותם, היה שם שהיהודים אוכלים בני אדם ועושים רעל, היה שם שביללה היהודים הופכים להיות חיות, צבועים וביום חוזרים, אלהים שמר אותנו, אחרי זה שהישראלים באו לביקור וראו את זה. מתי שכן אדם היה שבעה, מי שקבר היה צריך להשאר שבעה ימים הייתה פרה אדומה. נדבר על נושא של מעגל החיים.

לידה- בהתחלה יש חתונה, שההורים מתייעצים לעשות חיים מסמן, הולכים להורים של הכלה לדבר ומסכימים אם אין קרבה עד שבעה דורות, נותנים להם חמשה שקלים=חמיסת ביר בשביל מילה שלא יחתן אותה למישהו אחר, הילדה קטנה אולי בכיתה א, ב, ג, ד, אחרי שגודלת יום אחד הולכים מדברים לחתן אותם בסוף מגיעים להחלטה ועושים את החתונה, הכלה מגיעה לבית של הגבר נשאר כמה חודשים, היו מחתנים בעונה של הקיץ לא בכל עונה מחתנים באתיופיה, נשאר חודשיים שלושה, בזמן החורף הכלה צריכה לחזור להורים שלה להיות אצלם ארבעה חמישה חודשים, אחרי זה באביב הולכים שוב לוקחים אותה לבית החתן. בלידה ההורים שלה מבקשים לקחת אותה לטפל בה שתהיה אצלם, ההורים מסכימים הגבר לוקח אותה להורים שלה, האשה יולדת אחרי שמונה ימים עושים ברית אם זה בשבת עושים את הברית ביום ראשון כי שבת יותר מקודשת אסור לעבוד בשבת אפילו עבודה קטנה, שם נשאר ארבעים יום אם זה בן אם זה בת שמונים יום, שבוע שבועיים חודש בחזרה הבן אדם בא הולך ומביא אותה להורים שלה ואחרי זה צריכה להיות בעלת הבית בעצמה, אם רוצה ללדת שוב יש לה כבר בית והכל אם רוצה יכולה גם ללכת להורים שתהיה תמיד הלידה אצלם ויש אנשים שילדים בבית של עצמם. הולכת להורים מחדש שביעי שמיני. היולדת לא מבשלת אוכל לא נוגעת בשום דבר, ההורים שלה עושים לה את הכל, במרגם גוגיו מביאים לה. ליד הבית של ההורים כמה מטר עושים לה יחידה קטנה יפה יש אבנים כותרת שמפה אסור להכנס מי שנכנס למקום הזה הולך לטבול בים, המקום מוגדר, רק כבשים עיזים יכולים להכנס ולצאת בן אדם אסור לו להכנס אפילו ילד קטן אם הולך בריצה ונכנס הבנות במרגם גוגיו יוצאת תופסות אותו לוקחות אותו לטבול ומחזירים אותו בערב. יש נהר גדול באתיופיה, היהודים היו גרים בד"כ צמוד לים לא רק באתיופיה בהרבה ארצות, יש דרך מיוחדת לים עושים מקווה מתקלחים, על יד המרגם גוגיו יש עץ גדול ויושבים מתחת לעץ עד הערב מתי שיוצא כוכב אחד יכולה להכנס לביתה, העץ מחוץ למרגם גוגיו כך שמצד אחד לא טמא אבל היא עדיין לא טהורה שיכולה להכנס הביתה. לנו היה 70-80 תיירים ביחד והיה מרגם גוגיו

אחד שעשו אותו מאבן, כמות המרגם גוג'ו זה תלוי בכפר. יולדת ואשה שבמחזור נמצאות באותו מקום, מי שנכנסת לבית נידה יש לה מחזור נמצאת 7 ימים שם וחוזרת הביתה, ההורים מביאים את האוכל ובשבת כולם מביאים, כביסה לא עושים אפשר ללכת לים בדרך המיוחדת ובמשך כל השבעה ימים יושבת שם ויכולה לקחת את הילד שלה, יכולה ללכת לים. אם אשתך ילדה השכנים יודעים ויש לה שם מקום, מי שרוצה לבקר אותה יכול לא להכנס יש ספסלים למעלה יכול לדבר איתה קצת והולך. יש בנות שעוזרות ללדת, קוראים לזה אוולג', האשה לא יולדת במרגם גוג'ו, היא יולדת בחצר של הטוקול מתחת לשמים. אם נולד בן יושבת שבעה ימים בטומאה, לפי ההלכה של האתיופים מפה יכולה לצאת אחרי שבעה ימים עושה מקווה ואחרי זה הולכת לשם עושה בית ויושבת שם, יכולה לשבת במרגם גוג'ו אבל אם בעלה רוצה שתהיה קרוב לבית או שתעשה את האוכל לבד שלא תהיה עם הנשים ביחד יכולה לצאת משם ולהיות בבית שגם נקרא במרגם גוג'ו, אין שינוי מבחינת זאת שלא נכנסת הביתה אבל זה יותר בסדר, בין שבעה לארבעה עשר יום היא נידה כמו כל הנשים במרגם גוג'ו (בן-שבעה ימים בת-ארבעה עשר יום), אחרי שטובלת יכולה להכנס לבית קטן שבעלה בנה לה ומה שנשאר יכולה לשבת שם, אחרי שיושבת שם צריך לזרוק את העץ מורידים אותו ושורפים אותו בפנים מבשלים עליו משתמשים בו כי הוא יקר, אפשר לקחת איזה עצים שתוצה, אתה בונה את הבית טהור שכל אחד יכול להכנס, אחרי שנכנסת לבית אי אפשר לשפץ צריך לפרק, אם אתה רוצה לסדר לה את הבקתה לשים ניילונים לאטום בחורף, אתה נכנס מסדר לה יפה הולך לים טובל ובערב חוזר הביתה. חוץ מהטבילה עצמה האשה צריכה להוריד ציפורניים שלא יהיה אוכל אם אכלה, מורידה את שערותיה בכל הגוף, צריכה להוריד את השערות כי מתי שיוולדת היא טמאה ואם לא עושה את זה לא יכולה להכנס לבית כנסת או לדבר עם אנשים צריכה לדבר מרחוק שלא תדבר ויצא על הגוף שלך ותהיה טמא בלי שתדע, מורידים את השיער כמו שכתוב בתורה שבן אדם קובר צריך להוריד את השערות בגופו, לכן אומרים לכהן אסור לו לקבור בן אדם, אם זה קרובים שלו ואין מי שיכול לעזור לו צריך להכנס לקבור אותו ולהוריד את השיער שלו וזה משפיל את עצמו מוריד את הזקן את כל הגוף שלו מוריד אז בשביל זה אנשים אחרים עושים הכהן לא מתקרב שם, כך אישה מורידה את השיער שלה, מרגם אניילו, שהיא במחזור נכנסת ולא מורידה שערות, שהיא עוברת מהמרגם גוג'ו הגדול למרגם גוג'ו האישי שלה שבעלה בנה לה היא מורידה, למחרת הלידה לא טובלת, אם בן אדם קובר בן אדם היום במקום הולך טובל אחרי בשלישי טובל ובשביעי טובל. בסוף הארבעים או השמונים יום הסתפרה וטבלה, אחרי זה הקס מגיע קורא בספר ויש מים ששופך עליה מתוך כלי שזה דלעת, זה רק לקסים שופך עליה ונותן לה לשתות גם, קוראים לזה דרק הקל, יותר טהורה. מישוה שמת עושים את האפר פרה אדומה וזה בכלי אחר, עץ יש לו עלה גדול אתה לוקח את זה ומשמה לוקח מכניס בפנים שלוש פעמים כפית אח"כ לוקח מים מכניס ומערבב ואחרי זה אתה צריך בעצמך לטבול, זה הכלי של המי מנזיך, אותו כלי של דלעת שמים גם את האפר של הפרה אדומה, אסור לגעת בכלי הזה הוא נמצא במסגיד, יש שם מקום עם חלון עגול ושמים את הכלי בפנים ואף אחד לא מתקרב רק אם קורה אסון מת בן אדם, הקס מוריד את הכלי נותן כף עם זה אתה הולך יומיים יום אחד הוא חייב לבוא לכאן לקחת את זה הוא לוקח את זה אחרי זה עושה במים מתזו הבן אדם צריך לטבול ביחד הבן אדם צריך להכנס בערב אחרי שבעה ימים, הוא צריך לטבול רק אחרי המי מנזיך. לפני כן הוא יודע שהוא לוקח דבר קדוש לכן צריך לטבול ובדי"כ גם ככה הוא נקי אבל בגלל שנגע במים האלה צריך לטבול כמו שכתוב בתורה, האפר שהוא נוגע בך אתה כבר משהו אחר אז בזמן הזה אתה צריך לטבול ואת הבגדים שלך לא כמו בארץ שיש לך מקווה קטן עם מדרגות, שם

יש לך ים גדול זה לא ברכה, אישה שילדה או שיש לך מחזור אסור לך להיות למטה ממנה אתה צריך להיות מעליה אם אתה בטווח ראייה ממנה אז אסור לטבול אפילו אבא שלי היה מתקלח היה לו ברכה כולם באים כל בוקר היה הולך לטבול, הבנות לא היו מתקרבות לשם כי ידעו שהוא שם, אבל אם לא במחזור יכולים להכנס כולם גברים נשים גם מבוגרות. הקס מתזו על היולדת את המים ואם אין קס נותנים את המים לבן אדם מבוגר שמתפלל שומר שבת ומתזו עליה את המים, הולך לכפר של הקס לוקח את המים חוזר לכפר שלו ומתזו עליה, אחרי זה יכולה לחזור הביתה אם המחזור לא מפסיק עוד פעם נשארת יכולה להשאר שנה לא תחזור הביתה, אם יש לה או גידול או משהו בתוך הרחם שלא יודעים אם מדממת צריכה להשאר לא יכולה לחזור עד שמתרפאת, אם זה פצע שיודעים מאיפה הוא יוצא אין בעיה וצריך לטפל בבעיה, אם זה בא מבפנים, כל דם שיוצא מהרחם זה כמו מחזור מבחינתנו. התינוק גם צריך לטבול האמא שוטפת את הבגדים שלה עושה ערימה ובחורה אחרת נכנסת לתוך הים כאילו מחלקים את הים לשניים היא מרימה בגדים מכניסה בגדים שולחת לה היא קודם כל טובלת וטהורה, מכניסה עוזבת את הידיים שלה היא תופסת שמה בצד, אחי"כ היא צריכה לטבול אם זה בן 40 פעמים אם זה בת 80 פעמים, יש שתי נשים אחת מסתכלת על השנייה, התינוק טובל בסוף של הארבעים האמא טהורה ויכולה להטביל אותו, מכניסה אותו על הבטן מחזיקה את האף והפה עוזבת אותו לרגע והשנייה מקבלת אותו, כשיש זרם חזק גשם או ים סוער צריך כמה אנשים שיחזיקו כדי שהים לא יקח את התינוק, כשחוזרת הביתה יש דאבו שמכניס בערב אחרי שמתזים את המים, מביאים טלה גדול כולם שותים הקס חותך מוציא את האמצע אוכל ונותן אחרי זה לכולם לאשה שסיימה מחזור או זקנה יכולה לאכול מהאמצע. שם לתינוק- מתי שרוצים יכולים לתת, מוצאים שם מי מוביל תמיד השם של אמא מוביל, אבל הוא יכול לקרוא לבן שלו בשם שהוא רוצה, נגיד אצלי אבא שלי היה אומר מלקום זה כמו מלאך, אמא שלי הייתה אומרת גירמאו, מקובל לקרוא לילד על שם מישהו שמת, אבל לא בקרבה של שני דורות, ילד לא יקרא על שם של אדם מהמשפחה שחי, אם לא שמעת על מישהו אתה יכול בטעות למצוא אותו שם, יש מצב שמשנים את השם של התינוק אם הוא לא מרגיש טוב או לא מתפתח ויש לו בעיות, סופרים את השם שלו פותחים ספר ומחליפים לו שם אחר, חחנד ללו דסוס כל האותיות יורדות לכל אחת יש מספר למשל אני גרמאו- או זה 12, נא זה 4 ר זה 6, 26 אלף 412 זה השם שלי, אני מחבר בין הספרות, אחרי 12 פוסל $8=2+6$, $12=8+4$ זה גם 12, אתה נקרא בשם של אמא שלך, $8=4+4$, $10=4+6$, $22=10+12$, אתה צריך להוריד 10 מ22 זה 12, אתה שובר את ה-10 אתה לוקח שם של אמא, נגיד קוראים לה שרה או רבקה אתה סופר את השם של אמא שלך ונכנסים לספר ונכנס לחיים של בן אדם, הקסים לא מסכימים כ"כ לזה, לא הולכים לקס במצב כזה הולכים לחכמים דפתרה, הקסים יודעים לעשות אבל לא אוהבים, כי זה כאילו לגלות מה יהיה מחר, אם אכנס לספור ולהכנס לזה אני יודע את הגורל שלך כמה שנים יש לך לחיות באיזה גיל יהיה לך סכנה לכן הקסים לא רוצים להפחיד אנשים רוצים לחיות נורמלי, אם תדע שבעוד חמישים יום יש משהו רע לא יהיה לך חשק לחיות ככה העולם לא יבנה טוב. סנדק- אחרי ארבעים יום הוא מרים את הילד, בוחרים אותו בברית לא נוגע בתינוק רק מתי שהוא טהור כי אז צריך לטבול, לבנות יש סנדקיות לבנים יש סנדקים, בד"כ לא מסכימים רק ממשפחה, שאתה עושה עם מישהו אחר לא מהמשפחה זה נכנס למשפחה ואז לא תוכל להתחתן איתו, אם מישהו הרים את הבן שלי הילדים שלי ושלך כמו אחים ואחרי זה לא סופרים. ברית מילה- גם גברים וגם נשים עושים, אם הבנות חכמות הן גם יכולות לעשות. סכין- מיוחדת של גילוח ראש כמו תער, הקסים אסור להם לעשות הם לא מתקרבים לזה, קושרים את הערלה

בנפרד מהפין ואז חותכים אותה כדי לא לגעת בראש של הפין, החכמים יודעים שבנות עושות את זה, אין יותר קדוש ממשה רבינו שאשתו עשתה לו את הברית, היום רק גברים עושים את זה וגם בשבת, באתיופיה היה אסור לעשות בשבת ברית מילה ואסור לעשות בבית כנסת זה כמו בית מקדש אסור להתקרב אליו. תינוק חולה- אפשר לעשות לו מאוחר לפי מצבו אם הוא חלש אסור לעשות לו לפי ההגיון, אני לא זוכר תינוקות שמתו בגלל ברית מילה, יש תינוקות שלא בגלל הברית התינוק לא יכול לשרוד רואה את העולם אומר שזה לא מתאים לו אז הולך. לבנות גם היו עושים ברית מילה, חותכים להם את קצה הדגדגן, הבנות היו עושות את זה אבל לא כתוב בתורה שצריך לעשות, היו עושים את זה ביום השמיני. אם זה בן היו טובלים ביום השביעי היו עוברים למרגם גוגי החדש ושם היו עושים את הברית למחרת, אתה לא חייב ביום שצריך לצאת אתה יכול לצאת אחרי שבעה ימים ב 12 ב 13, כלומר לפני היום השביעי אסור לה לצאת מהמרגם גוגי הגדול אבל אחרי זה יכולה לצאת מתי שהיא רוצה, אבל לא תכנס לגדול יותר, הרבה אנשים עושים את זה סתם נשאים שם מסיימים אנשים מפונקים שרוצים לשחוט להם כבש לאכול בשקט, במרגם הגדול אוהבים לאכול אתה נותן קצת לטעום לאכול לכולם. עבד- צריך לעשות לו ברית מילה לילד של העבד ביום השמיני. מחזור- אם מקבלת מחזור בזמן שמבשלת או מחזיקה את הילד, לא מדברת, כדי שהתבשיל שלא ישרף יוצאת מהבית סוגרת אותו בלי להסתכל אומרת לשכנה שלה שתסיים לה את העבודה, נכנסת למרגם גוגי ורק שם יכולה לדבר, יכולה לקרוא לשכנתה מהחצר מחוץ לבית שלה, בתוך ביתה לא תדבר אף מילה כדי לא לטמא את הבית. אם לא סיימה לדמם אחרי שבעה ימים נשאת, ואם סיימה אחרי שבעה ימים טובלת וחוזרת ולא צריכה להסתפר. האשה יודעת מתי היא צריכה לקבל מחזור ואם רואה פתאום צבע מוזר באמצע החודש הולכת למרגם אפילו יום אחד יכולה ללכת.

חתונה- ההורים של החתן הולכים לחפש, האבא הולך לחפש לכפר אחר לחפש כלה לבן שלו, קודם כל בודקים שאין קרבה שבעה דורות, יודעים לספור זה יכול להיות משני הדורות זה מסופר כבר, הולכים לקס שם אם אתה לא יכול אתה יכול לשלוח את אח שלך, לפני שאתה הולך לכפר אתה יושב בבית מדברים על הבת של X יש לו ילדה יפה אישה טובה ומכינים מראש בבית, אם צריך את הבן אדם הזה הוא אומר כן שולחים את הבן אדם ואם הוא לא רוצה את המשפחה יכול להגיד לא. הסיבות לא להתחתן זה יכול להיות קרבה אם הלכו מכות המשפחה גם לא מתחתנים, אם הוא לא שומר את הדת טוב זו גם סיבה, יש הרבה יהודים שהולכים להיות נוצרים ואז אפשר להטביל את הבנות וכאלו שעושים תהליכי גיור, אבל מעדיפים להתחתן עם יהודי. רואים את ההורים של הכלה וגם את הכלה רואים, אתה עומד בבית לא יושב שלושה אנשים עומדים ומבקשים זינדנה- משפחתך, אם הבן אדם רואה וטוב אומר תשבו תשבו לא לעמוד בשמחה, נותנים חמש חתיכות אמיסתבר, וזהו, הוא יכול גם להגיד להם תשבו תשבו ואחרי זה אני אחשוב על זה, אדבר עם סבא ואבא שלי ואתן תשובה, ואז הוא יגיד ומחכים לו, אם אומר שזה לא מתאים שואלים אותו מה הסיבה וצריך להגיד מה הסיבה, אם יש קרבה מכבדים את הבן אדם, בד"כ מקבלים בשמחה יש הרבה בנות שלא מתחתנות מהר ויש הרבה בנות שמתחתנות בגיל 12-13. המשפחה של החתן תמיד רוצה לחתן, לפעמים המשפחה של הכלה רוצה לחכות כדי שתדע את עצמה שתהיה עצמאית לפני שהולכת לבית של מישהו אחר, ומקבלים החלטה משותפת. לא שואלים את הכלה אם רוצה להתחתן או לא. כמו פה בארץ גם באתיופיה הופך להיות אותו דבר לימודים, ביי"ס, לפני שמסיימים כיתה יב' אין מה לדבר. הכנות לחתונה- אין אולם אבל אתה קונה פרה עושה אינג'רה מכין טרוטלה, וכשהיום מגיע אוכלים, יש קשרה, החתן עושה את זה,

הקס מחתן אותם, בקשר לא צריך להיות מס' מיוחד של קשרים, צריך להיות בצבע לבן ואדום, הלבן למעלה מזוגזג, לוקח וקושר כמו בזמן עננים יש קשת אז זה כמו קשת, אצל נח שדיבר עם אלהים ואמר לו חורף הקיץ לא יגמרו ימשיכו כל הזמן אני אגלה לך רק בקשת, לכן מסמנים את זה אם הבחורה הייתה עם גבר לפני כן לקח לה את הכבוד שלה חותן את זה וזורק, הבחורה נמצאת בבעיה, לוקחים את הבחורה להורים שלה חוקרים מי עשה לה מה זה וצריך לטהר אותה, או שהולכת להיות נוצריה בורחת מהבושה, ואם היא טהורה הקס לוקח את הקשרה יש שניים אחד קטן שקושרים למיזיה שלו זה השושבין, הוא עם פחות חוטים, הקשרה עם היותר חוטים מרים ושם על החתן, לקשר של המיזיה קוראים קשר קוואנטה רסמיזיה גרמיזיה יש כל מיני שמות, יודעים שהוא הולך לעזור לה מרים אותה בגב שלו שלא תלך ברגל הוא אחראי על הכלה, מטפל בה כמו אח שלה כל החיים זה כמו אח שלה אם יש בעיות בינם לבינו סכסוכים מדברת איתו אבל מי שבוחר אותו זה החתן, אתה יכול לעשות גם לא קרוב בכלל, היא יש לה קשר איתו מצאה אותו מההתחלה מצאה אותו יחד עם בעלה מדברת איתו, כאילו שכל החיים שלה יש לה סוד איתו ביחד. מכינים אוכל ושוחטים, אחרי ארבעה חמשה ימים מי שיש לו קס מחזירים אותם בחזרה לכפר של הכלה. בפעם הראשונה שהחתן יוצא לכפר של הכלה עם המיזוג' זה ביום מסויים מתי שמתחשק לבן אדם כשיש לו כסף, הוא יכול לעשות גם עד שנה, כשמגיע לכפר של הכלה המיזיה הולך לפניו נכנס לבית תופס את העמוד ועושה לילילי ואם מתכוננים שופכים עליו מים ואם מספיק הוא בורח, עושים את זה מתי שמגיעים יש יום שלם שנוסעים ולא מספיקים את היום, אם החתן הולך בדרך לכפר של הכלה הכבוד עושים לחתן, הוא יש לו כבוד כמו מלך אף אחד לא עוצר אותו שום גבול אף אחד לא נוגע בו רק מברכים אותו וממשיך הלאה, כל השכונה אומרים לו ג'נוי כמו ראש ממשלה, היה הסנלסה שקוראים לו ג'נוי, כשנגמר הופך להיות אותו דבר צריך להתפרנס לבנות בית לא כמו בישראל יש עבודה קבועה מפעל, שמה צריך לקבל אדמה מבן אדם מההורים שלך שיתנו לך, לחרוש מזה להיות חי זה קשה להחזיק בית, לפעמים יכול לחיות אחרי החתונה עם ההורים שלו ביחד כדי שיתחזק. שטר- יש סמניה שכותבים שהחתנו החתן והכלה ומחתימים אותך יש שלושה אנשים ערבים שחותמים, הקסים לא חותמים, עושים את זה איפה שהקס נמצא, אם יש בעיות ורוצים להתגרש באים לקס מביא את הנייר הזה חותך את הנייר ולא מסתכלים אחד על השני, מי שראה אותך שיתחתן מי שראה אותך יתחתן אומרים "יירה ירגבש" זה אומר שכל מי שרוצה יכול להתחתן איתך לא מקנא גם היא משחררת אותו, על השטר הזה חותמים לפני שמצאו לה כבוד ואז לוקחים אותה שלושה ימים על הגב, אם היא במחזור אוי ואבוי מכניסים אותה והבנות מטפלות בה, אם יש את זה באמצע החתונה במקרה בגלל פחד ודברים כאלה מכניסים אותה לשמה, אבל קובעים לפני כן את החתונה כדי שלא יצא שיש לה מחזור בחתונה, כולם מתחתנים לפני שמקבלת מחזור. אחרי החתונה אם היא קטנה הגבר לא בודק אותה יש נשים שבדקות, כדי שהגבר יבדוק אם יש לך כבוד נותנים לו חדר מסכמים מראש שהוא צריך את הבית כמה דקות. ריקודים- יש תפילות לקשרה בהתחלה, ואחרי זה רגיל כמו שאתה רואה בארץ, את הקשרה שמים על כף הרגל עד שהתפילה נגמרת אח"כ שמים על הברכיים ואז על המצח, זה מסמל שיגדל לאט לאט שיהיו לו חיים טובים. הקשרה זה כמו הברית שלנו עם הקב"ה בקשת, צריך להאמין שזה הכבוד של הבחורה שעושה את זה, אם אין לבחורה כבוד חותך את הקשרה ומחזיר אותה להורים שלה, כשאתה מתחתן אתה צריך להאמין שיש אלהים הקסים מתפללים איתך נותנים לך כבוד כבר לא ילד קטן צריך לעשות דברים טובים. בטקס הקסים היו מנגנים על קציל נגרית, היו מזמינים לחתונה את כל הכפר ומשפחות קרובות.

לפני החתונה הכלה הולכת לים לנקות את עצמה, לא טובלת במיוחד כי כשמקבלת מחזור מההתחלה טובלת וכשמתחתנת כבר טהורה. טבילה- אם נגעת במקום לא טהור אתה טובל, אם נגעת בפרה מתה צריך לטבול, אם נגעת בבן אדם מת צריך לחכות שבעה ימים, אם עברת ממרגם גוגיו לבית נידה אם עברת משם צריך לבטול, אם לא, אתה לא טובל במיוחד רק מתקלח, טבילה היא מיוחדת בשביל טומאה ומקלחת זה להתנקות. סמניה- כותבים שלושה עדים מכל צד בסה"כ שישה, כותבים אחד שזה דניה נקרא שיש עכשיו ברית, עושים ערבים שאם יש בעיה אצל כלה הוא תופס את הערב וצריך להביא את הבת שלו, ישר כותב מכתב שולח לשם, עדים הם לא ערבים זה אנשים אחרים, ההורים לא חותמים. נשואין- ממתי שכבר נותנים 5 שקל מגיל קטן היא שייכת לו הם כאילו נשואין, אם היא רוצה היא יכולה לכסות את השיער אך לא חייבת. מגורים- בד"כ בכפר של החתן. ילדים- אם לא נולד ילד מנסים אם לא הולך הולכים לבית חולים, או שמתגרשים ומתחתנים עם מישהי אחרת, אם היא עקרה ומסכימה אתה יכול להביא ילד ממקום אחר. אישה שלא התחתנה שלא בחרו לה מישהו ונאנסה- צריך לתפוס אותו מי עשה את זה היא צריכה להגיד מי זה, בזמן שאנס אותה הוא צריך להגיד אם מצא בה כבוד, אם לא אז היא הייתה עם מישהו לפני כן עדיף לא להכנס לזה זה מסובך. גבר הולך לשוק ולא חוזר חושבים שהוא מת צריך לחכות אם נגמרו 5-6-7-8 שנים היא מתחתנת בחזרה עם מישהו אחר, ההורים שלה צריכים להסכים גם היא צריכה להיות מוכנה לזה שהגבר שלה נאבד, הגבר יכול להתחתן תוך שנתיים לא צריך לחכות, אבל האשה כן, קרו מקרים שיצאו למלחמה באתיופיה זה מקום ענק, מחכים 7-8 שנים ואחרי זה או שאבא של החתן לוקח את הכלה ושומר עליה, מביא לה אוכל, אבא שלה כבר לא יכול שלא תקבל משהו שלא תהיה לו בושה אז הוא גם מתחשב אבא של החתן וחותר בשם החתן ומגרש אותה, היא מתגרשת ומתחתנת עם מישהו אחר, יש שלושה אנשים ערבים אלו מגיעים שאף אחד לא יכול להחזיק אותה אבא שלה לא יכול להחזיק אותה אז צריך לשחרר אותה, כל זמן שנחשבת נשואה לבעלה האבוד הורי החתן צריכים לטפל בה ולשמור עליה, אצל ההורים שלה גבר יכול לגעת בה להכניס אותה להריון, אז או שההורים שומרים אותה או שמשחררים, קרו כבר מקרים שאחרי כמה שנים הגבר הגיע ואז יש בלאגן צריך ללכת לבית משפט, הבית משפט מצהיר שההורים גירשו אין ברירה צריכים להכיר בזה שהוא מת, גם אם רוצה לחזור אליה אחרי שכבר התחתנה אין מצב היא נשארת עם הבעל החדש, אם רוצה להרוג אותו ולקחת בכח אבל חוץ מהתורה מהאנשים אומרים שזה לא בסדר ולא נותנים לעשות זאת. גבר זר הולך לכפר יהודי לבקש אוכל, יכול לבקש אוכל מים אפשר לבקש להכנס לבית של האשה הזאת שתיתן לי אוכל מותר לבקש מבחוץ אבל לא יכניסו הביתה, קורא בשם של אלהים אומר שאין לו אוכל וחותרת דאבו אינג'רה ומביאה לו ואם הגבר נמצא גם לא יזמין, הגבר מבקש ואם רוצה יכניס אותו לביתו אבל סתם הוא לא יזמין. בית לאברהם- אם אורח מגיע אתה יכול להכניס אורחים אומרים לו תכנס כמו לבית אברהם ובבוקר הולך. אישה שלא טוב לה עם בעלה- שולחת להורים שלה מכתב שלא טוב לה והבעל עושה בעיות ואם לא תבואו היא תמות, יכולה להוציא את השרשרת שלה אם דחוף לה, בלי השרשרת זה עוד לא דחוף עם השרשרת זה כבר מצוקה, מיד אבא שלה יבוא עם אחים שלה אתה יודע שאולי תלך לגרש אותה זה מצב לא טוב, שם יושבים מדברים הוא יכול להגיד סליחה להתנצל, אבא שלה מדבר הוא יכול להגיד סליחה ואם הוא יהיה בסדר ומסכימה אז טוב וחוזרים, אם אותו דבר קורה ישר באים מגרשים אותה בלי שתראה אם הוא לא מסכים לגרש אותה בכל זאת שיגרש אותה, אם לא זה הולך למשפט, יש בית משפט של הכפר, כותבים מכתב רואים את הנושא ומדברים ואתה יכול לקבל עונש, אתה כותב חותם נותן למישהו מעליך אחרי

זה מגיע לממשלה זה נוצרים כבר, גם בתוך הכפר זה נוצרים, זה יכול להיות יהודי יכול להיות נוצרי, יושבים על יד העץ, כל יום עובד 5-6 שעות, כל 3 שנים מחליפים אותו. אם ההורים שלה גרושים או לא חיים ונפטרו, תתלונן לקרובים אחרים שלה, אחים מגיעים בתור האבא או הדוד, אף פעם לא בפני עצמה תמיד מגיעים בשבילה, אם אתה לא עושה כבוד או זלזלת בה הוא ירצה לקחת אותה בכח וזה לא יקרה זה יסתיים במשהו אחר, החתן חייב לכבד את אשתו אם לא אז מתגרשים. בגידה- אם היא לא מקנאה והוא משלם מזונות אז היא מסכימה, מתי שמביאה ילדים יודעת כבר יש הרבה אנשים עם 2-3 נשים, אבל אם אתה יכול לתפקד ביחד עם האוכל וכלכלה, זה בסדר אם לא תפגע בה ואז מעלימה עין, ואם היא מגלה ולא רוצה להעלים עין, אם היא מתגרשת ממנו על זה לא מגיע לה פיצוי על זה שהוא פגע בה, מגיע לה חצי מהרכוש, את הילדים האבא לוקח יש לו זכות לקחת כי אתה לא תאכיל ילדים של מישהו אחר, אם היא לא מתחתנת וצריכה להישאר עם ההורים שלה יכולה לקחת ילדים אם הם רוצים, אבל בד"כ הגבר לוקח את הילדים, גם לה זה מפריע שאם רוצה להתחתן מחדש ויש לה 3-4 ילדים מי ייקח אותה? לא מתגרשים בגלל שגבר בוגד פעם פעמיים, רק אם הם לא מסתדרים והגבר תוקף ומרביץ מקנא, לא מאמין בה, על זה מתגרשים. אם הגבר חושד שאשתו בוגדת בו, זה בעיה הוא יכול להתגרש היא לוקחת חצי מהרכוש והולכת. הגירושין לא פוגעים בכבוד של המשפחה, מתחתנים שוב פעם עם אנשים אחרים, אם הם לא התחתנו עם אחרים זה תלוי, אם היא התחתנה עם מישהו אחר היא אבודה בשבילו, אם הוא התחתן עם מישהי אחרת הוא עדיין יכול לחזור אליה. ירושה- אם כולם התחתנו ויש להם בית כל הרכוש מתחלק שווה בשווה, אם זה אחד שלא התחתן אז משאירים בשבילה יותר כדי שיגדלו, המשפחה מחליטה, היו מקרים שהתווכחו על זה ובסוף מגיעים למסקנה, יש מגלש זקנים שעושים סדר, הם קובעים לך. אם הוא נשוי ומת ואין לו ילדים עדיין הקרובים לוקחים ואם האלמנה נמצאת היא לוקחת, זה שלה, חוזרת להוריה עם כל הרכוש שהיה להם.

קס אמהה נגהט, מעגל החיים, נתניה 30.1.11 - חלק א

הלידה הראשונה בד"כ מתבצעת בכפר של אם הכלה במקום שהיא גרה בו, ואחרי כמה לידות 2-3 כשהילדים כבר גדולים היא הולכת לכפר מגוריה של הורי בעלה, היא הולכת לפי המצב לפי המקום והמרחק היא הולכת לקראת החודש השביעי ואם לא אז לפני או אחרי, ברגע שמתחילים סימני הלידה היא עוברת לסוכת יולדת (דס) עד אז היא בבית, היא מכינה את עצמה בכל מה שאפשר גם אם זה צרכי אוכל או בגדים, מי שמסייע לה זה אמה או אחותה ואם אין בעלה או אחות בעלה זה תלוי במקום או בהקשר זה יכול להיות גם מישהו אחר, לא משנה אם שבת חג או יום רגיל המסייעים מסייעים לה, עד לפני הלידה עוברים שלוש ארבע נשים ובסוף הלידה נשארת רק אישה אחת והנשים הולכות, רק מרים המיילדת הראשית נשארת איתה, המיילדת נשארת איתה יום יומיים או שלושה לפי המצב שלה, אחרי שהמיילדת הראשית יוצאת באה ילדה קטנה בגיל 7-8 ומשרתת את היולדת שלא תשאר לבדה ובדברים הבסיסיים לנקות להביא אוכל והיא רק מעבירה את האוכל לא מכינה אותו, היולדת מוקפת באבנים בגדר כדי שידעו כל אחד עד איפה מותר לו להגיע ולאיפה אסור לו להכנס, כדי לבשר שזאת נקבה עושים תשע פעמים קול של "הללל" ואם זה בן עושים שתים עשרה פעמים היחידה שיודעת את מין היילוד זאת המיילדת, אם האשה יולדת בן זכר חוזרת אחרי 40 יום למרות שביום השמיני עושה ברית מילה ואחרי זה עוד 33 ימים נשארת בבית יולדת ואז חוזרת, ביום שבו היא נכנסת הביתה - צמה באותו יום אוחות בגדיה וטובלת אחרי זה מביאה ברקתי ומוסאי ואחרי זה מגיעה לבית כנסת לא נכנסת אלא הקס מחכה ומברך אותה ועל הדאבו הסעודה והם אוכלים את זה והיא מביאה אם זה בן 40 מקלות קטנים שבמקלות האלה נוגע בה בראש בגב וברגל ואת זה הוא זורק מאחורה שזה לזרוק את החטאים שהיו לה או שנגעה במשהו, לבת זה אחרי 80 יום, בעת קריאת השם עושים את זה מתי שרוצים אין זמן קבוע מי שנותן את השם זה כל מי שרוצה האבא או האמא או מישהו אחר אבל מי שקובע זה ההורים יש גם שקוראים שם על נפטר סבא או מישהו קרוב ישירות לרך הנולד, אין דמיון בין השמות של הנותנים לשמות של היולדים בדורות האחרונים אולי כן אבל בדורות שלפני כן היו קוראים שמות של התנ"ך ולכן לא היה דמיון, אין עניין של סנדק או סנדקית אלא ביום שבו היא נכנסת לקס בעצם יש סעודת מצווה או ברית מילה כל האנשים באים לשמוח עם האשה היולדת ושם אם זה בן נותנים אותו לבן ואם זה בת נותנים אותה לאשה שמחזיקים אותה פעם ראשונה שיוצאת מהבית יולדות וכן האם כשטובלת בנהר גם טובלת את התינוק וכך נכנסת לסעודת מצווה.

קס אמהה נגהט, מעגל החיים, נתניה 30.1.11 - חלק ב

הבנות בערך בגיל 11 לפעמים פחות מתחתנות לעומת זאת הבנים מתחתנים בגיל 17 והלאה 18 19 20 זה הגיל המקובל, האב מחפש כלה לבנו בכל מקום שיש בו יהודים אך לפני שהולך לחפש מברר על הכלה המיועדת מי היא מה היא איך היא ועל ההורים שלה והאבא ובודק שאין קרבה משפחתית, לפני כן מתייעץ עם קרוביו המשפחה והשכנים שמכירים ודואגים לו ואחרי זה שולח שליחים או הוא בעצמו הולך עם עוד מישהו לבקש את הבת של פלוני אלמוני לבנו אחרי זה מגיע לביתם ומבקש את היד של אלמוני או פלוני אם הם לא אומרים באותו רגע כן אלא רוצים להתיעץ ואז נחזיר תשובה ואז חוזר לביתו ובינתיים המשפחה של הכלה מתייעצים בודקים מי זה החתן מה המשפחה שלו האם הוא יכול לבנות בית איש ראוי חזק ואחרי הבדיקה הזו משיבים תשובה ושולחים פעם שניה נותנים תשובה חיובית או שלילית לפי מה שבדקו ובהתאם לרצונם, בודקים שבעה דורות מהחתן או הכלה עולים למעלה לאחור האבא סבא, סבא רבא וכו' עד שבעה דורות מהדור השביעי מותר אך אם הדור השישי כבר אסור, השיקולים הנוספים שנבדקים הם האם הבחור או הבחורה עצלנים חזקים או טובים עומדים על עיקרם יכולים לעמוד בדבר הזה של לבנות בית הדבר השני זה שאין פסול אם זה בריין או גוי מעורב במשפחה, לפני שפונים למשפחה מסוימת בודקים אם רוצים להתחבר אליה או לא זה שלב קודם לבדיקה על הבחור, אם המשפחה משיבה בחיוב שרוצים אז נותנים קאלי ביר המושג הזה משמעו שמבטיחים את ביתם לאלמוני ופלוני שביקש ידם והם מחוייבים אחד לשני ולא יכולים להפר את זה בלי הסכמה כלומר קאלי ביר זה 'כל השטר' כל הכסף הם מביאים שטר כדי להראות שהם מחוייבים שהם חתומים שהם עושים ברית שלא יתנו את בנם או ביתם למישהו אחר, אחרי שמשפחת הכלה מסכימים לאירוסין או לקבל את השותפים האלה קובעים תאריך לחתונה שמתאים לשתי המשפחות ובחישוב של התאריך מתחשבים בכמה שיקולים חשובים: 1. הכלה באותו יום של החתונה לא תהיה בנידתה 2. האם של הכלה והחתן לא יהיו בנידתן 3. באמצע החודש כשהירח מלא כי באתיופיה לא היה חשמל ואור והאור של הירח האיר להם את הלילה ולא לעשות את החתונה בחשיכה, אם זה לא מסתדר עושים מדורה, אם התאריך לא מתאים לאחד הצדדים מבקשים מהמשפחה של החתן והכלה לדחות את החתונה לשנה או לזמן מסויים שיוכלו להתחתן שוב, תמיד מי שמחתן זה אבא של החתן ואף פעם לא אבא של הכלה ולכן האבא של הכלה רק מבקש שיבקשו את ביתו ולא להיפך, תמיד יש מצב שמבקשים את ידה של הכלה יש פתגם שאומר 'שיאט צ'אד אנדיאה גבד' הפתגם אומר שבין אלף אירוסין אבל רק אחד נושא אותה לאשה זה אומר שאם לא מצאה פעם אחת אז תמצא מישהו אחר שכן ייקח אותה לאשה, בתחילה בכפר של החתן קושרים לחתן את הקשרה הקס קושר אותו שזה החוט האדום והחוט הלבן חמשה חוטים שני אדומים ושלושה לבנים הקס עושה טקס שבו הוא מעביר את החוטים מהרגל דרך הברכיים דרך החזה ועד המצח וקושר אותם בכל התהליך הזה הקס מברך ואומר פסוקים מסויימים שאומר וברכות פה כל המיזה שזה השושבנים ליד החתן ביכר מיזה ואשכר מיזה שזה השושבן הבכיר והשושבן הצעיר שניהם משרתים את החתן ואחרי כל זה הם מתחילים ללכת לכיוון הכפר של הכלה, אם האבא של החתן לא יכול לבוא כי הוא עסוק בארגון החתונה והסעודה הוא שולח מישהו שייצג אותו כמוהו ואם לא הוא בא לכפר של הכלה שמה הקס מקבל את פניהם בתפילה ופסוקי זמרה וברכות ושם מחתים אותם על שטר שהאבא של החתן או נציגו אומר שהוא קיבל את ביתו של פלוני אלמוני לאשה וגם האבא של הכלה אומר שהוא נתן את ביתו לפלוני אלמוני ועל

זה הם חותמים ומשאירים שלושה טפסים אחד לאבא של הכלה אחד לאבא של החתן ואחד לקס שמחתים אותם, אחרי זה יש את הוואס תפקידו להיות עד הוא אחראי מטעם שני הצדדים שייצג את שני הצדדים וגם כדי להדריך את החתן והכלה להיות אחראי עליהם שאם יש טענות לכלה או לחתן הוא מטפל בכל הטענות האלה ומייצג אותם לפני הקס או לפני המשפחה הוא אחראי עליהם במשך חייהם תפקידו בעיקר אחרי החתונה אם לאשה יש טענות כלפי הבעל או היא לא רוצה להמשיך את הנישואין היא אומרת לוואסה והוא אחראי עליה וכן אם החתן ומשפחתו אומרים שלא רוצים לגרש או אומרים שלא טוב להם טוענים אותם כלפי הוואסה ולא כלפי המשפחה המקורית, הוא צריך או לעשות שלום בית ביניהם או שיתגרשו בצורה מכובדת וטובה, הוא איש מבוגר עם ניסיון שנאמן לשני הצדדים, בכפר של הכלה עושים את החתונה כל הלילה שמחים ורוקדים, החתן מהכפר של הכלה מגיע עם צ'רס כלומר עם סוס שהכלה תרכב עליו לדרך חזרה ומביא שמלה שיש בה מכנסיים כל בת ישראל אסור לה ללבוש מכנסיים עד יום הנישואין וביום שבו היא באה לכפר של החתן היא לובשת שת השמלה החדשה הזו ואת המכנסיים הזה שכשהיא עולה על הסוס וקופצת ממקום למקום שתהיה צנועה וכן אם יש כמה סוסים יכולים לבוא עם כמה סוסים אבל אחד בשביל הכלה חובה, אחרי שרקדו ושמחו כל הלילה בכפר הכלה מגישים להם ארוחת בוקר קלה אחרי זה מגיעים כל הקרובים וכל אנשי הכפר והשמדיליה והקסות מברכים אותה ומתפללים והחתן והאבא של החתן מבקשים את ידה שישלחו אותם לכפר של החתן וייתנו להם רשות ללכת זה למדו ממעשה אליעזר עבד אברהם שלקח את רבקה באותו ערב אחרי שהסכימה ללכת להיות אשתו של יצחק למחרת ביקש רשות שישלחו אותו מהר כך גם למדו מזה שלמחרת בבוקר מבקשים את ידה שישלחו אותם בחזרה לביתם וכך היו עושים, בשעות לקראת הצהרים עושים מסיבה וברכות הקס מברך השמדיליות המבוגרים מברכים ושולחים אותם לכפר של הכלה לפני ששולחים אותה מבקשים מישהו מהצד של המשפחה של הכלה שישמור על הכלה שלא יקרה לה שום דבר עד שתגיע לכפר וגם אחרי שמגיעה לכפר של החתן הוא נקרא קוותקרי אלמג' זאת אומרת שמלמד ושומר על הכלה. בעניינים הכספיים של החתן והכלה, מכיוון שהחתונה נעשית גם בכפר של החתן וגם בכפר של הכלה כל אחד דואג לכפר שלו אין עניינים משותפים בהשתתפות בכסף, בעניין של הביכור והמיזה התפקיד של שניהם הוא גם להרים את הכלה במקומות שקשה ללכת בהם שיש עליות וירידות גם כאן המשגיח של הכלה משגיח שהכל יהיה בסדר, ואם יש מקומות קשים הוא מרים אותה על הגב, החתן שבא מהכפר לוקח שמלה עם מכנסיים לוקח גם קותה שזה שמיכה גדולה בצבע לבן שבו הכלה מתכסה וכולה מכוסה זה מרמז על הכיסוי שעשתה רבקה שהתכסתה בבגדיה, מכסה את עצמה כל הדרך היא לא נגלית גם בכפר של הכלה וגם בכפר של החתן, הביכור מיזיה ואשכר מיזיה הם אחראים הביכור מיזיה כשהוא לוקח אותה מהכפר שלה הוא אומר שהוא אחיה והוא שומר עליה הוא מלביש אותה את השמלה לכן הוא לוקח אותה לחדר ייחוד בכפר של החתן ואלמג' אחראי על הכלה הוא לבד או עוד אחד בא איתו כל אחד לוקח שושבנים משני הצדדים לוקחים אותם לחדר ייחוד ובחדר הזה נפגשים מתייחדים הכלה צריכה להיות בתולה ואם הוא מוצא דם בתולים הוא לוקח בד נקי ולבן וטובל את הבד בדם שם בקופסא ונותן אותה ללמאג', אחראי על הכלה יוצא ומכריז בקול 'פקר' שהוא מצא בתולים והכל תקין זאת ילדה ששמרה על עצמה ואז הוא בא לפני הקסים והאשמדיליות ומבשר להם שמצא פיקר מן שירקה ואז אחד המבוגרים אומר לו תראה את הסימן והוא מראה להם את הבד עם הדם בתולים והקס אומר לו תביא את העד שלך ומביאים את החתן שהוא בעצם העד ושואלים אותו אם מצא דם בתולים שהיא בתולה הוא אומר שכן ומשביעים

אותו בתורה שאמר אמת הוא אומר שכן ומכריזים לכולם שהיא בתולה ואז השמחה מתפרצת ושרים שירה מאד שמחה כולם קופצים קטנים וגדולים מבוגרים זקנים נשים וטף והשמחה הגדולה מתחילה ומאד שמחים, לפני החדר ייחוד כל האורחים שבאו לחתונה אוכלים ושותים חוץ מהלמאג' שלא אוכל ושותה רק אחרי הייחוד יכול לאכול ולשתות שהביא כלה חסודה ונאה ששמרה על עצמה בתולה ונתנה כבוד להוריה ורק אחרי זה מכבדים אותו בארוחה מאד מכובדת עם מקום מכובד לכבוד מציאת הבתולים של הכלה, החתן והכלה כשהם חוזרים מהכפר של הכלה לכפר של החתן בהתחלה מקבל אותם הקס באזמרתית כלומר בתפילה עם השושבנים שלו ואז הם נכנסים לדס שזו סוכת הנישואין שמכילה את כל האורחים והמכובדים שבאו לחתונה ואחרי הארוחה המיזיה והלמאג' לוקחים אותם לחדר ייחוד ושם מתייחדים, הלמאג' אחרי שכיבדו אותו בארוחה וקטפו לו טלה בשר אינג'ירה נותנים לו לאכול בשפע על המציאה שמצאו שהביא כלה נאה וחסודה עם בתוליה ואחרי שמתכבד הוא לוקח את הבד עם דם הבתולים ומיד הולך אם זה כפר רחוק הולך בבוקר לכפר ההורים להודיע שהכלה בתולה וגם שם יש שמחה גדולה מאד, החתן והכלה לא שואלים אותם אם הם רוצים להינשא, הכול תלוי בהורים, רק מידי פעם בזמן שהתארסו ומצאו לחתן כלה וכן אחרי שהורי הבת התחייבו לתת אותה לפלוני אלמוני אז שומרים על הכלה הזאת יותר משאר הבנות כדי שתהיה שמורה ביום נישואיה, כמו שנהוג באתיופיה כלה או אישה שבזמן נידתה יוצאת לחוץ מסוכת הנידה, וכשיוצאת טובלת ומנקה את עצמה מהנידה שלה, בערב החתונה היא רק מתקלחת לנקיון אבל לא נידה כי טבלה כבר שיצאה מנידתה, באותו יום מתרחצת היטב לנקות את עצמה מלכלוכים ומתאפרת ושבע לפני מתגלחת בראשה, בבית של החתן והכלה מכינים את הסעודה הגדולה כל מה שקשור לאיזה בשר שוחטים ומכינים טנג'ירה והרוטב כל מה שדרוש כל היום, באותו היום הכלה נמצאת בבית לא עובדת קשה פה ושם עוזרת לאמא שלה אבל לא עובדת ומכינה את עצמה לחתונה, גם החתן מתרחץ באותו יום עם השושבנים שלו כדי להיות נקי, הקשרה זה חוטים בצבע שני אדומים ושלושה לבנים מהותם לסמן את הכלה האדום זה דם בתולים והלבן זה לנקיון של הכלה שהיא באה טהורה לקראת היום הזה, מכינים את האדום אפשר לקנות בשוק ואת הלבן גם אפשר להכין בבית קונים הקס מניח אותו באותו יום, מניחים את הקשרה מלמטה לברך לחזה ולמצח, הכלה לא יוצאת ברגלה אלא הביכר מיזיה מרים אותה ולוקח אותה או שהיא רוכבת על הסוס והמשגיח העד שומר עליה שלא תלך ברגילה אלא מרים אותה לכל מקום, ביום הזה לעולם היא לא תהיה במחזור כי חישובו את הטהרה שלה שלא תהיה במחזור, החתן הכלה השושבנים וההורים כולם לובשים לבנים מצוחצחים ונקיים זה הלבוש לחתונה ולשמחה, אוכלים אינג'ירה והוט וסיגה וטלה, ניגנו בכברה(תופים) ואזמרי זה אחד שנקרא אזמרי שמנגן במסמבו ואחראי לשירה הוא מתזמן את השירה ושר ועושה את זה בשכר וגורם לאנשים לשיר ולמחוא כפיים הוא הסולן, שני הכלים המרכזיים זה הכברו והמסמבו וכן כלים אחרים לא כל כך מוציאים לפעמים חליל, מיזיות מנגנים בגיטרה או בחליל, רקדו את הריקוד עם הכתפיים באתיופיה, מי שהוזמן לחתונה זה אנשים שמכירים את החתן וההורים של החתן וכן קרובי משפחה וחברים, גויים או נכרים לא הוזמנו לחתונה, הקס מתאר תיאור שהיו מקרים מסויימים שגוי הזמין יהודי לחתונה שלו ולפני שהלכו הגוי הביא להם חיטה או טף או כבש שיאכלו ממנו אבל היהודים מקבלים את הכבש או את הטף ומכינים את זה בבית שלהם עם הקס או בטקס יהודי והולכים לחתונה של הגוי לא נכנסים לדס שלהם, מברכים אותם ונותנים להם מתנה לפי הקשר לפעמים חרב או סירים או מתנה כלשהי אחרי שנותנים להם את המתנה הזאת ומרכים אותם במזל טוב הם חוזרים לכפרם ומכינים את האוכל שהגוי נתן להם, במקרה

שהיהודי מוזמן זה כי יש חברות טובה עם הגוי אבל עדיין גם כשהולך לא מתקרב אליהם לא נוגע בהם לא אוכל מהם, השלב המשמעותי ביותר זה שלב הייחוד שהוא מצא לה בתולין ואז הם נהפכים לזוג אחרי הייחוד ואחרי הנישואין והחתונה ושבעה ימים הם גרים עם ההורים של החתן שנה-שנתיים עד שהם מכירים זה את זה עד שהם בונים בית לעצמם לבנות להם את הסירים כלים בקר וצאן שיעבדו, בזמן הזה החתן מלווה על ידי אבא שלו כל הזמן עד שנהפך לעצמאי, אחרי שנה שנתיים ולפעמים הרבה יותר.

קס אמהה נגהט, מעגל החיים, נתניה 6.2.11

הבנות בערך בגיל 11 לפעמים פחות מתחתנות לעומת זאת הבנים מתחתנים בגיל 17 והלאה 18 19 20 זה הגיל המקובל, האב מחפש כלה לבנו בכל מקום שיש בו יהודים אך לפני שהולך לחפש מברר על הכלה המיועדת מי היא מה היא איך היא ועל ההורים שלה והאבא ובודק שאין קרבה משפחתית, לפני כן מתייעץ עם קרוביו המשפחה והשכנים שמכירים ודואגים לו ואחרי זה שולח שליחים או הוא בעצמו הולך עם עוד מישהו לבקש את הבת של פלוני אלמוני לבנו אחרי זה מגיע לביתם ומבקש את היד של אלמוני או פלוני אם הם לא אומרים באותו רגע כן אלא רוצים להתייעץ ואז נחזיר תשובה ואז חוזר לביתו ובינתיים המשפחה של הכלה מתייעצים בודקים מי זה החתן מה המשפחה שלו האם הוא יכול לבנות בית איש ראוי חזק ואחרי הבדיקה הזו משיבים תשובה ושולחים פעם שניה נותנים תשובה חיובית או שלילית לפי מה שבדקו ובהתאם לרצונם, בודקים שבעה דורות מהחתן או הכלה עולים למעלה לאחור האבא סבא, סבא רבא וכו' עד שבעה דורות מהדור השביעי מותר אך אם הדור השישי כבר אסור, השיקולים הנוספים שנבדקים הם האם הבחור או הבחורה עצלנים חזקים או טובים עומדים על עיקרם יכולים לעמוד בדבר הזה של לבנות בית הדבר השני זה שאין פסול אם זה בריין או גוי מעורב במשפחה, לפני שפונים למשפחה מסויימת בודקים אם רוצים להתחבר אליה או לא זה שלב קודם לבדיקה על הבחור, אם המשפחה משיבה בחיוב שרוצים אז נותנים **קאלי ביר** המושג הזה משמעו שמבטיחים את ביתם לאלמוני ופלוני שביקש ידם והם מחוייבים אחד לשני ולא יכולים להפר את זה בלי הסכמה כלומר קאלי ביר זה 'כל השטר' כל הכסף הם מביאים שטר כדי להראות שהם מחוייבים שהם חתומים שהם עושים ברית שלא יתנו את בנם או ביתם למישהו אחר, אחרי שמשפחת הכלה מסכימים לאירוסין או לקבל את השותפים האלה קובעים תאריך לחתונה שמתאים לשתי המשפחות ובחישוב של התאריך מתחשבים בכמה שיקולים חשובים: 1. הכלה באותו יום של החתונה לא תהיה בנידתה 2. האם של הכלה והחתן לא יהיו בנידתן 3. באמצע החודש כשהירח מלא כי באתיופיה לא היה חשמל ואור והאור של הירח האיר להם את הלילה ולא לעשות את החתונה בחשיכה, אם זה לא מסתדר עושים מדורה, אם התאריך לא מתאים לאחד הצדדים מבקשים מהמשפחה של החתן והכלה לדחות את החתונה לשנה או לזמן מסויים שיוכלו להתחתן שוב, תמיד מי שמחתן זה אבא של החתן ואף פעם לא אבא של הכלה ולכן האבא של הכלה רק מבקש שיבקשו את ביתו ולא להיפך, תמיד יש מצב שמבקשים את ידה של הכלה יש פתגם שאומר 'שיאט צ'אד אנדיאה גבד' הפתגם אומר שבין אלף אירוסין אבל רק אחד נושא אותה לאשה זה אומר שאם לא מצאה פעם אחת אז תמצא מישהו אחר שכן ייקח אותה לאשה, בתחילה בכפר של החתן קושרים לחתן את הקשרה הקס קושר אותו שזה החוט האדום והחוט הלבן חמשה חוטים שני אדומים ושלושה לבנים הקס עושה טקס שבו הוא מעביר את החוטים מהרגל דרך הברכיים דרך החזה ועד המצח וקושר אותם בכל התהליך הזה הקס מברך ואומר פסוקים מסויימים שאומר וברכות פה כל המיזה שזה השובנים ליד החתן ביכר מיזה ואשכר מיזה שזה השובן הבכיר והשובן הצעיר שניהם משרתים את החתן ואחרי כל זה הם מתחילים ללכת לכיוון הכפר של הכלה, אם האבא של החתן לא יכול לבוא כי הוא עסוק בארגון החתונה והסעודה הוא שולח מישהו שייצג אותו כמוהו ואם לא הוא בא לכפר של הכלה שמה הקס מקבל את פניהם בתפילה ופסוקי זמרה וברכות ושם מחתים אותם על שטר שהאבא של החתן או נציגו אומר שהוא קיבל

את ביתו של פלוני אלמוני לאשה וגם האבא של הכלה אומר שהוא נתן את ביתו לפלוני אלמוני ועל זה הם חותמים ומשאירים שלושה טפסים אחד לאבא של הכלה אחד לאבא של החתן ואחד לקס שמחתים אותם, אחרי זה יש את הוואס תפקידו להיות עד הוא אחראי מטעם שני הצדדים שייצג את שני הצדדים וגם כדי להדריך את החתן והכלה להיות אחראי עליהם שאם יש טענות לכלה או לחתן הוא מטפל בכל הטענות האלה ומייצג אותם לפני הקס או לפני המשפחה הוא אחראי עליהם במשך חייהם תפקידו בעיקר אחרי החתונה אם לאשה יש טענות כלפי הבעל או היא לא רוצה להמשיך את הנישואין היא אומרת לוואסה והוא אחראי עליה וכן אם החתן ומשפחתו אומרים שלא רוצים לגרש או אומרים שלא טוב להם טוענים אותם כלפי הוואסה ולא כלפי המשפחה המקורית, הוא צריך או לעשות שלום בית ביניהם או שיתגרשו בצורה מכובדת וטובה, הוא איש מבוגר עם ניסיון שנאמן לשני הצדדים, בכפר של הכלה עושים את החתונה כל הלילה שמחים ורוקדים, החתן מהכפר של הכלה מגיע עם צירס כלומר עם סוס שהכלה תרכב עליו לדרך חזרה ומביא שמלה שיש בה מכנסיים כל בת ישראל אסור לה ללבוש מכנסיים עד יום הנישואין וביום שבו היא באה לכפר של החתן היא לובשת שת השמלה החדשה הזו ואת המכנסיים הזה שכשהיא עולה על הסוס וקופצת ממקום למקום שתהיה צנועה וכן אם יש כמה סוסים יכולים לבוא עם כמה סוסים אבל אחד בשביל הכלה חובה, אחרי שרקדו ושמחו כל הלילה בכפר הכלה מגישים להם ארוחת בוקר קלה אחרי זה מגיעים כל הקרובים וכל אנשי הכפר והשמדיליה והקסות מברכים אותה ומתפללים והחתן והאבא של החתן מבקשים את ידה שישלחו אותם לכפר של החתן וייתנו להם רשות ללכת זה למדו ממעשה אליעזר עבד אברהם שלקח את רבקה באותו ערב אחרי שהסכימה ללכת להיות אשתו של יצחק למחרת ביקש רשות שישלחו אותו מהר כך גם למדו מזה שלמחרת בבוקר מבקשים את ידה שישלחו אותם בחזרה לביתם וכך היו עושים, בשעות לקראת הצהרים עושים מסיבה וברכות הקס מברך השמדיליות המבוגרים מברכים ושולחים אותם לכפר של הכלה לפני ששולחים אותה מבקשים מישהו מהצד של המשפחה של הכלה שישמור על הכלה שלא יקרה לה שום דבר עד שתגיע לכפר וגם אחרי שמגיעה לכפר של החתן הוא נקרא קוותקרי אלמגי זאת אומרת שמלמד ושומר על הכלה. בעניינים הכספיים של החתן והכלה, מכיוון שהחתונה נעשית גם בכפר של החתן וגם בכפר של הכלה כל אחד דואג לכפר שלו אין עניינים משותפים בהשתתפות בכסף, בעניין של הביכור והמיזה התפקיד של שניהם הוא גם להרים את הכלה במקומות שקשה ללכת בהם שיש עליות וירידות גם כאן המשגיח של הכלה משגיח שהכל יהיה בסדר, ואם יש מקומות קשים הוא מרים אותה על הגב, החתן שבא מהכפר לוקח שמלה עם מכנסיים לוקח גם קוטה שזה שמירה גדולה בצבע לבן שבו הכלה מתכסה וכולה מכוסה זה מרמז על הכיסוי שעשתה רבקה שהתכסתה בבגדיה, מכסה את עצמה כל הדרך היא לא נגלית גם בכפר של הכלה וגם בכפר של החתן, הביכור מיזיה ואשכר מיזיה הם אחראים הביכור מיזיה כשהוא לוקח אותה מהכפר שלה הוא אומר שהוא אחיה והוא שומר עליה הוא מלביש אותה את השמלה לכן הוא לוקח אותה לחדר ייחוד בכפר של החתן ואלמגי אחראי על הכלה הוא לבד או עוד אחד בא איתו כל אחד לוקח שושבנים משני הצדדים לוקחים אותם לחדר ייחוד ובחדר הזה נפגשים מתייחדים הכלה צריכה להיות בתולה ואם הוא מוצא דם בתולים הוא לוקח בד נקי ולבן וטובל את הבד בדם שם בקופסא ונותן אותה ללמאגי, אחראי על הכלה יוצא ומכריז בקול 'פקרי' שהוא מצא בתולים והכל תקין זאת ילדה ששמרה על עצמה ואז הוא בא לפני הקסים והאשמדיליות ומבשר להם שמצא פיקר מן שירקה ואז אחד המבוגרים אומר לו תראה את הסימן והוא מראה להם את הבד עם הדם בתולים והקס אומר לו תביא את העד שלך ומביאים את החתן

שהוא בעצם העד ושואלים אותו אם מצא דם בתולים שהיא בתולה הוא אומר שכן ומשביעים אותו בתורה שאמר אמת הוא אומר שכן ומכריזים לכולם שהיא בתולה ואז השמחה מתפרצת ושרים שירה מאד שמחה כולם קופצים קטנים וגדולים מבוגרים זקנים נשים וטף והשמחה הגדולה מתחילה ומאד שמחים, לפני החדר ייחוד כל האורחים שבאו לחתונה אוכלים ושותים חוץ מהלמאג' שלא אוכל ושותה רק אחרי הייחוד יכול לאכול ולשתות שהביא כלה חסודה ונאה ששמרה על עצמה בתולה ונתנה כבוד להוריה ורק אחרי זה מכבדים אותו בארוחה מאד מכובדת עם מקום מכובד לכבוד מציאת הבתולים של הכלה, החתן והכלה כשהם חוזרים מהכפר של הכלה לכפר של החתן בהתחלה מקבל אותם הקס באזמרתית כלומר בתפילה עם השושבנים שלו ואז הם נכנסים לדס שזו סוכת הנישואין שמכילה את כל האורחים והמכובדים שבאו לחתונה ואחרי הארוחה המיזיה והלמאג' לוקחים אותם לחדר ייחוד ושם מתייחדים, הלמאג' אחרי שכיבדו אותו בארוחה וקטפו לו טלה בשר אינג'ירה נותנים לו לאכול בשפע על המציאה שמצאו שהביא כלה נאה וחסודה עם בתוליה ואחרי שמתכבד הוא לוקח את הבד עם דם הבתולים ומיד הולך אם זה כפר רחוק הולך בבוקר לכפר ההורים להודיע שהכלה בתולה וגם שם יש שמחה גדולה מאד, החתן והכלה לא שואלים אותם אם הם רוצים להינשא, הכול תלוי בהורים, רק מידי פעם בזמן שהתארסו ומצאו לחתן כלה וכן אחרי שהורי הבת התחייבו לתת אותה לפלוני אלמוני אז שומרים על הכלה הזאת יותר משאר הבנות כדי שתהיה שמורה ביום נישואיה, כמו שנהוג באתיופיה כלה או אישה שבזמן נידתה יוצאת לחוץ מסוכת הנידה, וכשיוצאת טובלת ומנקה את עצמה מהנידה שלה, בערב החתונה היא רק מתקלחת לנקיון אבל לא נידה כי טבלה כבר שיצאה מנידתה, באותו יום מתרחצת היטב לנקות את עצמה מלכלוכים ומתאפרת ושבע לפני מתגלחת בראשה, בבית של החתן והכלה מכינים את הסעודה הגדולה כל מה שקשור לאיזה בשר שוחטים ומכינים טנג'ירה והרוטב כל מה שדרוש כל היום, באותו היום הכלה נמצאת בבית לא עובדת קשה פה ושם עוזרת לאמא שלה אבל לא עובדת ומכינה את עצמה לחתונה, גם החתן מתרחץ באותו יום עם השושבנים שלו כדי להיות נקי, הקשרה זה חוטים בצבע שני אדומים ושלושה לבנים מהותם לסמן את הכלה האדום זה דם בתולים והלבן זה לנקיון של הכלה שהיא באה טהורה לקראת היום הזה, מכינים את האדום אפשר לקנות בשוק ואת הלבן גם אפשר להכין בבית קונים הקס מניח אותו באותו יום, מניחים את הקשרה מלמטה לברך לחזה ולמצח, הכלה לא יוצאת ברגלה אלא הביכר מיזיה מרים אותה ולוקח אותה או שהיא רוכבת על הסוס והמשגיח העד שומר עליה שלא תלך ברגילה אלא מרים אותה לכל מקום, ביום הזה לעולם היא לא תהיה במחזור כי חישובו את הטהרה שלה שלא תהיה במחזור, החתן הכלה השושבנים וההורים כולם לובשים לבנים מצוחצחים ונקיים זה הלבוש לחתונה ולשמחה, אוכלים אינג'ירה והוט וסיגה וטלה, ניגנו בכברה(תופים) ואזמרי זה אחד שנקרא אזמרי שמנגן במסמבו ואחראי לשירה הוא מתזמן את השירה ושר ועושה את זה בשכר וגורם לאנשים לשיר ולמחוא כפיים הוא הסולן, שני הכלים המרכזיים זה הכברו והמסמבו וכן כלים אחרים לא כל כך מוציאים לפעמים חליל, מיזיות מנגנים בגיטרה או בחליל, רקדו את הריקוד עם הכתפיים באתיופיה, מי שהוזמן לחתונה זה אנשים שמכירים את החתן וההורים של החתן וכן קרובי משפחה וחברים, גויים או נכרים לא הוזמנו לחתונה, הקס מתאר תיאור שהיו מקרים מסויימים שגוי הזמין יהודי לחתונה שלו ולפני שהלכו הגוי הביא להם חיטה או טף או כבש שיאכלו ממנו אבל היהודים מקבלים את הכבש או את הטף ומכינים את זה בבית שלהם עם הקס או בטקס יהודי והולכים לחתונה של הגוי לא נכנסים לדס שלהם, מברכים אותם ונותנים להם מתנה לפי הקשר לפעמים חרב או סירים או מתנה כלשהי אחרי שנותנים להם את המתנה

הזאת ומרכים אותם במזל טוב הם חוזרים לכפרם ומכינים את האוכל שהגוי נתן להם, במקרה שהיהודי מוזמן זה כי יש חברות טובה עם הגוי אבל עדיין גם כשהולך לא מתקרב אליהם לא נוגע בהם לא אוכל מהם, השלב המשמעותי ביותר זה שלב הייחוד שהוא מצא לה בתולין ואז הם נהפכים לזוג אחרי הייחוד ואחרי הנישואין והחתונה ושבעה ימים הם גרים עם ההורים של החתן שנה-שנתיים עד שהם מכירים זה את זה עד שהם בונים בית לעצמם לבנות להם את הסירים כלים בקר וצאן שיעבדו, בזמן הזה החתן מלווה על ידי אבא שלו כל הזמן עד שנהפך לעצמאי ולפעמים אפילו הרבה יותר.

קס אמהה נגהט, מעגל החיים, נתניה 19.5.11 - חלק א

נישואים

הגיל הממוצע בו הבנות מתחתנות הוא גיל 15. לעומת זאת הבנים מתחתנים בגיל 17 והלאה, גיל 17-20, זה הגיל המקובל שבו מתחתנים.

האב מחפש כלה לבנו בכל מקום שיש בו יהודים, לפני שהוא פונה אליה הוא מברר על הכלה המיועדת ועל ההורים וסופר שאין קרבה, מתייעץ עם אנשים הקרובים אליו שאוהבים אותו, משפחה, שכנים. ואחרי זה הוא שולח שליחים או הולך בעצמו לבקש את הבת של פלוני אלמוני ואם הם לא עונים באותו הרגע, הם מבקשים זמן להתייעץ ולברר ובינתיים הוא חוזר לביתו. בינתיים המשפחה של הכלה מבררים, בודקים, שולחים שליחים לברר מי זה החתן, מה המשפחה שלו, אם הוא בחור חזק שמסוגל לבנות בית, בחור ראוי. ואחרי הבדיקה, כאשר שולחים שליחים פעם שנייה מהצד של החתן המשפחה של הכלה מחזירה תשובה חיובית או שלילית בהתאם לבדיקה שהם עשו או בהתאם לרצונם.

בודקים שאין קרבת משפחה בין החתן והכלה לאורך שבע דורות. זאת אומרת שאין קרבה בין החתן לכלה, בין ההורים משני הצדדים, הסבים וככה עד שבעה דורות. אם מוצאים קרבה משפחתית אפילו שישה דורות אחורה אז הם לא יכולים להתחתן. כשיש קרבה מהדור השביעי זה מותר, אבל מדור שישי ומטה זה אסור.

השיקולים הנוספים שנבדקים הם אם החתן והכלה הם עצלנים או טובים, חזקים ויציבים, עומדים על עיקרם ויכולים לעמוד במעמד הזה של לבנות בית, האם הם ראויים. והדבר השני הוא האם אין פסול במשפחה אם זה לא **בריה (אולי בריין או בריא?)** או גוי שהיה מעורב במשפחה הזו. אלו שני שיקולים נוספים שמתחשבים בהם לפני שלוקחים חתן או כלה.

לפני שפונים למשפחה מסוימת בודקים אם רוצים להתחבר אליה או לא. השיקול הראשון שנעשה הוא האם רוצים בכלל להתחבר למשפחה הזו, לפני כל השיקולים והבירורים האם הבחור טוב או לא טוב והאם רוצים להינשא או לא. קודם כל בוחרים את המשפחה עצמה, האם היא משפחה ראויה, משפחה טובה, משפחה שאינה פסולה, משפחה שאנחנו רוצים להתקרב אליהם.

אם משפחת הכלה משיבה בחיוב, שהם רוצים להינשא אז משפחת החתן נותנת למשפחת הכלה **קל וור (זה שם המושג)**. המשמעות של המושג זה שהם מבטיחים את ביתם לפלוני ואלמוני שביקש את ידם, זאת אומרת שהם מחויבים אחד לשני והם לא יכולים להפר את זה בלי הסכמה. קל וור זה כל השטר, כל הכסף, הם מביאים שטר להראות שהם מחויבים ושהם חתומים שהם עושים ברית. ולכן זה נקרא קל וור, שהם מעבירים שטר של כסף, זה סימן שהם מחויבים אחד לשני והם לא יתנו את ביתם או את בנם למישהו אחר.

אחרי שמשפחת הכלה מסכימים לאירוסין, מסכימים לקבל את השידוכים האלה, קובעים תאריך לחתונה שמתאים לשתי המשפחות. בקביעת התאריך מתחשבים בכמה שיקולים חשובים: אחד מהם זה שהכלה באותו יום של החתונה לא תהיה בנידתה, וגם האם של הכלה והאם של החתן, מתחשבים בכך ששלושת הנשים האלו לא יהיו בנידה באותו יום של החתונה. עוד דבר שמתחשבים בו בקביעת התאריך זה שהוא יהיה באמצע החודש, בזמן של ירח מלא מכיוון שבאיתופיה לא היה חשמל ואור, לכן האור של הירח חשוב מאוד כדי שיאיר להם את הלילה ולא יצטרכו לעשות את זה בחשיכה. זה דבר שגם מתחשבים בו, אבל אם זה לא מסתדר אז עושים מדורה ולא מקפידים על העניין הזה.

אם התאריך לא מתאים למשפחה של אחד מהצדדים אז הם מבקשים מהמשפחה של הצד השני לדחות את החתונה בשנה או בזמן מסוים כדי שיוכלו להתארגן.

מי שמחפש תמיד זה אבא של החתן ואף פעם לא אבא של הכלה. ולכן האבא של הכלה רק מחכה שיבקשו את ביתו ולא ההפך. תמיד יש מצב שמבקשים את ידה של הכלה כי תמיד יש אנשים שמחפשים כלה לבן שלהם. יש פתגם באמהרית שאומר **(הקס אומר את הפתגם באמהרית והמראיין מתרגם)** "אלף אירוסים אבל רק אחד נושא אותה לאישה" הפתגם אומר שאם הבת לא מצאה חתן פעם אחת אז היא תמצא מישהו אחר שכן ייקח אותה לאישה.

טקס הנישואים:

בהתחלה עושים את טקס הקשירה בכפר של החתן. הקס קושר לחתן את הקשירה, שזה החוט האדום והחוט הלבן, שכל אחד מסמן את החתן והכלה, הקשר כולל שני צבעים וחמישה חוטים. שני חוטים לבנים ושלושה אדומים. והקס עושה טקס שבו הוא מעביר את חמשת החוטים מהרגל, דרך הברכיים, דרך החזה ועד המצח, שם הוא קושר לו אותם, ובכל התהליך הזה הקס מברך ואומר פסוקים, על כל העברה הוא אומר פסוקים, בכל מקום (רגל, ברך, חזה, מצח) יש פסוקים מסוימים ומילים מסוימות שהוא אומר וגם ברכות.

ליד החתן יש שני שושבינים **(שושבין = "מיזיה")** יש "בכר מיזיה" ו"אשכר מיזיה" השושבין הבכיר והשושבין הצעיר. ושניהם הם נושאי כליו של החתן, משרתים אותו. אחרי כל הברכות של הקס ושל המבוגרים מתחילים ללכת לכיוון הכפר של הכלה, אם האבא של החתן לא יכול לבוא, כי הוא עסוק בארגון החתונה והסעודה אז הוא שולח מישהו שמייצג אותו. אם לא, הוא בעצמו בא עם בנו לכפר של הכלה. כשהם מגיעים לכפר של הכלה, הקס מקבל את פניהם בתפילה ובפסוקי דזמרה ומברך אותם בברכות, ושם הוא מחתים אותם על שטר שאומר שהאבא של החתן או נציגו מאשר שהוא קיבל את ביתו של פלוני אלמוני לאישה והוא לא יכול להגיד שהוא לא קיבל אותה, וגם האבא של הכלה אומר שהוא נתן את ביתו לאישה לפלוני אלמוני ועל זה הם חותמים ומשאירים שלושה טפסים: אחד לאבא של הכלה, אחד לאבא של החתן ואחד לכס שהחתים אותם.

אחרי זה יש את ה"וואסה". ה"ווס" הוא אחראי מטעם שני הצדדים ותפקידו לייצג ולהדריך את החתן והכלה ולהיות אחראי עליהם, שאם יש טענות לכלה או לחתן אז הוא מטפל בכל הטענות, ומציג אותן לפני הקס ולפני המשפחה. ה"ווס" הוא האחראי על הזוג הזה לאורך נישואיהם, התפקיד שלו הוא בעיקר לאחר החתונה והוא אחראי בעיקר לטענות שיש לאישה, אם יש לה טענות כלפי הבעל או אם היא לא רוצה להמשיך את הנישואים, היא אומרת ל"וואסה" והוא אחראי עליה. וכן החתן, אם הוא או משפחתו אומרים שלא רוצים לגרש או אומרים שלא טוב להם, הם אומרים את כל הטענות, כלפי אותו "וואסה" שהוא האחראי על הזוג ולא כלפי המשפחה המקורית. התפקיד של ה"וואסה" הוא או לעשות שלום בית ביניהם או לדאוג שהם יתגרשו בצורה מכובדת, בצורה טובה. ה"וואסה" הוא איש מבוגר, עם ניסיון, שהוא נאמן לשני הצדדים.

ככפר של הכלה עושים את החתונה כל הלילה, שמחים ורוקדים.

החתן יוצא מהכפר שלו עם סוס אחד כדי שהכלה תרכב עליו את הדרך מהכפר שלה אל הכפר שלו, ומביא לה גם שמלה שבתוכה יש מכנסיים. לכלה, כמו לכל בת ישראל אסור ללבוש מכנסיים עד ליום הנישואים, ביום שבו היא באה לכפר של החתן היא לובשת את השמלה הזו ואת המכנסיים האלו שנקראים "סוריי", כדי שכאשר היא עולה על הסוס או קופצת היא תהיה צנועה.

אם יש למשפחת החתן כמה סוסים הם יכולים לבוא גם עם כמה סוסים, אבל אחד בשביל הכלה זה חובה.

אחרי שרקדו ושמחו בכפר של הכלה כל אותו הלילה, הם קמים למחרת בבוקר ומגישים להם ארוחת בוקר קלה, ואחרי זה, בהמשך באים כל הקרובים וכל אנשי הכפר, שמחים ורוקדים ומברכים אותם, ומתפללים תפילה כמו בערב הקודם. החתן והאבא של החתן, מבקשים את ידה של הכלה שישלחו אותם לכפר של החתן ושיתנו להם רשות ללכת. את זה למדו ממעשה אליעזר עבד אברהם שלאחר הערב בו ביקש את רבקה להיות כלה ליצחק וקיבל את הסכמתה ואת הסכמת המשפחה, ביקש מיד למחרת בבוקר רשות לקחתה ליצחק. מזה למדו שלמחרת בבוקר, מבקשים שישלחו אותם בחזרה לביתם וכך יחולו הנישואים.

בשעות לקראת הצהריים עושים מסיבה וברכות, הקס מברך **וה"אשמגילות"**, המבוגרים מברכים ושולחים אותה לכיוון הכפר של החתן.

לפני ששולחים אותה מבקשים מישהו מהצד של המשפחה של הכלה, שיהיה משגיח על הכלה שלא יקרה לה שום דבר וישמור עליה עד שתגיע לכפר וגם אחרי. המלווה הזה נקרא **"ווטאטאריאלמדג"** שמלמד ושומר על הכלה.

בעניינים הכספיים של החתן והכלה: מכיוון שהחתונה נעשית גם בכפר של החתן וגם בכפר של הכלה, כל אחד דואג לחתונה שנערכת בכפר שלו, ואין עניינים כספיים שנוגעים לחתונה שמשותפים לשני הצדדים.

התפקיד של ה"בכר מיזיה" וה"אשכר מיזיה" (השושבינים) הוא לדאוג לכלה ולהרים אותה במקומות שראוי להרים אותה, במקומות שיש עליות וירידות, וגם המשגיח של הכלה, מרים אותה ונושא אותה כאשר יש מקומות קשים. השושבינים הם למעשה האחראים על הכלה, ה"בכר מיזיה" הוא אח של הכלה ששומר עליה, והוא זה שמלביש אותה בשמלה ולוקח אותה מהכפר שלה לחדר הייחוד בכפר של החתן, גם האלמדג, שהוא האחראי על הכלה, לוקח אותה לחדר הייחוד.

החתן מביא איתו גם **"כותה"** שזה שמיכה גדולה בצבע לבן שבו הכלה מתכסה באופן שמכסה את כולה, אולי זה מרמז על הכיסוי שעשתה רבקה אימנו בבגדיה. הכלה מתכסה בשמיכה הזו כל או רב הדרך והיא לא נגלית גם בכפר שלה וגם בכפר של החתן.

השושבינים משני הצדדים לוקחים את החתן והכלה לחדר הייחוד, שם החתן והכלה נפגשים ומתייחדים. הכלה צריכה להיות בתולה עד אז. אם החתן מוצא דם בתולין, הוא לוקח בד נקי ולבן וטובל אותו בדם, שומר אותו בקופסא ונותן אותו לאלמדג, האחראי על הכלה, שיוצא לפני כולם, ומכריז בקול ושר **(מה שנקרא "פכר", מעין שיר)**, שהוא מצא בתולין והכול תקין וזאת ילדה ששמרה על עצמה. ואז הוא בא לפני הקסים, ולפני האשמגילות ומבשר להם שהוא מצא, ואז אחד המבוגרים מבקש ממנו להראות את הסימן והוא מראה להם את הבד עם דם הבתולין, אחר-כך הקס מבקש ממנו להביא את העד שלו, שזה החתן ומביאים את החתן ושואלים אותו האם הוא מצא דם בתולין, החתן מכריז שכן ומשביעים אותה בתורה שהוא דובר אמת ואז מכריזים לכולם שהכלה בתולה והשמחה מתפרצת. שרים בשמחה מאוד גדולה, כולם קופצים, ילדים, מבוגרים וזקנים, נשים וטף שמחים בשמחה גדולה והשמחה מתחילה.

לפני הכניסה לחדר ייחוד כל האורחים שבאו לחתונה אוכלים ושותים, חוץ מהאלמדג שלא אוכל ולא שותה, רק אחרי הייחוד הוא יכול לאכול ולשתות כדי שיראו שהוא הביא כלה חסודה ונאה, ששמרה על עצמה, שהיא בתולה ונתנה כבוד להוריה. אחרי זה מכבדים אותו בארוחה מאוד מכובדת, במקום מאוד מכובד, לכבוד מציאת הבתולין של הכלה.

כשהחתן והכלה חוזרים מהכפר של הכלה לכפר של החתן, הקס מקבל אותם בתפילה, "אזמרין" (תפילה מסוימת) וגם עם השושבינים. ואז הם נכנסים לסוכה מיוחדת לכבוד החתונה ששם נמצאים כל האורחים והם מתחילים לאכול, אחרי הארוחה ה"מיזיות", השושבינים והאלמדג' לוקחים אותם לחדר ייחוד ושמה מתייחדים.

האלמדג' מקבל ארוחה מאוד מכובדת, עם כד של בשר ואינג'רה, נתנו לו לאכול בשפע על כך שהביא כלה נאה וחסודה עם בתוליה, והוא אוכל ומתכבד ושובע.

אחר-כך האלמדג' חוזר עם הבד עם דם הבתולין לכפר של הכלה, אם הכפר קרוב חוזר עוד באותו ערב ואם הכפר רחוק חוזר למחרת ומבשר להורים שהם גידלו בת צנועה, נאה וחסודה, ששמרה על עצמה והתחתנה על בתוליה. ואז גם שם מאוד שמחים ומתפרצים בשמחה גדולה, ובזה האלמדג' מסיים את תפקידו.

לא שאלו את החתן והכלה אם הם רוצים להינשא, הכל תלוי בהורים והם אלו שמוצאים את הכל, בלי לשאול את החתן והכלה. ההורים הם האחריים והם אלו שעושים את הכל כרצונם ולפי ראות עיניהם לטובתו של בנם, ולא התחשבו בדעתם של החתן והכלה, רק בישרו להם על האירוסים. אחרי שההורים של הבת קיבלו "קל וור" זאת אומרת התחייבות להורים של פלוני אלמוני שבא לבקש את ידם, מאז שומרים עליה יותר על הכלה הזאת, שתהיה יותר בבית ולא תסתובב כמו כל שאר הבנות, כדי שתהיה שמורה ליום נישואיה.

כמו שנהוג באתיופיה, הכלה או אישה בזמן נידתה, יוצאת בחוץ לסוכת הנידה, וכשיוצאת מסוכת הנידה היא טובלת וזו הטבילה שמנקה אותה מהנידה שלה, לכן בערב החתונה הכלה רק מתקלחת לשם ניקיון, אבל לא כדי להיטהר מהנידה, כי כבר טבלה מנידתה כאשר יצאה מהסוכה. הכלה מתרחצת היטב באותו יום כדי להתנקות מהלכלוכים, וגם מתאפרת. שבוע לפני היא גם מסתפרת, זאת אומרת מתגלחת בראשה.

בבית של החתן והכלה מכינים את הסעודה הגדולה, עם בשר, שוחטים פרים, מכינים את האינג'רה, ואת כל מה שדרוש. הכלה לא עובדת באותו יום, היא נמצאת בבית, אבל לא עובדת קשה, עוזרת מעט. ומכינה את עצמה לחתונה.

גם החתן מתרחץ באותו יום עם השושבינים שלו, כדי להיות נקי ומוכן.

חוטי הקשירה, האדום והלבן, שני האדומים והשלושה הלבנים הם מסמלים את הכלה. האדום את דם הבתולין והלבן את הניקיון, שהיא באה נקיה וטהורה לקראת היום הזה. אפשר להכין את החוטים בבית או לקנות בשוק, מי שמניח אותם על החתן זה הקס, באותו יום, מהרגל למטה, לברך, לחזה ולמצח.

הכלה לא הולכת ברגל, השושבין, ה"בכר מיזיה" מרים אותה. היא לא הולכת ברגליה בכלל, כל הזמן השושבינים, המיזיות מרימים אותה או שהיא רוכבת על הסוס. ועל זה משגיח הלמדג', העד, השומר.

ביום החתונה הכלה לעולם לא תהיה במחזור מכיוון שחישבו את התאריך של החתונה כך שהכלה לא תהיה במחזור ביום זה.

כולם לובשים בחתונה בגדים לבנים מצוחצחים ונקיים, החתן והכלה והמיזיות (השושבינים) וההורים שלהם, זה הלבוש של חתונות ושל שמחות.

הם אוכלים אינג'רה, **באות' וסיגה וטלה'**, שתייה בשם **טלה'**.

ניגנו בכברו, כלומר בתופים וגם במסנקו. ה"אזמרי", אחד שנקרא אזמרימנגן במסנקו ואחראי לשירה. הוא מתזמן את השירה ושר, עושה את זה בשכר. גורם לאנשים לשיר, הוא הסולן. ויש גם מחיאות כפיים.

שני הכלים המרכזיים זה הכברוהמסנקו, כלים אחרים לא כל-כך מוציאים, לפעמים מנגנים בחליל. לפעמים גם ה"מיזיות" מנגנים מעט בגיטרה או מנגנים קצת בחליל. וגם רקדו את הריקוד האתיופי עם הכתפיים. רוקדים בכתף ובצוואר.

מי שהוזמן לחתונה זה קודם כל אנשים שמכירים את החתן ואת ההורים של החתן, וגם קרובי משפחה וחברים. גויים או נוכרים לא הוזמנו לחתונה.

במקרים מסוימים גוי שהזמין יהודי לחתונה שלו, היו מקרים שהם הלכו. לפני שהם הלכו הגוי הביא להם חיטה או טף או כבש, שיאכלו והיהודים מקבלים את זה ומכנים אינג'רה בבית שלהם ושוחטים את הכבש על-ידי הקס שלהם ועל-ידי היהודים, ומכינים אותו בתוך הכפר של היהודי אבל אחרי זה הולכים לחתונה עצמה של הגוי, בכפר של הגוי. לא נכנסים לדס, אלא מברכים אותם ונותנים להם מתנה לפי הקשר לפעמים חרב לפעמים סירים, או כל מתנה שהיא ואחרי שנותנים להם את המתנה מברכים אותם במזל טוב וחוזרים בחזרה לכפר שלהם ומכינים אצלם את האוכל שהגוי נתן.

זה קורה במקרים שבהם הם חברים מאוד קרובים ויש ביניהם חברות מאוד טובה ורק זה המקרה. וגם כאשר הולך לא נוגע ואוכל בדברים של הגויים, ולא מתקרב אליהם ולא נכנס לדס שלהם.

השלב המשמעותי בחתונה זה מציאת דם הבתולין ואז הם נהפכים לזוג, אחרי הייחוד. שזה המעשה שהופך אותם לזוג. ואחרי הנישואים והחתונה, לאחר שבעה ימים הם גרים עם ההורים של החתן, שנה-שנתיים עד שמכירים זה את זה ואחרי זה בונים להם סוכה, בית לעצמם ונותנים להם כלים, סירים, בקר וצאן שיעבדו. בזמן הזה החתן מלווה על-ידי האבא שלו והוא לא יכול להיות עצמאי, הוא תלוי באבא שלו עד שהוא נהפך לעצמאי, אחרי שנה-שנתיים לפעמים אפילו יותר.

קס אמהה נגהט, מעגל החיים, נתניה 19.5.11 - חלק ב

ממשיכים בנושא הנישואים.

טקס החתונה

אחרי טקס החתונה החתן והכלה לנו ב"דס" בסוכה הגדולה שהוכנה לכבוד טקס החתונה, כל זה קורה כמובן לאחר הייחוד של החתן והכלה (שכבר תואר) שבו החתן מוצא בתולין אצל הכלה ושולח אותם באמצעות עדלקסים ולמבוגרים, ואז מקיימים את החתונה, בלי הזה החתונה לא מתקיימת. אחרי מציאת הבתולין כולם מברכים אותם ולאחר מכן הם לא מתייחדים שוב, אלא ישנים ב"דס" בסוכה הגדולה שבה כולם ישנים, המשפחה והשושבינים.

ההדרכה לחתן ולכלה נעשית על-ידי השושבינים, יש שושבינים שהם צעירים ויש כאלה שהם כבר נשואים, השושבינים הנשואים מדריכים את החתן והכלה ומסבירים להם, לכלה מסבירה אישה נשואה. חוץ מזה אין הנחיה אחרת לחיי הנישואים מעבר לשושבינים שהם חברים בעלי ניסיון.

בחור שהגיע לפרקו, בחור בוגר ורציני בונה לפני החתונה בית קטן ליד הבית של ההורים שלו "גוגיה" (זה שם המושג) גם לבית הגדול קוראים כך, ושם החתן גר גם לפני החתונה. לאחר החתונה הוא מביא לשם את אשתו ושם הם גרים. בשבעת ימי המשתה שלאחר החתונה החתן והכלה לא נכנסים לבית שלהם. הכלה הולכת לשכנים וכך גם החתן או שהוא נשאר ב"דס" בסוכת המוזמנים. עד שהקשר "הקשירא" שקשרו לחתן ביום החתונה נפתח. לאחר שבעה ימים, ביום השביעי אוכלים סעודה ומברכים אותם, אז החתן פותח את הקשר וקושר אותו בבית ב"אמססו" בעמוד במרכזי, כדי לסמל שהוא התחתן. בשבעת הימים החתן לא עובד, הוא מסתובב ומטייל והשושבינים לא עוזבים אותו, הם עומדים לרשותו ומוכנים לעזור לו. ביום השביעי הוא הולך לנהר ושופך את הבגדים שלו שלבש במשך שבעת הימים ה"מיזות", השושבינים שמלווים אותו רוחצים עבורו את הבגדים ומשרתים אותו, וכך גם השושבינים של הכלה. כך הם חוגגים את החתונה במשך שבעה ימים. יכולים ללכת לישון אצל שכנים או אצל אחים אבל בעיקרון הם אמורים לישון בתוך ה"דס", בסוכה.

עקרות

החתן והכלה מתפללים ומבקשים מ-ה' שייתן להם ילדים, הכלה נודרת שהיא תביא דברים כמו חנה וגם החתן נודר נדרים כדי שתפילתם תתקבל ו-ה' ישמע את תפילתם. יש מקרים שבהם הזוג לא מצליח להביא ילדים והם נשארים יחד ללא ילדים. במקרים אחרים בני הזוג פורשים ומתגרשים זה מזה בהסכמה וכל אחד מוצא לו בן זוג אחר וילדים ילדים, שניהם או אחד מהם. ישנם מקרים שלאחר התפילות והנדרים תפילתם התקבלה והם יולדים ילדים משל עצמם.

נערה שנאנסת

במקרה שנערה נאנסת היא צועקת באותו מקום שהיא נאנסה ומראה את הדם שיצא ממנה, היא צועקת לכולם ומכריזה שהיא נאנסה על-ידי פלוני אלמוני ולאחר זמן תופסים את האדם שאנס אותה, וחוקרים אותו עד שהוא מודה. בדרך-כלל בהתחלה הוא לא מודה, אבל בסוף הוא אומר שזה הוא ובמקרה כזה מכריחים אותו לשאת אותה לאישה, ועושים להם חתונה רגילה. זה הדין. ומשביעים אותו שזה הוא ולכן חייב לשאת אותה לאישה.

במקרה שההורים של הכלה לא מסכימים, הקסים וה"אשמגילות" יושבים ומתייעצים, ונותנים לו קנס לפי המנהג של האזור. קובעים לו את הקנס והוא משלם אותו והנערה מתחתנת עם מישהו אחר. והוא מתחתן גם.

אין לאנס אפשרות לסרב להתחתן עם הנערה שאנס, רק ההורים שלה יכולים להתנגד שהם יתחתנו. גם ההורים שלו לא יכולים להתנגד. זה הדין שהיה נהוג וזה קורה כמעט כמו הדין המופיע בתורה.

במקרה של אונס, לחתן ולכלה, האנס והנאנסת אין זכות להביע את דעתם או להחליט, הכל מתנהל לפי רצון ההורים. וזה מתנהל בין ההורים שלה להורים שלו כאשר להורים שלו אין זכות לומר לא. הכלה, הנאנסת מחויבת לעשות מה שההורים שלה אומרים.

אישה עגונה

במקרה של אישה עגונה ממתנינים שנה שהבעל יחזור, במידה והוא לא חוזר, קוראים ל"וואס" שתפקידו לייצג את הבעל ומבקשים ממנו לצאת ולחפש את הבעל או לתת בשמו גט. נותנים לו זמן מסוים לחפש אותו, חודש או חודשיים ובזמן הזה הוא צריך לחפש אותו ולהחזיר אותו גם אם צריך להביאו בכוח או על-ידי שוטרים, על-ידי המלכות. לאחר שמביאים אותו אומרים לו שהוא צריך או לגרש את אשתו או לחזור ולחיות איתה, אך לא להשאירה עגונה. במקרה שה"וואס" לא מוצא את הבעל הוא זה שמתיר את האישה ונותן לה גט בכדי שלא תישאר בעגינותה.

אישה שנייה

אין רשות לגבר לשאת שתי נשים, אלא אם אשתו מסכימה שהוא יישא אישה נוספת. וגם זה רק במקרה שבו האישה מפסיקה ללדת או שנהיית עקרה. או כאשר האישה נעלמת והולכת למקום שבו הבעל לא מוצא אותה. אם הבעל נושא אישה נוספת הם לא גרים באותו הכפר, אלא כל אחד בכפר אחר. הנישואים האלה קורים רק בהסכמה. לא היו מקרים בהם הייתה לבעל פילגש, אישה שהיה איתה ללא נישואים. במידה והבעל רוצה לשאת אישה נוספת ואשתו הראשונה לא מסכימה הוא לא יכול לשאת אישה נוספת בניגוד להסכמתה אלא, צריך לגרש אותה ואז יכול להתחתן עם האישה האחרת שרצה.

ייחוד

אדם מוכר יכול להיכנס ולעזור לאישה, אבל אסור להיכנס אליה כדי להיפגש איתה ולהתייחד איתה. בכל מקרה בכפרים באתיופיה חיו כמו משפחה אחת גדולה, בכפר אחד כולם הרגישו משפחה אחת ולכן לא חשבו לבוא על אישה בלי נישואים. לא היה דין שנקרא "ייחוד" אם אישה הייתה צריכה עזרה במשהו אז לגבר היה מותר להיכנס ולעזור לה וזה לא היה נקרא "ייחוד" אלא "עזרה". במקרה שאישה יושבת עם גבר שהוא לא בעלה בתוך הבית והם יושבים ביחד ושותים "בונה" (שם השתייה) ואוכלים, זה לא נקרא "ייחוד" ואין דין של "ייחוד" אלא אם כן הם חושבים לבוא האחד על השני, להתייחד. זה דבר אסור ובדרך-כלל לא חשבו על זה.

קל וחומר שגם לשני גברים מותר להיכנס לבית עם אישה ולשתות או לאכול בתור אורחים ואין בזה בעיה. וגם להפך, אם אישה נכנסת לבית של גבר בין אם הוא נשוי, גרוש או אלמן, זה אותו דבר, נחשב כאירוח ומותר ואין עניין של "ייחוד".

לא היה נהוג באתיופיה דין של "ייחוד" מכיוון שהיה ברור שהפגישה היא למטרת עזרה ואירוח והכוונות היו מפורסמות וברורות, האפשרות של להתייחד בצורה אסורה לא הייתה קיימת כי היה

ברור שזה אסור ושלא חושבים על זה, ולכן לא נזקקו לדין "ייחוד" כי לא היה חשש שיתייחדו בצורה אסורה.

במקרה ומדובר באדם זר, גם אותו מותר לאישה להכניס לביתה ולארח ואפשר גם שהוא יארח אישה שהוא לא מכיר בתנאי שמדובר באירוח בלבד ולא שהוא רוצה לבקש את ידה או לעשות עבירה. אם יש רצון לשאת אישה לא עושים את זה באופן ישיר, אלא הגבר צריך לפנות על-ידי תיווך, שידוך על-ידי גורם אחר, ה"אשמגילות" או אדם אחר. בדרך-כלל האיש פונה ל"אשמגילות", מישהו שמכיר אותה ומבקש את ידה דרכו ואחר-כך שואל אותה, אם היא מסכימה או מבקשת את רשות הוריה, בדרך זו יכולים להתחתן. אבל בדרך-כלל אישה מכניסה אדם זר בתור אורח ואין חשש של ייחוד, שיתייחדו או משהו כזה.

גירושין

היו מקרים מועטים של גירושין, במעט המקרים שכן היו, לאחר הצדדים נגרם עוול ולכן הוא רצה להתגרש. כאשר האישה הרגישה שנעשה לה עוול היא ביקשה שיקראו לאבא שלה ואמרה שרוצה להתגרש, וכן להפך. האב היה מגיע ושומע את המקרה, מה, איך ולמה רוצה להתגרש. ואז היה מזמין את כל ה"אשמגילות" ומבוגרי הכפר והיו מתכנסים שמה לשמוע את כל הצדדים, על מה בדיוק רוצים להתגרש, או מי עשה מה ולמי ולמה גרם עוול ורוצה להתגרש. אחרי ששומעים את שני הצדדים לכאן ולכאן מנסים להשכין שלום ביניהם ושיסלחו זה לזה ולא יהרסו את ביתם, הבית שבנו. למען ילדיהם ולמענם. מנסים להשכין שלום עד כמה שאפשר ובדרך-כלל היו מצליחים. אם לא מצליחים להשכין שלום ביניהם אז הם מתגרשים וכל אחד הולך לדרכו.

במקרה שהם מתגרשים, אם יש קס באותו אזור הוא עומר בראש ה"אשמגילות" והוא אחראי עליהם, מסייע בניסיון לעשות שלום בין בני הזוג ואם בסוף מתגרשים, הוא מוודא שהם מתגרשים כהוגן וכראוי. אם אין קס באזור ה"אשמגילות" הם אלו שעושים את הגירושין ומפרידים ביניהם. ל"אשמגילות" היה כוח גדול, כמו 70 הזקנים שבחר משה רבנו.

הכל נעשה בהסכמה על-ידי ה"אשמגילות" שהם נבחרים, מוסכמים ונבחרים על-ידי התושבים ועל-ידי הזוג והם ידועים בשם הטוב.

אישה שיש לה מצוקה, או שבעלה גורם לה עוול, הולכת להורים שלו ואומרת להם שהבן שלהם, בעלה עשה לה כך וכך, מפריע לה או מציק לה. ההורים של הבעל שומעים את הדברים והם מאוד כועסים על הבן שלהם, מוכיחים אותו ואומרים לו שהוא לא בסדר. אם זה לא עוזר הם פונים ל"אשמגילות" לאנשים המבוגרים של אותו הכפר וגם הם מדברים איתו ומוכיחים אותו. אם שני הדברים האלו לא עוזרים הצעד השלישי הוא הקריאה של האישה לאבא שלה כפי שתיארנו קודם. והאב מזמין את כל ה"אשמגילות" והקסים שבסביבה ומתחיל הניסיון להשכין את השלום בין בני הזוג עם כל המכובדים האלו.

אם ההורים של האישה גרושים או אינם בין החיים היא הולכת ל"אשמגילות" שבסביבה, בכפרים מסביב שיש להם נגיעה למקרה שלה. יש מקרים בהם למרות שהורי האישה גרושים האב עושה את כל התהליך שמתואר, במקרים אחרים דוד של האישה עושה את התפקיד של האב ומייצג אותו.

לא היה מקרה שאדם שחי בשלום עם אשתו הלך לאישה אחרת, זה נגד המוסר וזה אסור ולא ולכן לא הייתה מציאות שאדם עשה איסור כזה. במקרה שגבר הולך לאישה אחרת בלי להגיד לאשתו או בלי ידיעתה הוא בעצם מפר את השבועה שהוא נושא רק אותה ולא יבגוד בה.

גבר שעשה זאת, אשתו יכולה לבוא כלפיו בטענה ולבקש שיגרש אותה וילך לאישה אחרת. אם אישה רוצה להתגרש והיא מבקשת גירושין, הם מתגרשים. לא הייתה באתיפיה מציאות של אלימות בין בני-זוג והרג כפי שרואים היום בארץ.

הגירושין נעשים על-ידי טופס שעליו חותמים ובו כתוב שהם מתגרשים. הבעל והאישה חותמים על הטופס שהם מגרשים זה את זה. ואחר-כך גם אומרים בקול, הגבר אומר לאישה שהוא גירש אותה והיא יכולה להינשא למי שרוצה והאישה אומרת לבעל שהוא גירש אותה והיא מגרשת אותו והוא יכול להינשא לאישה שרוצה.

אם יש שם קס אז הוא ראש הקבוצה והוא מנהל את העניינים. אם אין קס, בוחרים את אחד ה"אשמגילות" שהוא מכובד וראוי וידוע, ונבחר, ממליצים עליו, הוא מנהל את הטקס. בטקס עצמו נמצאים אנשים מבוגרים, לא כל העם. נמצאים ה"אשמגילות" וההורים של שני הצדדים בדרך-כלל.

הטקס שבו הבעל אמר לאישה שהיא מגורשת ממנו ויכולה לשאת כל גבר שרוצה והאישה אומרת לבעל שהוא מגורש ממנה ויכול לשאת כל אישה שרוצה, זה הטקס שנועל את הגירושין ונותן להם את הרשות. לפני זה הם חותמים על הטופס שבו כתוב שהם מתגרשים ומפריים את השבועה. יש אגרת שלמה שבה כתוב שהם משחררים זה את זה, וגם ה"אשמגילות" חותמים שם, השם שלהם מופיע שם שהם היו עדים, ראו את המעשה והיו עדים בגירושין ובה מסתיים טקס הגירושין והם נקראים גרושים.

במקרה שלאחר הגירושין רוצים לחזור אם האישה לא נשאה איש, הם יכולים לחזור בין אם הבעל נישא מחדש או לא. אבל אם האישה התחתנה עם איש אחר והתגרשה או התאלמנה ממנו היא לא יכולה לחזור בחזרה לבעלה הראשון.

הילדים הולכים לאן שהם רוצים. במקרה והילדים קטנים, יונקים או לא יכולים בלי האמא הם הולכים איתה. אם הם גדולים, הם מחליטים בעצמם לאן ללכת. בדרך-כלל אם הילדים קטנים הם הולכים עם האמא ואם הילדים גדולים הם הולכים עם האב.

הרכוש מתחלק באופן שווה בין הבעל לאישה. האישה היא זו שעוזבת את הבית והולכת לבית הוריה. מכיוון שהבית נמצא בכפר של הבעל, איפה שנמצאים הוריו ובני הכפר שלו הוא לא יכול לעזוב. והאישה לא יכולה להישאר שם כי זה לא המשפחה שלה והיא מעדיפה ללכת בחזרה לבית הוריה ולמשפחה שלה.

לומדים את החזרה של האישה לבית אביה כמו בת כהן שחוזרת לאביה. וכך גם טבעי שהאישה תחזור למשפחתה.

מכיוון שמתחלקים ברכוש באופן שווה אין זכויות יתרות או כתובה. פשוט מחלקים את כל הרכוש באופן שווה.

המעמד החברתי של גרוש וגרושה לא יורד אבל יש רכילות על מה ואיך, למה התגרשו ואיך זה קרה להם, ויש דיבורים. אך המעמד שלהם לא עולה ולא יורד. הרכילות נמצאות אך אין קלון במצבם.

אם הגבר לא היה בחור מספיק רציני בשביל להחזיק בית או שהאישה לא הייתה מספיק רצינית להחזיק בית ולבשל. במצב כזה הם נקראים עצלנים או אנשים שלא עומדים בהתחייבות ולאנשים כאלה קשה להתחתן ולא נותנים להם את הבן/בת כדי להינשא קל וחומר אחרי גירושין.

כמו שכבר אמרנו אישה יכולה לחזור לבעלה לאחר הגירושין בתנאי שהיא לא נישאה בשנית למישהו אחר.

לאחר הגירושין הגבר והאישה מוצאים להם בני זוג אחרים, מתחתנים איתם ומקימים משפחה.

קס אמהה נגהט, תפילות, נתניה 19.5.11

הקלטה של תפילת מנחה.

טגיתו אנדשאו, מעגל החיים, פרדס חנה 15.10.12 – חלק א

(בת של קייס ברהנו פטגו)

לידה

אישה בהריון לובשת בגדים רחבים. מאכל המיוחד בעיקר לאישה לקראת ההיריון 'טלבה'. משרים אותו במים טוחנים אותו ונותנים לאישה לשתות להקל עליה בלידה. 'הטלבה' משחרר אות הרחם. האישה יולדת בחוץ ליד הבית, מכינים לה מיטה מעצים רטובים, 2 נשים מילדות מסייעות לה בזמן הלידה, אחת תומכת בה ואחת מילדת, אין הבדל בין בשבת בחול, אסור לגברים להיות נוכחים במקום בזמן לידה אין הבדל בין זכר או נקבה. הנשים מחללות לָלָלָלָ... ומבשרות מה נולד. אחרי הלידה האישה ממתינה במרגם גיוגיו (בית לידה). בלידת זכר 40 יום ובלידת נקבה 80 יום. כל הימים היולדת נמצאת במרגם גיוגיו. המשפחה מביאים לה כל צרכיה; אוכל, בגדים וכדומה. בימי שישי כל נשות הכפר מכינות לה אוכל לכבוד השבת. אפילו העניים ביותר חייבים להביא לה משהו. כל מי שנוגע בה מרגע הלידה עד שהיא טובלת, טובל בנחל ונכנס בערב כולל המיילדות. ביום ה-40 לזכר או 80 יום לנקבה האישה מתגלחת כל שערותיה ומספרים גם את התינוק או התינוקת, וטובלת בשעות בוקר, צמה כל היום, אחרי שרואים שלושה כוכבים האישה באה לבית, היולדת מקבלת 40 מלקות במוט מהצומח לזכר או 80 מלקות לנקבה, קוראים מזמורים מיוחדים ליולדת מתוך ספר 'ארדיאית', ומזה עליה מים גם על התינוק, ובוצעים את "הברכת" שזה בעצם סעודת, כל היה מסתיים לו תקופת ימי לידה של אישה באתיופיה. בתקופת הלידה אם אין משפחה או ילדים היולדת הולכת להורים שלה לתקופת הלידה, אבל אם יש לה מעל 3 ילדים נשארת בכפר. קוראים שם בזמן המילה, ההורים נותנים לו שמות, מותר לתת לו כמה שמות האמא וגם אבא, לרוב נותנים לו שם אחד, אפשר לקרוא לו בשמות של הנפטרים. אחרי שנתנו לו שם לא משנים. יש דמיון בין השמות של היהודים לגויים.

ברית מילה

מלים את הילד ביום השמיני או ה-10 (אני בספק אם זה ב-8 או 10). מי שמל בדרכך כלל זה נשים אבל גם הגברים מלים, בזמן המילה מביאים כיבוד קל, יש כבוד למעמד של המילה. המילה מתבצעת במרגם גיוגיו, עושים תחבושת שלא ידמם, בודקים לעיתים קרובות, (לא זוכרת אבל יש צמח מרפא שהיו שמים על הפצע שלא ידמם). אין מלים בשבת, אין דוחים את המילה מסיבה של מחלה (אבל לא זוכרת כל כך). הגויים לא מלים. לא זכור לי על מוות בזמן המילה, תינוק שלא מל בזמן מלים אותו אפילו שהוא גדול. עבדים לא מלים.

נידה

כל ילדה כבר מגיל 9-10 יודעת מאמא שלה ומשכנות שלה את נושא הנידה. וסמוך לגילה הנידה האמא מסבירה לה. בזמן הנידה יושבת בבית גיוגיו(בית נידה), בזמן הנידה לא עשה כלום חוץ מרקמה קישוט שולי הבדים קמיס (שמלה)או נטלה (צעף).

נישואים

הגיל המינימאלי לנקבה 9 וזכר 20 שנה. האב מחפש אישה לבנו במקומות מרוחקים, בעזרת קרובי משפחה, שלא יהיה קרבה. האב מברר דרך קרובי המשפחה באותו כפר על הבחורה לפני שמגיע להורים של האישה. הצד של הגבר מחזר ומברר. בזמן הכרות בין ההורים נותנים נדוניה (מתנה שמהווה הסכם בין ההורים שהאישה שמורה אך ורק לבן המיועד) והיא נשמרת בקפדנות, אסור לה ללכת לבד, גם כך אישה לא הולכת לבד במיוחד אם יש הסכם כזה. אם היה עדיין קטנה, הבעל ממתין 2-3 שנים עד החתונה. בזמן החתונה, מזמנים את כל המשפחה הקרובה והרחוקה. בשבוע של החתונה, ביום שלישי הולכים החתן והשושבינים למשפחה של הכלה להביא את הכלה, החתן והשושבינים חוזרים ביום רביעי למחרת. והחתונה מתקיימת בסוכה שנבנתה במיוחד לכבוד החתונה. החתונה נמשכת עד יום ראשון, ביום ראשון עושים מסיבה מושקעת ומוצאים שם לכלה, תקופה מסוימת אחרי החתונה הכלה יושבת במטבח(זה היה קשה). בליל הכלולות נפגשים בני הזוג מחוץ לסוכה למקום נפרד (זה נושא קשה היה), אם יש בתולים לכלה שרים לה שירי כבוד לה ולהורים שלה. ואם אין לה מחזירים אותה להורים שלה, ואביה מצער אותה מכה אותה בשוט וזה בושה לה ולמשפחתה.

בדרך כלל הגבר מבקש מהוריו שיחתנו אותו והאב מתחיל לחפש. אין מכריחים את הגבר להתחתן, אבל את האישה מכריחים להתחתן. שני ההורים קובעים תאריך לחתונה, בזמן החתונה מורחים לה בצק דליל על כל גופה ואחר כך מתקלחת, אבל אין טבילה בנהר. ביום החתונה החתן והכלה לובשים בגדים חדש לבנים, יש כלי נגינה, מסנקו קברו, בעיקר שרים בפה ומוחים כפים. (לא יודעת למה יש קשרה). הקייס מכין חוט לבן ואדום, בזמן הקשרה מוזמנים בני משפחה השכנים יש מסיבה הקייס עשה את כל הטקס. הכלה נמצאת עם החתן והשושבינים בסוכה, יש בן קרוב משפחה של הכלה שבא עם הכלה לשמש אותה (היה קשה). הכלה מקבלת הדרכה מאמה, לחתן אין הדרכה. אחרי החתונה מתגוררים כמה שנים עם ההורים לאחר מספר שנים בונים בית ויוצאים. אם האישה עקרה אין מה לעשות, עושים הרבה תפילות הולכת למקומות מקודשים "מהללה" ב"מהללה" הייתה רואה חלום אם היא תלד או לא. לרוב אין גרושים בסיבה של עקרות, אבל אחרי הרבה שנים מתגרשים, ויש גם מעטים שלא מתגרשים. במקרה של אונס אם ידוע האיש והיא לא נשואה מתחתן איתה לכל החיים ואם לא רוצה מודה באשמה ונותן לה פיצויים.

עגיונות לא מתחתנת. הרבה שנים לא מתחתנים, יש כאלה אם יש שמועות או השערה שהוא מת או עברו שנים רבות מתחתנות. ויש כאלה שלא מתחתנות כל ימיהם. מותר לגבר לשאת שתי נשים, פילגש אסורה. אסור לגבר להיכנס לבית של אישה, אם יש שני גברים מותר. אישה לא נכנסת לבית של גבר. וגם שתי נשים אסור להן להיכנס לבית שיש שם גבר.

גירושים

לרוב אין גירושים, אבל יש מקרים בודדים שמתגרשים, בגלל שהאישה עצלנית, או אין להם הכנסה ועוד סיבות. היו שמגלוץ או שכנים שהיו עושים שלום בין בני הזוג. אם הוחלט להתגרש מתחלקים ברכוש חצי חצי, האישה הולכת להורים שלה הבעל נשאר הבית. יש הסכם בין האיש לאישה בזמן החתונה על נייר, בזמן הגירושים קורעים את ההסכם, והוא אומר לה בפה בנוכחות שמגלוץ שהיא מותרת לכל אדם, וגם היא אומרת לו. כל הטקס מנוהל ע"י שמגלוץ בנכוחות שני

ההורים ואיש והאישה. בדרך כלל הגבר מתחתן מיד, לאישה לוקח לה זמן עד שמתחתנת, אם יש ילדים, אם הם תינוקות הולכים עם האמא, ואם הם גדולים הילדים מחליטים אצל מי לשאר. מבחינה חברתית אין כבוד לאדם גרוש בעיקר לאישה, כולם מחזרים אחרי מהסיבה זו אין האישה יוצאת לרוב. האיש מבחינתו יש לו הקלה יכול לעשות מה שהוא רוצה אין שום התחייבות כלפי הגרושה אפילו אם הילדים אצלה. אם האישה התחתנה אם מישהו אחר לא יכולה לחזור לבעלה הקודם, הגבר כן יכול לחזור לגרושתו למרות שהוא התחתן פעם שנייה.

פטירה

אדם גוסס שימיו ספורים מוצאים אותו מהבית, לא היו הכנות מיוחדות לפני המיתה, בני משפחתו נמצאים אתו לצידו מאכילים אותו ומטפלים בו. אחרי המיתה מכינים את כל הכנות חפירת קבר, מיטה לנשיאת המת. יש בקשות לרפואה לפני המיתה, אחרי המיתה יש תפילה לפני הקבורה ולאחר הקבורה. שולחים שני שליחים לבשר בכל כפר, לפי דעתי לא שוטפים את הגופה, אבל מכריכים אותו בבגדים שלו. הבית העלמין מחוץ לכפר לא כל כך רחוק מהכפר. שני אנשים נושאים את הנפטר, שלושה אנשים קוברים אותו, והם טמאים שבעה ימים, לא נכנסים לבית שבעה ימים, יש תפילות במהלך ההלוויה, יש קינות מיוחדות למת. כל האנשים מלווים אותו, גם נשים מלוות את המת. מכינים מיטה מעצים רטובים (לא בטוחה) לנשיאת הנפטר. כיווני קבורה לא יודעת. כל קבר עם גל אבנים בנפרד, לא היו מצבות ולא היו שום רישום על גל האבנים, מי שהיה בקבר יכול לזהות איזה קבר של מי. מי שחייב להתאבל זה ההורים האישה, ילדים ואחים. ימי אבלות שבעה ימים. למחרת הקבורה האבלים מתגלחים, ביום השביעי, יושבים והשכנים מביאים להם את כל האוכל, לא אוכלים בשר, אוכלים דברים קלים, רוטב מקטניות או דברים קלויים. ביום השביעי באים אנשים שלא שמעו או אנשים שבאים להיפרד, ומנחמים אותם במילים: 'הי ייתן להם כול, לא לבכות'... הגויים היו באים לניחוח, גם היהודים היו הולכים לנחם אבל לא היו נוגעים. בשבת לא בוכים, לובשים בגדים לבנים לא לובשים שחור לא הופכים את הינטלה' מתנהגים רגיל. ביום השביעי, אם יש לו בן עושים אזכרה (לא זוכרת כל כך) לא היה שלושים יש הזכרה בשנה, ביום השנה מגיעים בני משפחה שכנים, בוצעים לחם 'מוסאית'. לא עולים לקבר. אם יש אישה האישה יורשת הכל, ואם אין אישה כל הילדים מתחלקים בשווה. אם אין לו אישה או ילדים ההורים לוקחים את הרכוש ואם אין הורים (לא יודעת ולא זוכרת אבל הקרוב משפה לוקח). לגבי ייבום אסור לפי המסורת שלנו. בדרך כלל לפני מותו אומר את הצוואה לבני המשפחה אם יש לו חובות לשמרו על פלוני ופלוני וכו'.

גרמי מלקי מהרט, מעגל החיים, עזריה פטגו, קרית גת 1.12.12

ירמיהו מהרט הוא הבן של מלקי מהרט. נולד באתיופיה בשנת 1944. בכפר וופרגי מחוז וולקית. עלה לארץ ישראל בשנת 1982, כיום מתגורר בקרית גת ברח' שמגר בן ענת 2/12. טלפון 0548134204, עובד בעבודות מזדמנות כמתורגמן בבית המשפט. פעיל עליה מוכר כאסיר ציון.

לידה

לאישה אין הנהגות מיוחדות לקראת הלידה. הלידה מתבצע בתוך הבית ולאחר מכן מוצאים אותה לבית נידה. יש מילדות שמסייעות לה בזמן הלידה. בלידה ראשונה שנייה לוקחים את היולדת להורים שלה. הגברים לא רשאים להיות נוכחים בזמן הלידה. שבת לא דוחה לידה. בלידה אין הבדל בין שבת לחול. מבשרים מה נולד ע"י צעקת ללל... אם זה שכר מהללים 12 פעם אם נקבה 9-10. במשך ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה היולדת מחוץ לבית מרגם. בסוף ארבעים לזכר ושמונים לנקבה האישה צמה וטובלת. הטבילה כוללת את התינוק וכל החפצים של האישה. בערב חוזרת הבית. מביאים ארבעים מקלות לזכר ושמונים מקלות לנקבה. האישה שוכבת על הברכיים ומקבלת מלקות קלות. עשים טקס מכובד בערב החזרה. בעיקר שזה זכר נחשב יותר מכובד. הקייס עורך את הטקס מזה עליה ועל התינוק מים טהורים. מברך על הדבו ועל הטלה-משקה. נותנים לאישה לאכול ולשתות. אחר כך אוכלים המוזמנים. ההורים קובעים את שם התינוק. השיקולים בבחירת השם. על שם הנפטרים ועל משמעות התקופה. לא יודע מתי קראו שם לרך הנולד. קראו שמות על שם הנפטרים. שינו שמות. היו שמות שמאפיינים רק יהודים או גויים. יש דמיון לשמות הנוכרים.

ברית מילה

מלים את התינוק ביום השמיני. מלים אותו בבית מרגם-בית נידה. גברים ונשים מלים. אין טקס מיוחד לברית מילה. הגבר או האישה שמלים יש להם תער או סכין מיוחד למילה. המוהל או המוהלת מברכים יתברך איגזיאבר... לפני המילה. אני לא ראיתי מילה. אסור פריעה ומציצה. יש חומר מיוחד שמורחים אחרי המילה. לא יודע איזה חומר. לא ראיתי שמלו נקבה. אבל שמעתי שמועה שכן. לא יודע ולא שמעתי מתי מלו. זה עניין שרק נשים יודעות. אסור לבצע מילה בשבת. יש חגים שמותר ויש חגים שאסור כגון יום כיפור. אני לא יודע על דחית מילה בגלל חולשה או מחלה. הגויים היו מלים. לא יודע באיזה גיל. לא שמעתי על פטירה בגלל מילה. לא יודע מה דינו של אדם שלא נימול. מלים את העבדים ואת צאצאיהם שנמצאים אצל יהודים.

נידה

נערה שראתה דם לראשונה מודעת ויודעת מאימא. דבר ידוע לכל נערה. בכל כפר יש 'בית מרגם' יוצאת לשם במשך שבעה ימים. לילה גשום לא משנה יוצאת מיד. המשפחה והשכנות תומכת בהכנת האוכל ובכל מחסורה. אישה שמקבלת וסת בעודה מבשלת או מטפלת בילדים יוצאת מיד והולכת לבית מרגם. הנידה שוהה שבע ימים בחוץ לביתה בבית מרגם. ביום השביעי שוטפת את בגדליה וטובלת. חוזרת לביתה בערב. אין טקס מיוחדת בזמן חזרתה. ראיית דם שמחוץ לימי המחזור החודשי נחשב כנידה לכל דבר. כל נוזל לא משנה איזה צבע נחשב כדם נידה. לא היו מומחים שמבדלים. עיסוקה בזמן הנידה מביאה עצים לחימום לעצמה ועשה רקמה לעצמה. אין בית מיוחד לנידה ובית מיוחד לילודת. הנוכריות לא שמרו בכלל על דיני נידה.

נישואין

אין הגבלה בגיל. הגיל המינימלי לנקבה 7-8. בגיל זה עשים טקס חתונה אבל אין ייחוד. הגיל המינימלי לזכר 17-18. אתה יכול לקחת ילדה קטנה ולגדל אותה אצל הורי הכלה. ההורים מבררים כלה לבנם. מחפשים בכפרים הקרובים והרחוקים. מחפשים משפחה טובה ומוכרת ושלא תהיה קירבת משפחה. האבא מגיע לבית הורי הכלה ומבקש בעמידה את ידי הבת לכלה. הורי הכלה מבקשים שישבו וידונו בישיבה. בדרך כלל הורי הכלה לא נותנים תשובה חיובית. מבקשים מהורי החתן שיתנו להם זמן להתייעץ בתוך המשפחה. יש שמחכים 3-4 שנים מהצעת השידוך עד החתונה. פורמלית הזוג נפגש לראשונה רק בחתונה. החתן תמיד מחפש הזדמנות לראות את ארוסתו. אם מקום מגוריה קרוב יכול לראות אותה באירועים או בביקור משפחתי. אם היא גרה רחוק רק בחתונה. לא מתחשבים בדעתם של החתן והכלה. ולא שואלים את החתן והכלה. בדרך כלל החתן מתבייש ולא מראה את רצונו. לרוב נקבע מועד החתונה בתקופת אביב-קיץ. הכלה טובלת ביום החתונה. באותו יום שמים לה בצק דליל על הגוף. ואחר כך שוטפים. חודש לפני החתונה מתחילים להכין את כל המצרכים לחתונה. מכינים סוכה. קונים שוורים לשחיטה. טוחנים קמח לאנגיירה ולטלה. מזמינים את האורחים. הכנות לחתונה מתבצעות אצל משפחת הכלה וחתן. ביום החתונה החתן מתלבש בגדים יפים. מתקיים טקס של "קשרה" במעמד של הקיסים. המעמד מאוד משמח ומלויי בשירה ובריקודים. לאחר הטקס יוצא היתן לכפר של הכלה בלויי בחברים-שושבינים ו-2 שמגלוץ. שמגיע לכפר של הכלה מקבלים אותם יפה בשירה ובריקודים. נכנסים ו-2 השמגלוץ עשים הסכם חתונה. 2 השמגלוץ לוקחים אחריות על מצבה של הכלה שלא יקרה לה שום דבר. בזמן הזה הכלה נמצאת עם חברותיה. קרוב משפחה נושא אותה על הגב עד החתן. ומביא אותה לשושבין. באים ביחד לסוכה בשירה ובריקוד הקיס מברך אותם. רק אז מתיישבים ואוכלים. באותו יום או למחרת נפרדים ממשפחת הכלה בשירה ובריקודים וחוזרים למשפחת החתן. כל הדרך נושאים את הכלה על הגב. אם יש סוס נושאים אותה על בסוס. אין מקרה של מחזור בזמן החתונה. לא ידוע לי על מקרה כזה. יש זמרים ידועים ששרים לכבוד החתונה. יש הרבה שירים וריקודים. ישנם סוגים שונים של כלי נגינה לכבוד החתונה. הריקודים היו בעיקר בכתפיים. יש זמרים שמקבלים בתור שכר שור. וזה נחשב שכר ברמה. לחתונה מזמנים בני משפחה חברים ושכנים. גם גויים הוזמנו. היו רוקדים עם הגויים ביחד ואוכלים בנפרד. תהליך ה"קשרה". לוקחים 2 חוטים אדום ולבן. וקושרים על הראש של החתן כמין עטרה. "הקשרה" מסמל שהכלה בטולה- טהורה. אדם גדול שמתחתן עם נערה בתולה עשה גם "קשרה" אפילו הוא בין 70. הקיס מנהל את כל טקס החתונה. טקס החתונה הופכת את בני הזוג לנשואים. לא היה מדריך לחתן לפני החתונה. בדרך כלל הדריכו את הכלה ומודעת. הציגו את דם הביטולים לפני קיסים. משבעים את החתן אם מצא דם בתולים. אם מצאו דם בתולים זה שמחה גדולה וגאוה למשפחת הכלה. אם אין דם בתולים מחזרים את הכלה להוריה ומבטלים את החתונה. היו מכים אותה ומענים אותה. הורי החתן מחפשים מיד כלה בתולה. מתגורר בליל הכלולות בסוכת חתנים. בדרך כלל אצל ההורים. תלוי באיזה גיל התחתנו. מכינים להם בית גוגיו סמוך להורים. במקרה של עקרות מתפללים מתייעצים אם קיסים והולכים מקומות סגוליים. אין זמן הגבלה למס' שנים שאתה צריך להמתין. תלוי בקשר. יש שנשארים נשואים כל החיים ויש שמתגרשים. לרוב אין מקרה של אונס. אם יש נותנים פיצוי להורי הנערה. נקרה אונס רק במקרה של נערה בתולה. אם עבר תקופה ארוכה העדים מפירים את הנשואים- העדים נותנים גט לאישה

ויכולה להתחתן. מותר לשאת אישה שניה. פילגש מותר. גבר לא נכנס סתם לבית של אישה. אם זה בני משפחה חברים מותר לו להיכנס. לרוב אין בעיה שגבר או אישה יכנסו לבית אין חשש של יחוד. במיוחד אם מדובר שמדובר בבני משפחה או חברים.

גירושין

היו גירושים. הסיבות לגירושים אישה עצלנית. התנהגות לא טובה מצד הבעל. סכסוך בין שתי המשפחות. היו הרבה ניסיונות להשכין שלום ע"י השמגלוץ. אחרי שהאישה עוזבת את בעלה ללא גירושים הבעל היה הולך עם שמגלוץ לבקש סליחה ושתחזור. השמגלוץ היו מבררים ומבצרים בין בני הזוג להשלים. לאחר שבני הזוג החליטו להתגרש סופית. מתכנסים בני הזוג והורכים ושמגלוץ אם יש קיס הוא בראש. כותבים הסכם גירושים מחלקים את הרכוש לחצי. האיש והאישה אומרים אחד לשני לפני הנוכחים 'את/ה מותרת למי שראה אותך ולמי שלא ראה אותך'. לאחר המשפט הזה בני הזוג נחשבים כגרושים. רוב הילדים הולכים עם אימא. אם הילדים גדולים נשארים עם אבא. אין חוק קבוע אצל מי יהיו הילדים. האישה עוזבת את הבית. הייתה כתובה לאישה. לרוב זה לא כבוד להתגרש. במיוחד לאישה. הגבר לא יכול בלי אישה בבית. לכן מתחתן מיד. לאישה יותר קשה להתחתן בפעם שנייה. במיוחד אם יש ילדים. אם ידוע שהאיש הוא הבעיה בגירושים היחס של החברה אליו לא טוב. יתקשה להתחתן שנית. מותר להחזיר גרושתו. אם התחתנה בפעם שניה אם מישהו אחר אסור.

פטירה

בני המשפחה היו מתפללים וקראו פרקי תהילים. מודאגים ממצבו של החולה. בני משפחה סעדים את החולה ומטפלים בו. לרוב ההכנות לצורכי הנפטר היה פשוט כך שלא צריך להכין מראש. היו תכריכים הכינו לפני. אין חפירת קבר קודם הפטירה. בוחרים שתי האנשים שמטפלים בכל צורכי הנפטר. אחרי שנפטר מכינים אותו שתי אנשים. מכינים אלונקה מעצים. שוטפים את הגוף. שולחים שליחים לכל מקום להודיע את דבר הפטירה. בית הקברות שלנו היה במרכז הכפר היה שטח גדול. היו 3 בתי קברות. אחד לנזרים ואחד לאנשים רגילים. והשלישי לתינוקות.

אסמרה שטה זמרו, מעגל החיים, ראשון לציון 19.12.12

לידה

לנשים בהריון הייתה התייחסות מיוחדת, המשפחה דאגה להן שלא תעבודנה קשה. הסביבה הקרובה השתדלה לא להעמיס עליהן מטלות רבות. בחודשי ההריון האחרונים היו נשים שחזרו לכפר של הוריהן כדי להיות ליד אימותיהן.

בכפר של ההורים הכינו את הטוקול (סוכת הדם). מבנה הטוקול כבר היה קיים, אך המשפחה דאגה לנקות אותו ולהכין בו מקום נוח ללידה. לפעמים היולדת קבלה "חדר" פרטי רחוק מיולדות אחרות שכבר שהו בטוקול על מנת שיהיה לה נוח. לפעמים יולדות רצו להיות דווקא בחברת נשים אחרות, ולא להיות לבד. הכל תלוי היה ברצון היולדת, כלל זה היה נהוג גם לגבי מזון שהיא בקשה, לבוש מיוחד לא היה נהוג, אלא נהגו ללבוש בגדים שיהיו נוחים ליולדות. כשהלידה התחילה הזעיקו את המיילדת לטוקול, לפעמים, לפי בקשת היולדת התלוותה גם האמא, או נשים אחרות שהיולדת בקשה שתהיינה נוכחות בלידה. במקרה שלא הספיקה להגיע לטוקול וילדה בבית, ניקו את הבית והזמינו קייס לטהר את הבית.

אסמרה לא מכיר מקרה שהגברים נכחו בלידה, לדעתו נושא זה אינו שייך לגברים זהו נושא של נשים בלבד. הנשים ששהו בטוקול בזמן הלידה טבלו ברגע שיצאו מהטוקול, ורק בשעות הערב הורשו לחזור לבתיהן.

בשבת או בחג לא היה שינוי בכללי ההתנהגות מאחר שאי אפשר לעצור תהליך לידה.

הבשורה על לידת הבן או הבת עברה מפה לאוזן על ידי המשפחה או נשים אחרות שהיו בקרבת מקום, ומי שלא שמע את ההודעה התבשר על ידי תקיעת חצוצרה, או על ידי יללות נשים. תשע יללות בשרו את לידת הבת, ושתים עשרה יללות בשרו את לידת הבן.

היולדת שוהה בטוקול ארבעים יום לאחר לידת בן, ושמונים יום לאחר לידת הבת, אסמרה אינו יודע להסביר מדוע קיים הבדל. במשך הזמן הזה אין עוזבים את היולדת לבדה, הנשים מהמשפחה מבקרות אותה לפחות פעמיים או שלוש פעמים בשבוע, ובדקות את מצבה ואת מצבו של התינוק. מנהג שהקפידו עליו, היה לבקר את היולדות והנשים בנידה ביום שישי בצהריים ולהביא להן מזון וציידה לשבת, הביקור נערך לאחר שסיימו להכין לשבת את כל המלאכות. לאחר הביקור, מבקרות שנכנסו לטוקול טבלו בנהר.

ביום חזרתן של היולדות לבתיהן הן צמות מהבקר עד הערב, גוזזות ציפורנים ואת השיער שלהן, מכבסות את בגדיהן, טובלות בנהר שקיימת בו זרימת מים. ומחכות לבוא הקייס שיקיים את טקס הטהרה והשיבה הביתה. אם מגיע הקייס, הטקס נערך בבית הכנסת, ואם לא, הטקס נערך על ידי שליח הקייס שמקבל מהקייס מים טהורים ליד ביתה של היולדת. בטקס שוכבת היולדת על בטנה והקייס חובט בה קלות ומזה עליה מים טהורים בעזרת ערימת זרדים, ומברך אותה להצלחה.

לאחר הטקס נותנים לה לחם מיוחד שנאפה עבודה כדי לשבור את הצום. ואז נערכת סעודה הכוללת בשר לכל המוזמנים (משפחה, שכנים, חברים, כל מי שיכול להשתתף).

שם התינוק ניתן רשמית בזמן הסעודה. בדרך כלל ההורים מעניקים לילד את שמו, אך מכיוון שאין כללים מיוחדים, ואין רישום מסודר, מעניקים לו שם גם הסבים והסבתות, לשאלתי האם הילד לא מתבלבל מריבוי השמות אמר אסמרה שאין זה מבלבל את הילד. שם שניתן אינו משתנה. השמות שניתנים הם בעלי משמעות להורים. השמות באים לבטא אירוע או מצב שאירע באותה

תקופה. למשל: מלסה- מישהו שחזר ממקום רחוק, או החלים ממחלה. טגנש- חיפשנו אותך, כלומר רצינו ילדה והנה את הגעת. שאשה-בעלת עור בהיר. אדמסו-אופק. מלכו-מלך. טגיה- מתוקה. לדעת אסמרה היו משפחות שהעניקו שם על שם אבות מהמשפחה.

ברית מילה

הברית נערכת בטוקול, על ידי מוהל או מוהלת, שעברו "קורס" אצל מוהלים ותיקים, הם התלוו אליהם לבריתות. והודרכו כיצד למול. המילה נעשית על ידי סכין גילוח חדש ונקי, חוץ מהיולדת והמוהלת אין אנשים בטוקול, המשפחה עומדת מחוץ לגדר אבנים כדי לא להיטמא. המרחק מהטוקול לא מפריע לראות את הנעשה. הם צופים בברית מרחוק. חוץ מהחיתוך עצמו אין טקס, ואין נאמרות ברכות או תפילות במעמד זה. המוהל או המוהלת אינם מוצצים את הדם של הילוד. אסמרה מכיר את המנהג למול בנות, ויודע שעד התקופה האחרונה נערכו בריתות לבנות. ההסבר לכך הוא שהיה חשש שבנות תצאנה לתרבות רעה ותצטרפנה לנוכרים לכן הוחלט על המילה לבנות. אבל שנוכחו לדעת שלמרות הברית בנות יצאו לתרבות רעה, הוחלט להפסיק את מנהג הברית לבנות.

ברית מילה אינה נערכת בשבת, אלא נדחית ליום ראשון.

כל התינוקות עוברים ברית מילה, ואין זה משנה אם התינוק חולה או חלש, או נוטה למות. לא ידוע לאסמרה על מקרים בהם תינוקות נפטרו במהלך הברית. אם היה קורה מקרה מעין זה היו קוברים אותו נימול. לא היה מקרה של תינוק לא נימול, כולם נימולים ביום השמיני, ואין ברית מאוחרת.

נוכרים מלו ילדים יהודים אם הם היו בעלי מקצוע. אם הנוכרי היה ידוע במיומנותו, פנו אליו לעריכת הברית.

נוכרים או עבדים או צאצאי עבדים שכבר השתחררו מעבדות, שבחרו לגור עם יהודים נאלצו לקבל על עצמם את ההלכה היהודית, והדבר כולל את ברית המילה.

נידה

כאשר נערה רואה דם לראשונה, היא חיבת לבדוק אם ישנם כתמים נוספים בהמשך. במידה שמדובר רק בכתם ללא המשך דימום, היא טובלת בנהר וחוזרת לביתה. במקרה שהדימום ממשיך היא עוברת לטוקול. נערות בחברה האתיופית לא מקבלות הדרכה מהאם, הן מקבלות מידע מחברותיהן או אחיותיהן הבוגרות. בחברה האתיופית היתה התייחסות טבעית לנידה, ולא היתה הרגשת בושה לגבי נושא זה, כך שהמידע זרם אליהן מכיוונים שונים.

נערה או אישה במחזור שוהות בסוכת הדם שנמצאת מחוץ לכפר. בדרך כלל היו מבנים שונים ליולדות ולנשים הנמצאות בזמן נידה. במהלך שבעת ימים אלו מעסיקות הנשים את עצמן בעבודות מלאכת יד כמו רקמה. מלאכת יד זו נשטפת יחד עם הבגדים לפני הכניסה הביתה.

המשפחה אינה מניחה לנשים להיות לבד בטוקול, הם מבקרים אותם פעמיים או שלוש פעמים בתקופה הזו. מבקרים הנכנסים לטוקול חייבים לעבור טבילה בנהר. מנהג שהקפידו עליו מאד היה לבקר בטוקול לפני כניסת שבת ולהביא מצרכים לשבת לנשים השוהות בטוקול. אם אישה הנמצאת בנידה, רצתה לטבול לכבוד שבת, היא טבלה וחזרה לטוקול.

אישה שקבלה מחזור תוך כדי הכנת מזון למשפחה או תוך כדי טיפול בילדים, מזעיקה שכנים או בני משפחה ומורה להם כיצד להמשיך לבשל או כיצד להמשיך לטפל בילדים ומיד יוצאת מהבית לטוקול, אם היא אמא לילדים קטנים והילדים לא רוצים להיפרד ממנה, הילדים מצטרפים לטוקול, ובתום שבעה ימים הם נטבלים עם האם.

בתום שבעת ימים מכבסת האישה את בגדיה, גוזזת ציפורנים, שיער, טובלת בנהר, ומחכה עד רדת הערב כדי לחזור הביתה. היא אינה צמה כמו יולדת וגם אין עורכים לכבודה סעודה כי סעודות אלו מדי חודש בחודשו, עלולות לרושש את המשפחה. במקרה של נידה אין טקס טהרה הנערך על ידי הקייס.

כתם דם הנראה לאחר ימי שבעת ימי נידה ועובר מיד, אין חובה בגללו לחזור לשהייה בטוקול. הוא מחייב רק טבילה וחזרה לשגרה. במידה והמחזור ממשיך, האישה חוזרת לטוקול אך לא חייבת לחזור לכל שבעת הימים, אלא שוהה בטוקול יום או יומיים. ואז טובלת וחוזרת לביתה. נוכריות שהיו בכפר עזבו את בתיהן לזמן ימי המחזור כמו שנהגו היהודיות.

נישואין

תהליך השידוך התחיל במקרים רבים כבר בלידתה של הבת, אם מדובר היה במשפחה מכובדת, התקשרו ההורים של המועמד לנישואין עם הורי התינוקת וחתמו חוזה המבטיח שידוך בין ילדיהם. מי שעובר ובודק פרטים על הנערה הם רק ההורים, בחור שינסה לחפש לבדו בחורה יראה כגבר לא מכובד. ההורים קובעים עבורו מי תהיה הכלה. בדרך כלל אין אפשרות לסרב לבחירה של ההורים מה גם שהזוג עצמו לא נפגש עד ליום החתונה.

ההורים המחפשים שידוך לילדיהם בודקים בכפרים הקרובים או הרחוקים, לעתים נעזרים בחברים, קרובי משפחה ושכנים. הכלל החשוב בכל החיפושים מלבד הנתונים של הכלה ומשפחתה הוא שלא יהיו קרובי משפחה עד שבעה דורות. כאשר מתברר שהקשר לזיווג ראוי, נפגשים ההורים לסכם ביניהם הסדרים כספיים שכל צד מתחייב להעניק לזוג. אסמרה מעיד שלפעמים דווקא מריבות בין ההורים יכולים להביא לפירוד בין בני הזוג הצעיר ולגירושין. לאחר הסיכום הכספי, קובעים ההורים תאריך נוח לשני הצדדים לחתונה. אין מנהג לאירוסין, אלא רק טקס הנישואין.

ההכנות לחתונה מתחילות מספר ימים קודם, בטקס הדומה לטקס החינה, חברות של הכלה ונשים נוספות מאפרות אותה. היא טובלת יום לפני שהחתן מגיע לכפרה. החתן יוצא מכפרו מלווה בחברים ובני משפחה, הוא יוצא להביא את הכלה לבית הוריו. לפני צאתו מברך אותו הקייס בברכת הצלחה. היציאה שלו לכפר של הכלה נעשית או על ידי רכיבה על פרדות או סוסים מי שיכול להרשות זאת לעצמו, או ברגל מי שאין לו בהמת רכיבה, במקרה כזה הוא וחבריו צריכים לשאת את הכלה על גבם בדרך חזרה לכפר.

החתן יוצא לבוש בז'קט צבעוני אותו הוא שואל מחברים, על מצחו קשור סרט בצבעי אדום לבן כדי להוכיח שהוא בתול. לעתים הדרך ארוכה והמסע לכפרה של הכלה נמשך מספר ימים. כשהם מגיעים לכפר של הכלה, הם מתקבלים על ידי בני המשפחה של הכלה ועל ידי הקייס. הקייס מברך את בני הזוג ושני בני הזוג חותמים על חוזה נישואין, בשלב זה הם נשואים אך אין רשאים עדין לקיים יחסים. במקום נערכת סעודה גדולה עם מוזמנים רבים מהכפר, לעיתים מוזמנים נוצרים היושבים מעבר לגדר מחוץ לכפר. הם מקבלים פרה, שוחטים ומבשלים לעצמם את מאכלי

החתונה. באותה מידה הזמינו נוכרים גם יהודים לחתונה שרק השתתפו ולא אכלו את המזון שהוגש להם.

הערה חשובה של אסמרה, קייסים שהוזמנו לברך בחתונות של יהודים שהתגוררו בערים, לא טעמו מהמזון שהוגש בחתונה כי לא סמכו על הכשרות.

לאחר הסעודה הנערכת בכפרה של הכלה, מתחילה הנסיעה לכפרו של החתן, אם שפר גורלה של הכלה והיו בהמות רכיבה, היא רוכבת איתם על סוסים או פרדות, ואם לא, הם נושאים אותה על גבם. ומתחלפים בדרך (לכן חשוב שהחתן יהיה מלווה בחברים רבים).

בזמן הנסיעה לכפר של החתן, יש פנאי לבני הזוג לתהות זה על קנקנו של זו. במקרה שהכלה במחזור, אין מבטלים את הנישואין, אלא הכלה הולכת עם החתן לכפרו מבודדת ממנו ומחבריו, וכשהיא מגיעה לכפר של החתן, היא נכנסת לטוקול עד תום שבעת ימי הנידה.

באופן כללי, הגיל הממוצע של החתן בנישואין הוא חמש עשרה, גיל הכלה יכול להיות מגיל תשע עד שלוש עשרה בממוצע. כאשר הכלה בת תשע, אין מימוש נישואין, והיא גודלת בבית חתנה עד שהיא מקבלת מחזור, ואז מתקיימת החתונה.

השיירה מגיעה לכפר של החתן ומתקבלת על ידי הקייס שמברך אותם, אחר כך מתקיימת סעודה גדולה רבת מוזמנים, ונשחטות פרות, אין זה מקובל שתיערך סעודה המכילה תרנגולים או כבשים.

בזמן הסעודה מנעימה למוזמנים את הזמן, להקה שמנגנת בכלים הדומים לכינורות, בחצוצרות, ובתופים, והסועדים רוקדים לצליליה.

לאחר הסעודה הולכים בני הזוג לבית שהוכן מראש ומתייחדים. במקרה שאין כתמי דם כתוצאה מההתייחדות, יוצא החתן לקייס ומעיד בפני הקייס ועדים נוספים שהכלה אינה בתולה.

אם הקייס קובע שזהו המצב, תנאי החתונה נקרעים והכלה חוזרת בבושת פנים לכפרה.

אם הכל כשורה, הכלה גרה בביתו של בעלה.

כאשר מתברר שאין ילדים, רשאי הבעל להתגרש מאשתו אפילו אחרי שנה של נישואין, מכיוון שתמיד זו אשמתה של האישה. לאחר הגירושין, היא רשאית להינשא מחדש. אבל אם בנישואין הנוספים של הבעל אין ילדים, יודעים שהוא העקר, ואז רשאית אשתו השנייה להתגרש ממנו.

אם לאחר שהחתן מחדש הוא מתגרש ורוצה לחזור לאשתו הראשונה. הוא אינו רשאי לחזור אליה.

מקרים של אונס בחברה האתיופית הם טרגיים לבחורה ששומרת בסוד את דבר האונס ואינה מגלה לקייס או למשפחתה, כי כשבעלה מגלה בליל הכלולות את היותה לא בתולה, ונערכת חקירה ומתברר שנאנסה ולא שתפה את הסביבה במה שנעשה לה, היא מוחרמת על ידי משפחתה והחברה כולה ומה שנשאר בידה לעשות הוא לעבור לעיר, וכפי שאסמרה אמר, בחורות כאלו הפכו להיות פרוצות בין נוכרים.

אישה שבעלה נעלם מסיבות שונות כמו שסיפר אסמרה, שבזמן תקופת השלטון הצבאי חטפו בחורים לצבא ומאז לא נודע מה גורלם, ואין יודעים אם הם בחיים או לא, כפי שאירע לשני בנים של אחותו. רשאית האישה להינשא שנית.

גבר אינו רשאי לשאת שתי נשים, אך החברה האתיופית מעלימה עין כשגבר מחליט להחזיק פילגש, מקרה הפוך, פילגש (גייגולו) שאישה רוצה להחזיק, אסור.

לא מקובל שאישה נשואה תיכנס לביתו של גבר אחר הנמצא לבדו באותה שעה. אלא אם כן מדובר בבן משפחה, אישה גרושה או אלמנה רשאית להיכנס ופחות מקפידים איתה. גבר אינו רשאי להיכנס לביתה של אישה נשואה כשהיא לבדה. לשאלה אם היו מקרים של גברים הומוסקסואליים הגרים יחד או נשים לסביות הגרות יחד, אסמרה מגיב בצחוק, הוא לא הכיר תופעות כאלו באתיופיה.

גירושין

תופעת הגירושין היתה ידועה באתיופיה, אנשים פרקו מסגרת של נישואין מסיבות שונות, כגון: עקרות של האישה, בתחילה, האשמה נופלת על האישה ולכן הגבר יכול לגרשה לאחר מספר חודשים ואינו חייב לחכות עשר שנים. לעיתים, מריבות של ההורים לגבי הבטחות כלכליות שלא מומשו גורמות לפירוק הנישואין, לעיתים האישה אינה רוצה להמשיך את מסגרת הנישואין ומבקשת לפרק אותם, ומאפשרים לה.

התהליך של פירוק מסגרת הנישואין נעשה רק לאחר שהיו ניסיונות מצד הסביבה להשכנת שלום בית. הניסיונות הללו נעשים בהדרגה. בתחילה, מנסים ההורים להשכין שלום, ואחר כך, המשפחה המורחבת, ואם הם אינם מצליחים בהשכנת שלום, פונים לשמגלה- אנשים מבוגרים, נכבדי העדה שינסו להשכין שלום, ואם הם לא מצליחים פונים לקייס, ואם הוא לא מצליח, אז מתקיימים הגירושין. בדרך כלל, המתווכים העוסקים בתהליך של הגירושין, מאמינים לאישה, אסמרה מוסיף בחיך שאפילו אם האישה נהגה להרביץ לבעל, מאמינים שהיא הצד הסובל בזיווג.

אסמרה מעיר שאם הרצון לגירושין מגיע מצד האישה, הבעל הוא הראשון שמנסה לשכנע אותה לא להתגרש, הוא פונה לחברות שלה שישכנעו אותה לא להתגרש מכיוון שכגבר הוא מפסיד כסף רב בגירושין. לפי המנהג האתיופי הוא נותן לה מחצית מהרכוש המשותף ועוד רבע מהרכוש.

בטקס הגירושין משתתפים הקייס ועדים שנוכחים במקום, ברגע שהוחלט על הגירושין, קורעים את ההסדרים הכספיים שנחתמו בזמן הנישואין. מרגע הקריעה בני הזוג נחשבים לגרושים.

הילדים מחליטים אצל מי הם רוצים להיות, בדרך כלל הם נשארים בכפר של האבא, כי זה הכפר שהם מכירים מילדותם וזה הכפר שהם גדלו בו ומכירים את המקום.

להיות גרוש בחברה האתיופית, אינו נושא אתו אות קלון, ואישה שחוזרת לכפרה מחכה להצעות נוספות, ובדרך כלל אין בעיה מבחינתה להינשא מחדש.

גבר שהתגרש מאשתו ומתחרט, רשאי לשאת אותה מחדש כל זמן שלא נישאה לאחר, אם היא נישאה מחדש והתגרשה, אינו רשאי לשאת אותה שוב, מכיוון שאולי היא התגרשה בעודה בהריון, או שהיא אם לתינוק.

פטירה

אדם שימיו ספורים אין מתפללים או עורכים טקסים ליד מיטתו, המשפחה סועדת אותו ונמצאת לידו. מצד שני כשברור שימיו ספורים הם מתחילים בהכנות של הכנת אוכל למנחמים שמגיעים לעיתים ממקומות רחוקים. במקרה שהמת נמצא בבית, כל אנשי הבית יוצאים מהבית וטובלים. בשבת, לא התקיימו לויות, הן התקיימו רק ביום ראשון.

הם אינם מכינים צרכי מיתה או תכריכים עד רגע המוות ואינם חופרים קבר קודם הפטירה.

אם נכח קייס במקום הוא התפלל ליד מיטת המת, אם לא היה קייס, לא התפללו. ברגע הפטירה הודיעו בכפר, ולאחר הרחצה ולבוש המת התקיימה הלוויה שבה נכחו כל אנשי הכפר, בלוויה עצמה אין מתפללים אלא משמיעים קינות לזכר המת.

המת נישא לקבורה באלונקה העשויה מעצים ירוקים שאחר כך נשרפים, המת אינו נקבר בכיוון מסוים, ואין כללים לקבורה.

כל המשתתפים בלוויה טובלים, נושאי האלונקה או המשתתפים בפועל בלוויה, מחכים מספר ימים מחוץ לכפר. כמו הנשים בנידה, אך במקום אחר.

בית הקברות נמצא מחוץ לכפר מכיוון שזהו מקום טמא. הטומאה של בית הקברות מכתובה את התנהגות האנשים למת. אין מגיעים לבית הקברות ביום השלושים למות האדם ואין מציינים כעבור שנה את מותו (יורצייט). אין חוק לגבי אזכרות הנערכות מחוץ לבית הקברות.

תנאים כלכליים של המשפחה האבלה קובעים את כללי ההתנהגות. רק בשנה שבני המשפחה מצליחים לקנות פרה ולערוך סעודה גדולה, רק אז עורכים אזכרה לנפטר, האירוע יכול להתרחש גם מספר שנים אחרי מות הנפטר.

בית הקברות המקורי שהיה, לא הכיל מצבות עם שמות, רק לאחר שבני העדה עלו לארץ, וראו מה מקובל בארץ, הם חזרו לאתיופיה, גדרו את בית הקברות כדי לשמור עליו מפגיעות הגויים והכינו מצבות לנפטרים עם שמות הנפטרים וציירו ציור של מגן דויד על המצבות לציין שזהו בית קברות יהודי.

מנהגי אבלות

המשפחה יושבת שבעה ימים חוץ משבת. בהם הם מקבלים את המנחמים שמגיעים גם ממקומות מרוחקים, כל אחד מהמנחמים עובר על פני האבלים היושבים על הרצפה ואומר להם: "אנו מצטערים על מותו של..." "אלוקים יחזק אתכם".

מנחמים שמגיעים לנחם, מקבלים אפונים וקפה שמכינים השכנים. האבלים מגלחים את שיער ראשיהם, גם גברים וגם נשים. האבלים באתיופיה לא נהגו ללבוש בגדים מיוחדים ולא נהגו לקרוע את בגדיהם, לאחרונה בהשפעת הידע על המקובל בארץ, החלו ללבוש בגדים שחורים.

גויים שבאו לנחם את האבלים, לא נכנסו לכפר, אלא עמדו מחוץ לכפר ונחמו מרחוק. יהודים באו לנחם גויים, לא נגעו במזון וכשחזרו לכפר הם טבלו.

הירושה של הנפטר נעשית לפי רצונו של הנפטר במידה והספיק לתת הוראות לחלוקת הרכוש. בדרך כלל ההוראות לירושה, היו בעל פה כי רוב האנשים לא ידעו קרוא וכתוב. במידה שלא הספיק הנפטר לתת הוראות, מקבלת האישה חצי מהרכוש כי לא יהיה לה מי שידאג לה, ורק אחר כך מתחלקים הילדים בחלק שנשאר מהרכוש.

בנות נשואות שגרות בכפר של בעליהן אינן מקבלות חלק מהירושה. במקרה שלנפטר אין ילדים יורשת אשתו את הרכוש, ואם אין לו אישה, יורשים בני משפחה קרובים, אחיו ואחיותיו.

מנהג של יבום וחליצה לא היה קיים באתיופיה.

אשטו ארגהי, מעגל החיים, קרית גת 13.12.12 – חלק א

אשטו ארגהי הוא בנו של בריהון. היה איש חינוך באתיופיה, נולד באתיופיה בשנת 1953, בכפר דבט במחוז גונדר. עלה לישראל בשנת 1985. כיום גר בקרית גת ברח' מלכי ישראל 130/12. טלפון: 052-2826512. כיום עוסק בהוראת השפה אמהרית.

לידה

לבושי האישה בכפר הינו רחב בניגוד לעיר. כך שהבגד נוח ורחב לאישה בזמן ההיריון. האישה בהריון נמנעת מעבודות קשות. בני המשפחה שומרים עליה שלא תעבוד עבודות קשות. אין אוכל מיוחד לאישה בהריון. בזמן הלידה מסייעים לה 2-3 מבוגרות מיילדות. במהלך הלידה המיילדות מדברות איתה שיחות עידוד. מכינות בונה 'קפה' ומאכלים מיוחדים. הלידה מתבצעת בבית אחר הלידה יוצאת 'למרגס גוגיו' (בית נידה). יש מחמירים שהלידה מתבצעת מוץ לבית. לאחר הלידה עוברת 'למרגס גוגיו'. אסור לגברים להיות נוכחים במקום. בשבת כמו ביום חול אין הבדל אלא רק הכנת הבונה שכרוך בהדלקת אש. המיילדת מבשרת על לידת זכר בכך שהיא מחללת 12 פעמים ותשע לנקבה. יולדת יושבת בבית נידה ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה. ביום הארבעים לזכר או ביום השמונים לנקבה היולדת צמא כל היום. שותפת את הבגדים טובלת עם כל הבגדים שלה. לקראת ערב נכנסת לבית מביאים 2 ברכתי (לחם שנאפה במיוחד). אחד לחטאת ואחד לברכה. מביאים ארבעים שוט לזכר ושמונים לנקבה. היולדת מקבלת מלקות רכות ומלטפות בשוט מהצומח לכפר על הדברים האסורים שדברה בזמן הצירים. הקיס מנהל את הטכס כולל התזת מים טהורים על היולדת ועל התינוק. מברך על הברכתי ומברך את היולדת. קוראים שם לנולד ביום הברית (לגבי הנקבה נדמה לי שנותנים שם ביום השמיני כמו הזכר). לרוב הסבים נותנים שם לנולד וגם ההורים. נהוג לתת מס' שמות. שם שהסבים נתנו וההורים נתנו. השם שהסבים נתנו הכי מקובל. אפשר לשנות שמות. נהוג לתת שמות על שם הנפטר לזכור את הנפטר. יש שם הכי מקובל וכך כולם קוראים לו. יש דמיון בין שמות יהודים וגויים.

ברית מילה

מלים את הנולד ביום השמיני. לא דוחים מילה בגלל מצב בריאותי. לא ידוע לי על תינוק שנפטר בגלל המילה. המילה מתבצעת בבית נידה. לרוב נשים מוסמכות למול. לעתים רחוקות גם גברים מוסמכים למול. מלים בעזרת 'בלצ' - מין סכין חדה שהוחנה במיוחד בשביל המילה. המוהל או המוהל מברכים ברכת 'יתברך אגזאבר...'. זו ברכה שמברכים לכל דבר. כגון הכנת הבצק, שבוצעים את הברכתי ושאוכלים אוכל. לא יודע לי על פריעה ומציצה. בזמן חבישת המילה שמים עלים מיוחדים למרפא. לגבי ברית מילה לנשים לא ראיתי ולא שמעתי. לא ידוע לי ואף פעם לא שמעתי שקיסים מתירים. אבל ידוע לי משמעות שמלים את הנשים. כנראה זו השפעה של הגויים. אין מלים בשבת וביום כיפור. בשאר החגים מלים רגיל. לא ראיתי אבל שמעתי שהגויים מלים גם ביום ארבעים. לא ידוע לי על מישהו שלא נימול. מי שלא מלו אותו בגיל שמונה ימים לרוב מסתיר ולא מגלה לאחר. סיפר לי מישהו מירושלים שאנשים קללו אותו על זה שהוא לא נימול ומל את עצמו לבד. אדם שחי בין הגויים וחוזר לביאת ישראל. אוכל שבע ימים גרגרי חומס ביום השביעי טובל ונכנס. לא ראיתי שמלים אותו. לא מלים עבדים.

נידה

נערה שהגיע לגיל נידה מודעת כבר לנושא נידה. ראתה שמע מאימא משכנות שיוצאות מהבית לבית נידה. האימא מסבירה ומדריכה אותה לקראת ובזמן הנידה. אישה בנידה שוהה כל התקופה בבית הנידה. מלאכות שמוותרים בזמן הנידה רקמה איסוף והבאת עצים לבישולים ולחימום בשבילה. אישה שראתה וסת בזמן בישול או טיפול בילדים עוזבת הכל ויוצאת מהבית. שבע ימים שוהה בבית הנידה ביום השביעי שותפת את כל בגדיה וטובלת שבע פעמים בנחל. אחרי שרואה 3 כוכבים נכנסת בבית. אין טכס מיוחד לאישה בנידה בזמן חזרתה לבית. אם רואה דם מחוץ לימי המחזור מחכה 3-4 ימים וטובלת ולא מחכה 7 ימים. כל הפרשת נוזל נחשב נידה ונוהגת כמו בנידה. אישה בנידה ויולדת שוהות בבית גיגיו, אם יש מקום אחר היולדת יוצאת ביום השביעי מבית גיגיו לבית אחר. הנכרים לא יוצאים בזמן נידה מחוץ לבתיכן.

נישואים

גיל הנשואים לאישה מינימום 9 שנים לזכר 15. הורי החתן מחפש כלה לבנם. דרך משפחה וידידים שגרים במקומות שונים. מבררים שלא יהיה קרבה עד 7 דורות לפני המפגש. הצד של החתן מגיעים לצד של הכלה. מבקשים בעמידה את ידי הכלה. צד של הכלה מבקשים שישבו ושידונו בישיבה. הצד של החתן נותנים סכום כסף כהסכם ברית בין שתי המשפחות. מועד החתונה נקבע ע"י שתי ההורים. נערה שמתחתנת בגיל 8-9 הולכת למשפחת החתן עם ערבות. שהחתן לא "יגע" בה עד שתתבגר. בתקופה זו ישנת ליד חמיה. סיבות לחתונה המוקדמת הינה לחזק את הקשר בין המשפחות שיגדלו ביחד מגיל צעיר. ההורים לא שואלים את החתן והכלה אם רוצים להתחתן. מיידעים אותם שהם מתחתנים. מחשבים מועד המחזור של האישה שלא יחול בזמן החתונה. מה הדין אם חל המחזור במועד החתונה לא יודע ולא שמעתי מקרה כזה. לקראת החתונה שתי המשפחות מגייסים את המשפחות והחברים. להביא עצים לבישול ולבניית סוכת גדולה לחתונה. מכינים את הפרות והכבשים לשחיטה. טוחנים קמח ומכינים בצק לאנג'ירה. מכינים טלה משקה חריף. המוזמנים לחתונה הם השכנים שגרים באזור ובני משפחה. כמות המוזמנים נקבעת על פי מצב הכלכלי של ההורים. בזמן החתונה מורחים לילה בצק דליל על כל גופה ואחר כך טבילה בנחל. ביום שני בשבוע הקיס עורך טקס של "קשרה" לוקח שתי חוטים צבע אדום ולבן. הלבן מסמן את החתן שהוא טהור-בטול והאדום מסמל את הכלה היא טהורה ובטולה. הקיס קושר על הראש של החתן. מברך את החתן והשושבינים. שולחים את החתן והשושבינים ואיש מבוגר שנקרה "הסתדרי"¹ משפחת הכלה. כשמתקרבים לכפר תוקעים בחצוצרה לבשר שהם הגיעו. "הסתדרי" ועוד אחד באים לכפר ומבקשים שיקבלו אותם כמנהג המקובל. הצד של הכלה יוצאים לקראתם בשירה ובריקודים. גם הצד של החתן באים לקראתם בשירה ובריקודים ונפגשים. הצד של הכלה מביאים את הכלה ומעבירים אותה לידי השושבינים. רק אז נכנסים הצד של החתן לסוכה. הקיס נושא תפילה לכבוד החתן והכלה ומברך אותם כשהם ביחד לפניו. משפחת הכלה מוזמנים את "הסתדרי" ומוסרים לו את כל הצרכים של החתן ושל השושבינים. אם חסר משהו

---

¹קרב משפחה של החתן שאמור לנהל את העניינים בכפר של הכלה

ה'הסתדרי' אומר שחסר צד של הכלה משלמים. לרוב החתן וכל פמליית נשאים לישון ולמחרת יום שלישי חוזרים. 'הסתדרי' עומד ומבקש ללכת ושילוו אותם. מלווים אותם בשירה ובריקודים עד שמתרחקים מהכפר. עם הכלה מגיע קרוב משפחה שמכונה "מלמד" לעזור לה עד שתתרגל ותכיר אנשים מהצד של החתן. כשמגיעים לכפר מקבלים אותם בשירה ובריקודים והחלה מסיבת חתונה. לאחר הכניסה לסוכת חתנים. הקיס נושא תפילה מיוחדת לכבוד החתן והכלה ומברך אותם. בלילה נפגשים החתן והכלה בפעם הראשונה במקום בודד ומתייחדים. אם יש ביטולים נכנס ה"מלמד" לסוכת חתנים בשירה ובריקוד מיוחד לכבוד הכלה והוריה על הכבוד שהכלה הביא למשפחה. המלמד ואחד השושבין באים עם דם הביטולים לקיס. אם אין ביטולים החתן מוריד את הקשרה חוזר לסוכה בלי. אין ריקודים ואין שמחה. ה"מלמד" שבאה עם הכלה מחזיר את הכלה להוריה. וזה בוושה למשפחת והיא עוברת איסורים ומלקות. לחתונה מזמנים גם את השכנים הגויים. בונים סוכה נפרדת ומכניסים להם אוכל בנפרד. אחדים שרוקדים ביחד. גם הם מזמנים את היהודים לשמחתם ודואגים לתת כבש ואת כל הצרכים בנפרד. אסור אישה שניה. יש גברים שנושאים אישה שניה "בגניבה" בלי לידע. מותר לגבר להיכנס למקום שיש שם אישה. ואישה יכולה להיכנס למקום שיש שם איש. לרוב יש אמינות וברית באין האנשים ואין חשש של ייחוד.

גירושין

היו גרושים באתיופיה. אם אין קשר טוב בין בני הזוג ולא מסתדרים. האיש עשה עול ופוגע בה. האישה שולחת שליחים להוריה שיבוא וייקחו אותה. הורי האישה מגיעים ומבררים אם הסכסוך בין בני הזוג. אם מסתדרים ויש הבנות מה טוב. אם לא מתגרשים. יש ניסיונות להשכין שלום בית לפני הגירושים ע"י שמגלוץ. הקיס והשמגלוץ קובעים מועד של חודש חודשים בתקוה שהעננים יירגעו בין בני הזוג ויחזרו בהם. בזמן הגירושים נוכחים הוריה של האישה אם אין הורי קרוב משפחה. והורי הבעל קיס ושמגלוץ. המעשה שלאחריו נחשבים בני הזוג כגרושים. אחרי שחילקו את הרכוש. הבעל אומר מילה ~ שמשמעותה: 'את מותרת למי שראה אותך ולמי שלא ראה אותך', והאישה אומרת גם כן. בתקופה אחרונה נוהגים לכתוב את הרכוש שחולק בניהם. אם הילדים קטנים הולכים אם האישה ואם יש ילדים גדולים נשאים עם האבא. לרוב כל הילדים הולכים אם האימא. הבית נשאר אצל הבעל. מבחינה חברתית יש פחות כבוד בוושה. הם נתפסים כנוזקת שצריך לרחם עליהם. החברה מסייעת להם. לגבר יותר קל להתחתן. לאישה יותר קשה להתחתן כיוון שהיא עם ילדים. חיי הנשואים בפעם השנייה נתפסים פחות כבוד. מקרים בודדים שהגבר גם האישה מצטערים על הגירושים וחוזרים לאישה. וזה במידה והאישה לא התחתנה בפעם השנייה.

פטירה

כאשר ידוע שהחולה גוסס שימיו ושעותיו ספורים. מכינים אנגירה טלה. יש שמכינים שחיטה תלוי במעמדו של החולה. מתכוננים כמו חתונה. מכינים ארון קבור. בוחרים ומכינים שתי אנשים שיטפלו בקבור. חייבים להיות בני משפחה. בימיו האחרונים נמצאים לציידו ילדים אחים ודודים. סועדים ומטפים בו. בני המשפחה מיידעים ומבקשים מהקיסים שיתפללו ויקראו תהילים. נותנים צדקה לקיסים. ברגע הפטירה מוצאים את הנפטר מהבית לסוכה עד הקבורה. הבשורה על הפטירה נודע לאנשי הכפר מעצם הצעקות והבכה של בני המשפחה שנוכחים במקום. למקומות מרוחקים שולחים 2 שליחים להודיע. בית העלמין רחוק מהכפר מרחק הליכה. את הנפטר נושאים

עם ארון קבורה שעשוי עצים רטובים טריים. מלווים את הנפטר בני משפחה חברים קיסים נשים וגויים. 2 אנשים נושאים את הנפטר. אם יש גויים שבאו להלוויה מסייעים לשאת את הנפטר. במהלך מסע ההלוויה חונים 3 פעמים עד בית העלמין. הקיסים נושאים תפילה במהלך ההלוויה ובזמן הקבורה. בוחרים מס' אנשים שאומרים פיוטים או קינה לכבוד הנפטר. קוברים לכיוון מזרח ירושלים. לא נוהגים לרשום שמות על הקבר. בתקופה אחרונה שמעתי שרושמים. מי שהיה נוכח בהלוויה יכול לזהות את הקבר לאחר תקופה. לרוב אנשים זוכרים איפה קבור יקיריהם. השכנים ובני המשפחה דואגים לכיבוד ולשתייה לכל האנשים שבאו להלוויה. אחים אחיות נחשבים כאבלים במשך 7 ימים. עד שנה נחשבים כאבלים. האבלים לא ישנים במיטה ישנים בסוכה כל השבעה. ביום השביעי מתגלחים. 2 האנשים שטיפלו בקבורה טמאים במשך 7 ימים. כל שלושה ימים מתיזים עליהם מים טהורים. ביום השביעי טובלים וטמאים עד הערב. בערב מתיזים עליהם מים טהורים. כשמגיעים אנשים לנחם מתחילים בבכייה. שנפרדים אומרם תנוחמו ושלא תדעו עוד צער. אין בכה בשבת. מחלפים בגדים לכבוד שבת. הקיסים לא אומר ללבוש בגד שחור ולא אוסרים. הקיסים כן אוסרים להוריד שערות בכל צורה כסמל לאבלות. ביום השבעה שוחטים ומכינים טלה אנגירה לכל האנשים שבאים לנחם. אין עליה לקבר ביום השביעי ובשנה. אין מנהג של שלושים יום לאבלות. ביום השנה שוחטים ומכינים טלה דבו ומזמנים אנשים. חלוקת הירושה. אם יש אישה היא מקבלת הכל. אלה אם כן הנפטר ציווה אחרת לפני מותו. אם אין אישה הילדים יורשים על פי הגרלה. אם אין ילדים בני משפחה לפי דרגת הקרבה. אם אין קרובי משפחה יורשמי שטפל בו בחייו. לרוב הנפטר אומר צוואה לאנשים חשובים כגון לקיס למי לתת את הרכוש. לא היה דין ייבום וחילוץ באתיופיה.

קס דינקו אדנה, מעגל החיים, בת ים 29.1.13

מקום מגורים: אזור גונדר, מהכפר סמין באזור הכפר חיו משפחות מפוזרות, על פני שטח נרחב לאורך הנהר. להערכתו של קייס דינקו היו בסך הכל כ-100 משפחות באזור הכפר, באזור היו כמה קייסים שהנהיגו את חיי התושבים באזור. שנת לידה: ~ שנת עלייה לארץ: מבצע שלמה 1991. כתובת: ~ טלפון נייד: 050-4315694.

לידה

לנשים בהריון לא הכינו מאכלים מיוחדים או בגדים מיוחדים בתקופת ההיריון, אלא אם הנשים ביקשו זאת. וכפי שקייס דינקו אמר: "הכל תלוי באשה". בני המשפחה השתדלו לא להטיל על הנשים מטלות קשות. בחודשי ההיריון האחרונים היו נשים שחזרו לכפר של הוריהן כדי להיות ליד אימותיהן.

בכפר של ההורים הכינו את הטוקול (סוכת הדם). בכפר סמין היו מספר טוקולים, ליד כל קבוצה של בתים היה טוקול כדי להקל על היולדות והבנות הנמצאות בזמן נידה.

המשפחה דאגה לנקות את הטוקול הקרוב אליהם, ולהכין בו מקום נוח ללידה. לפעמים היולדת ביקשה להיות לבדה ללא יולדות נוספות שכבר שהו בטוקול על מנת שיהיה לה נוח, לפעמים יולדות רצו להיות דווקא בחברת נשים אחרות, ולא להיות לבד. הכל תלוי היה ברצון היולדת. כשהלידה התחילה הזעיקו את המיילדת לטוקול, לפעמים, לפי בקשת היולדת התלוותה גם האמא, או נשים אחרות שהיולדת בקשה שתהיינה נוכחות בלידה. במקרה שהלידה הייתה בבית, ניקו את הבית והזמינו קייס לטהר את הבית.

קייס דינקו הגיב בצורה נחרצת לשאלה אם הגברים נכחו בלידה, לדעתו נושא זה אינו שייך לגברים זהו נושא של נשים בלבד. הנשים ששהו בטוקול בזמן הלידה נאלצו לטבול ברגע שיצאו מהטוקול, ורק בשעות הערב הורשו לחזור לבתיהן.

בשבת או בחג לא היה שינוי בכללי ההתנהגות לגבי לידה. מאחר שאי אפשר לעצור תהליך לידה. הבשורה על לידת הבן או הבת עברה מפה לאוזן על ידי המשפחה או נשים אחרות שהיו בקרבת מקום, ומי שלא שמע את ההודעה התבשר על ידי תקיעת חצוצרה, או על ידי יללות נשים. תשע יללות בשרו את לידת הבת, ושתיים עשרה יללות בשרו את לידת הבן.

היולדת שהתה בטוקול ארבעים יום לאחר לידת בן, ושמונים יום לאחר לידת הבת, במשך הזמן הזה אין עוזבים את היולדת לבדה, הנשים מהמשפחה מבקרות אותה לפחות פעמיים או שלוש פעמים בשבוע, ובודקות את מצבה ואת מצבו של התינוק. מנהג שהקפידו עליו, היה לבקר את היולדות ואת הנשים ששהו בזמן נידה בטוקול, ביום שישי בצהריים ולהביא להם מזון וצידה לשבת, הביקור נערך לאחר שסיימו להכין לשבת את כל המלאכות. לאחר מכן, אלו שבקרו בטוקול, טבלו בנהר כיוון שנטמאו בכניסה לטוקול.

ביום חזרתן של היולדות לבתיהן הן צמות מהבקר עד הערב, גוזזות ציפורנים, וגוזזות את השיער שלהן, מכבסות את בגדיהן, טובלות בנהר שקיימת בו זרימת מים. ומחכות עד הערב לטקס של הטהרה והשיבה הביתה. קייס דינקו מציין שבכפר שבו התגורר היו קייסים. בטקס שעורך אותו הקייס. שוכבת היולדת על בטנה והקייס חובט בה קלות ומזה עליה מים טהורים בעזרת ערימת זרדים, ומברך אותה להצלחה.

לאחר הטקס נותנים לה לחם מיוחד שנאפה עבודה כדי לשבור את הצום. ואז נערכת סעודה הכוללת בשר לכל המוזמנים (משפחה, שכנים, חברים, כל מי שיכול להשתתף). שם התינוק ניתן רשמית בזמן הסעודה. בדרך כלל ההורים מעניקים לילד את שמו, אך מכיוון שאין כללים מיוחדים, ואין רישום מסודר, מעניקים לו שם גם הסבים והסבתות, לשאלתי האם הילד לא מתבלבל מריבוי השמות אמר קייס דינקו שאין זה מבלבל את הילד. שם שניתן אינו משתנה. השמות שניתנים הם בעלי משמעות להורים. השמות באים לבטא אירוע או מצב שאירע באותה תקופה.

ברית מילה

הברית נערכת בטוקול, על ידי מוהל או מוהלת, בדרך כלל הייתה מוהלת שעברה "קורס" אצל מוהלות. והודרכה כיצד למול. המילה נעשית על ידי סכין גילוח חדש ונקי, חוץ מהיולדת והמוהלת אין אנשים בטוקול, המשפחה עומדת מחוץ לגדר אבנים כדי לא להיטמא המרחק מהטוקול לא מפריע לראות את הנעשה. הם צופים בברית מרחוק. לפי עדותו של קייס דינקו, הקייס אמר תפילות בזמן הברית. המוהל או המוהלת אינם מוצצים את הדם של הילוד.

קייס דינקו מכיר את המנהג למול בנות, ויודע שעד התקופה האחרונה נערכו בריתות לבנות. ההסבר לכך הוא שהיה חשש שבנות תצאנה לתרבות רעה ותצטרפנה לנוכרים לכן הוחלט על המילה לבנות. אבל שנוכחו לדעת שלמרות הברית, בנות יצאו לתרבות רעה, הוחלט להפסיק את מנהג הברית לבנות.

ברית מילה אינה נערכת בשבת, אלא נדחית ליום ראשון.

כל התינוקות עוברים ברית מילה, תינוק חולה לא מלים. קייס דינקו טוען שמחלות הם סיבה לדחות ברית אך סיבה כמו משקל נמוך המשמשת בארץ סיבה לדחייה, אינה מהווה סיבה לדחייה באתיופיה. לא היה מקרה של תינוק לא מהול, כולם נימולים ביום השמיני, ואין ברית מאוחרת. תינוק שנפטר לא מלים אותו.

נוכרים מלו ילדים יהודים אם הם היו בעלי מקצוע. אם הנוכרי היה ידוע במיומנותו, פנו אליו לעריכת הברית.

נוכרים או עבדים או צאצאי עבדים שכבר השתחררו מעבדות, שבחרו לגור עם יהודים לא נימולו, וגרו רחוק מבתי היהודים.

נידה

כאשר נערה רואה דם לראשונה, חיבת לבדוק אם ישנם כתמים נוספים. במידה שמדובר רק בכתם ללא המשך דימום, היא טובלת בנהר וחוזרת לביתה. במקרה שהדימום ממשיך היא עוברת לטוקול. נערות בחברה האתיופית לא מקבלות הדרכה מהאם הן מקבלות מידע מחברותיהן או אחיותיהן הבוגרות. בחברה האתיופית הייתה התייחסות טבעית לנידה, ולא הייתה הרגשת בושה לגבי נושא זה, כך שהמידע זרם אליהן מכיוונים שונים.

נערה או אישה במחזור שוהות בסוכת הדם שנמצאת מחוץ לכפר. בדרך כלל היו מבנים שונים ליולדות ולנשים הנמצאות בזמן נידה. בכפר גדול כמו במקרה של הכפר של קייס דינקו היה טוקול ליד מגורים של כמה משפחות כדי שלא יצטרכו ללכת מרחק רב.

במהלך שבעת ימים אלו מעסיקות הנשים את עצמן בעבודות מלאכת יד כמו רקמה. מלאכת יד זו נשטפת יחד עם הבגדים לפני הכניסה הביתה.

המשפחה אינה מניחה לנשים להיות לבד בטוקול, הם מבקרים אותן פעמיים או שלוש פעמים בתקופה הזו. מבקרים הנכנסים לטוקול חייבים לעבור טבילה בנהר. מנהג שהקפידו עליו מאד היה לבקר בטוקול לפני כניסת שבת ולהביא מצרכים לשבת לנשים השוהות בטוקול. אם אישה הנמצאת בנידה, רצתה לטבול לכבוד שבת, היא טבלה וחזרה לטוקול.

אישה שקבלה מחזור תוך כדי הכנת מזון למשפחה או תוך כדי טיפול בילדים, מזעיקה שכנים או בני משפחה ומורה להם כיצד להמשיך לבשל או כיצד להמשיך לטפל בילדים ומיד יוצאת מהבית לטוקול, אם הן אמהות לילדים קטנים והילדים לא רוצים להיפרד מהאמא שלהם, הם מצטרפים לטוקול, ובתום שבעה ימים הם נטבלים עם האם.

בתום שבעת ימים מכבסת האישה את בגדיה, גוזזת ציפורנים, שיער, טובלת בנהר, ומחכה עד רדת הערב כדי לחזור הביתה. היא אינה צמה כמו יולדת וגם אין עורכים לכבודה סעודה כי סעודות אלו מדי חודש בחודשו, עלולות לרושש את המשפחה. במקרה של נידה אין טקס טהרה הנערך על ידי הקייס.

כתם דם הנראה לאחר ימי שבעת ימי נידה ועובר מיד, אין חובה בגללו לחזור לשהייה בטוקול. הוא מחייב רק טבילה וחזרה לשגרה. במידה והמחזור ממשיך האישה חוזרת לטוקול אך לא חייבת לחזור לכל שבעת הימים, אלא שוהה בטוקול יום או יומיים. ואז טובלת וחוזרת לביתה. נוכריות שהיו בכפר אינן טובלות ואינן נכנסות לטוקול. קייס דינקו הדגיש שאין קשר בין הנוכריות שהתגוררו בכפר ובין חוקי הנידה שהיו אצל היהודים.

נישואין

תהליך השידוך התחיל במקרים רבים כבר בלידתה של הבת, אם מדובר היה במשפחה מכובדת, התקשרו ההורים של המועמד לנישואין עם הורי התינוקת וחתמו חוזה המבטיח שידוך בין ילדיהם. מי שעובר ובודק פרטים על הנערה הם רק ההורים, בחור שינסה לחפש לבדו בחורה יראה כגבר לא מכובד. ההורים קובעים עבורו מי תהיה הכלה. בדרך כלל אין אפשרות לסרב לבחירה של ההורים מה גם שהזוג עצמו לא נפגש עד ליום החתונה.

באופן כללי, הגיל הממוצע של החתן בנישואין הוא חמש עשרה, גיל הכלה יכול להיות מגיל תשע עד שלוש עשרה בממוצע. כאשר הכלה בת תשע, אין מימוש נישואין, והיא גודלת בבית חתנה עד שהיא מקבלת מחזור, ואז מתחיל מימוש הנישואין.

ההורים המחפשים שידוך לילדיהם בודקים בכפרים הקרובים או הרחוקים, לעתים נעזרים בחברים, קרובי משפחה ושכנים. הכלל החשוב בכל החיפושים מלבד הנתונים של הכלה ומשפחתה הוא שלא יהיו קרובי משפחה עד שבעה דורות. כאשר מתברר שהקשר לזיווג ראוי, נפגשים ההורים לסכם ביניהם הסדרים כספיים מה כל צד מתחייב להעניק לזוג.

לאחר הסיכום הכספי, קובעים ההורים תאריך נוח לשני הצדדים לחתונה. אין מנהג לאירוסין, אלא רק טקס נישואין.

ההכנות לחתונה מתחילות מספר ימים קודם, בטקס הדומה לטקס החינה, חברות של הכלה ונשים נוספות מאפרות אותה. היא טובלת יום לפני שהחתן מגיע לכפרה. החתן יוצא מכפרו מלווה בחברים ובני משפחה, הוא יוצא להביא את הכלה לבית הוריו. לפני צאתו מברך אותו הקייס בברכת הצלחה. היציאה שלו לכפר של הכלה נעשית ברכיבה על סוס. מי שאין לו סוס שואל מאנשים מהכפר.

החתן יוצא לבוש בזיקט צבעוני אותו הוא שואל מחברים, ועל מצחו קשור סרט בצבעי אדום לבן כדי להוכיח שהוא בתול.

לעתים הדרך ארוכה והמסע לכפרה של הכלה נמשך מספר ימים. כשהם מגיעים לכפר של הכלה, הם מתקבלים על ידי בני המשפחה של הכלה ועל ידי הקייס. הקייס מברך את בני הזוג ושני בני הזוג חותמים על חוזה נישואין, בשלב זה הם נשואים אך אין רשאים עדין לקיים יחסים. נערכת במקום סעודה גדולה עם מוזמנים רבים מהכפר, לעיתים מוזמנים נוצרים היושבים מעבר לגדר מחוץ לכפר. הם מקבלים את הפרה ושוחטים אותה ומבשלים לעצמם את מאכלי החתונה. באותה מידה הזמינו נוכרים גם יהודים לחתונה אך הם רק השתתפו ולא אכלו את המזון שהוגש להם.

לאחר הסעודה הנערכת בכפרה של הכלה, מתחילה הרכיבה לכפרו של החתן. במקרה שהכלה במחזור, אין מבטלים את הנישואין, אלא הכלה הולכת עם החתן לכפרו מבודדת ממנו ומחבריו. וכשהיא מגיעה לכפר של החתן, היא נכנסת לטוקול. השיירה מגיעה לכפר של החתן ומתקבלת על ידי הקייס שמברך אותם, אחר כך מתקיימת סעודה גדולה רבת מוזמנים, ונשחטות פרות, אין זה מקובל שתיערך סעודה המכילה תרנגולים או כבשים.

בזמן הסעודה מנעימה את הזמן למוזמנים להקה המורכבת מאנשי הכפר, שמנגנת בכלים הדומים לכינורות, בחצוצרות, ובתופים, והסועדים רוקדים לצליליה.

לאחר הסעודה הולכים בני הזוג לבית שהוכן מראש ומתייחדים. במקרה שאין כתמי דם כתוצאה מההתייחדות, יוצא החתן לקייס ומעיד בפני הקייס ועדים נוספים שהכלה אינה בתולה. אם הקייס קובע שזהו המצב, תנאי החתונה נקרעים, ולפי עדותו של קייס דינקו, מכים את הכלה בני משפחתה על הבושה שנגרמה להם. והכלה חוזרת בבושת פנים לכפרה. אם הכל כשורה, הכלה גרה בביתו של בעלה.

כאשר מתברר שאין ילדים, רשאי הבעל להתגרש מאשתו אפילו אחרי שנה של נישואין, מכיוון שתמיד זו אשמתה של האישה, היא רשאית להינשא מחדש. אבל אם בנישואין הנוספים של הבעל אין ילדים, יודעים שהוא העקר, ואז רשאית אשתו השנייה להתגרש ממנו.

אם לאחר שהחתן מחדש הוא מתגרש ורוצה לחזור לאשתו הראשונה. אינו רשאי לחזור אליה. מקרים של אונס בחברה האתיופית הם טרגיים לבחורה ששומרת בסוד את דבר האונס ואינה מגלה לקייס או למשפחתה, כי כשבעלה מגלה בלילה כלולות את היותה לא בתולה, ונערכת חקירה ומתברר שנאנסה ולא שתפה את הסביבה במה שנעשה לה, היא מוחרמת על ידי משפחתה והחברה כולה ומה שנשאר בידה לעשות הוא לעבור לעיר, וחלקן הופך להיות פרוצות. אישה שבעלה נעלם מסיבות שונות, רשאית האישה להתגרש, ולנהל את טקס הגירושין מול הורי החתן. ולהינשא מחדש.

גבר אינו רשאי לשאת שתי נשים, אך החברה האתיופית מעלימה עין כשגבר מחליט להחזיק פילגש, מקרה הפוך, פילגש מצד האישה אסור.

לא מקובל שאישה תיכנס לביתו של גבר אחר הנמצא לבדו באותה שעה. אלא אם כן מדובר בבן משפחה, אישה גרושה או אלמנה רשאית להיכנס לביתו של גבר הנמצא ביחידות. פחות מקפידים איתה. גבר אינו רשאי להיכנס לביתה של אישה נשואה כשהיא לבדה.

לשאלה אם היו מקרים של גברים הומוסקסואליים הגרים יחד או נשים לסביות הגרות יחד, קייס דינקו לא הכיר תופעות כאלו באתיופיה.

גירושין

תופעת הגירושין הייתה ידועה באתיופיה, אנשים פרקו מסגרת של נישואין מסיבות שונות, כגון: עקרות של האישה, בתחילה, האשמה נופלת על האישה ולכן הגבר יכול לגרשה לאחר מספר חודשים ואינו חייב לחכות עשר שנים. לעיתים, מריבות של ההורים לגבי הבטחות כלכליות שלא מומשו גורמות לפירוק הנישואין, לעיתים האישה אינה רוצה להמשיך את מסגרת הנישואין ומבקשת לפרק אותם, ומאפשרים לה.

התהליך של פירוק מסגרת הנישואין נעשה רק לאחר שהיו ניסיונות מצד הסביבה להשכנת שלום בית. הניסיונות הללו נעשים בהדרגה. בתחילה, מנסים ההורים להשכין שלום, ואחר כך המשפחה המורחבת, ואם הם אינם מצליחים בהשכנת שלום, פונים לשמגלה- אנשים מבוגרים נכבדי העדה שינסו להשכין שלום, ואם הם לא מצליחים פונים לקייס, ואם הוא לא מצליח, אז מתקיימים הגירושין. בדרך כלל, המתווכים העוסקים בתהליך של הגירושין, מאמינים לאישה. אם הרצון לגירושין מגיע מצד האישה, הבעל הוא הראשון שמנסה לשכנע אותה לא להתגרש, הוא פונה לחברות שלה שישכנעו אותה לא להתגרש מכיוון שכגבר הוא מפסיד כסף רב בגירושין. לפי המנהג האתיופי הוא נותן לה מחצית מהרכוש ועוד רבע מהרכוש.

בטקס הגירושין משתתפים הקייס ועדים שנוכחים במקום, ברגע שהוחלט על הגירושין, קורעים את ההסדרים הכספיים שנחתמו בזמן הנישואין. מרגע הקריעה בני הזוג נחשבים לגרושים. הילדים מחליטים אצל מי הם רוצים להיות, בדרך כלל הם נשארים בכפר של האבא, כי זה הכפר שהם מכירים מילדותם וזה הכפר שהם גדלו בו ומכירים את המקום. להיות גרוש בחברה האתיופית, אינו נושא אתו אות קלון, ואישה שחוזרת לכפרה מחכה להצעות נוספות, ובדרך כלל אין בעיה מבחינתה להינשא מחדש. גבר שהתגרש מאשתו ומתחרט, רשאי לשאת אותה מחדש כל זמן שלא נישאה לאחר, אם היא נישאה מחדש והתגרשה, אינו רשאי לשאת אותה שוב, מכיוון שאולי היא התגרשה בעודה בהריון, או שהיא אם לתינוק.

פטירה

אדם שימיו ספורים, מתפללים או עורכים טקסים ליד מיטתו, המשפחה סועדת אותו ונמצאת לידו. מצד שני כשברור שימיו ספורים הם מתחילים בהכנות של הכנת אוכל למנחמים שמגיעים לעיתים ממקומות רחוקים. במקרה שהמת נמצא בבית, כל אנשי הבית יוצאים מהבית וטובלים. בשבת, לא התקיימו לויות, הן התקיימו רק ביום ראשון.

הם אינם מכינים צרכי מיתה או תכריכים עד רגע המוות ואינם חופרים קבר קודם הפטירה. אם נכח קייס במקום הוא התפלל ליד מיטת המת, אם לא היה קייס, לא התפללו. ברגע הפטירה הודיעו בכפר, ולאחר הרחצה ולבוש המת התקיימה הלוויה שבה נכחו כל אנשי הכפר, בלוויה עצמה אין מתפללים אלא משמיעים קינות לזכר המת.

המת נישא לקבורה על ידי אלונקה העשויה מעצים ירוקים שאחר כך נשרפים, נושאים אותו רק שני אנשים שאחרי הלוויה טובלים, ונשארים בבית טומאה שבעה ימים מחוץ לכפר. ואז טובלים לפני חזרתם לכפר. המת נקבר בכיוון ירושלים. כל המשתתפים בהלוויה טובלים אחרי הלוויה. בית הקברות נמצא מחוץ לכפר מכיוון שזהו מקום טמא. הטומאה של בית הקברות מכתיבה את התנהגות האנשים למת. אין מגיעים לבית הקברות ביום השלושים למות האדם ואין מציינים

כעבור שנה את מותו (יורציט). אין חוק לגבי אזכרות הנערכות מחוץ לבית הקברות, בדרך כלל שרוצים לערוך אזכרה מקובל לשחוט פרות לצורך האזכרה, מי שאינו יכול לרכוש פרה נעזר באנשי הכפר להשיג פרה.

בית הקברות המקורי שהיה, לא הכיל מצבות עם שמות, רק לאחר שבני העדה עלו לארץ, וראו מה מקובל בארץ, הם חזרו לאתיופיה, גדרו את בית הקברות כדי לשמור עליו מפגיעות הגויים והכינו מצבות לנפטרים עם שמות הנפטרים וציירו ציור של מגן דויד על המצבות לציין שזהו בית קברות יהודי.

מנהגי אבלות

המשפחה יושבת שבעה ימים חוץ משבת. בהם הם מקבלים את המנחמים שמגיעים גם ממקומות מרוחקים, כל אחד מהמנחמים עובר על פני האבלים היושבים על הרצפה ואומר להם: "אנו מצטערים על מותו של..." "אלוקים יחזק אתכם".

מנחמים שמגיעים לנחם, מקבלים אפונים וקפה שמכינים השכנים. האבלים מגלחים את שיער ראשיהם, גם גברים וגם נשים. האבלים באתיופיה לא נהגו ללבוש בגדים מיוחדים ולא נהגו לקרוע את בגדיהם, לאחרונה בהשפעת הידע על המקובל בארץ, החלו ללבוש בגדים שחורים.

גויים שבאו לנחם את האבלים, לא נכנסו לכפר, אלא עמדו מחוץ לכפר ונחמו מרחוק. יהודים באו לנחם גויים אך לא נגעו במזון וכשחזרו לכפר הם טבלו.

הירושה של הנפטר נעשית לפי רצונו של הנפטר במידה והספיק לתת הוראות לחלוקתה רכוש. בדרך כלל הוראות בעל פה כי רוב האנשים לא ידעו קרוא וכתוב. במידה שלא הספיק, מקבלת האישה את הרכוש כי לא יהיה לה מי שידאג לה.

אם אין לו אישה, יורשים בני משפחה קרובים, אחיו ואחיותיו.

מנהג של ייבום וחליצה לא היה קיים באתיופיה.

גדי עזריה, מעגל החיים, נורית טרביטש, פתח תקווה 28.5.2013

פרטים אישיים : שנת לידה: 1972, מקום מגורים : כפר גדלגה ליד מחוז גונדר
שנת עלייה : 1984. כתובת בישראל: רח' נחמן מברסלב 20 פתח תקווה.
מס' נייד : 0507838737

לידה

אישה בהריון קבלה מטלות מעטות לבצע בזמן ההריון.
לא היו נהוגים בגדים או מאכלים מיוחדים עבור אישה בהריון.
בכפר הייתה אישה מומחית (מילדת) שהייתה מוכרת בכפר ועזרה בלידות. לעתים עזרו לה שכנות.
גברים לא השתתפו במהלך הלידה. הלידה נערכה מחוץ לבית בסוכת הדם כדי לא לטמא את הבית. היולדת ששהתה שם, לא הוזנחה על ידי משפחתה, בני המשפחה נהגו להביא ליולדת מאכלים במהלך שהותה בסוכת הדם בימי השבוע, ובשבתות האוכל הוכן לפני כניסת השבת. סוכת הדם נחשבה לטמאה ולכן האוכל הונח על גדר האבנים שהקיפה את סוכת הדם כדי שבני המשפחה לא יטמאו, היולדת לקחה את המאכלים מהגדר.
על לידת התינוק שמעו אנשים בכפר מבני המשפחה או משכנות, שאר האנשים התבשרו על הלידה מיללות שהשמיעו הנשים: תשע יללות בשרו על לידת הבת, ושתים עשרה יללות בשרו על לידת הבן, לעתים השתמשו בחצוצרה להודיע לכולם.
היולדת ששהתה בסוכת הדם ארבעים יום אחרי לידת הבן, ושמונים יום אחרי לידת הבת, חזרה לביתה רק לאחר יום גדוש בטקסים שהחל בבקר בצום ונמשך בטבילה בנהר וכיבוס הבגדים, לאחר מכן עברה טקס המנוהל על ידי קס שבירך אותה והלקה אותה קלות בערימת ענפים ירוקים בראשה. אחרי הטקס נערכה בבית המשפחה סעודה למשפחה המורחבת ולכל החברים. בסעודה התכבד איש מהקרובים להיות "קריסטן" (סנדק) שניתן לו הכבוד לחבק את הילד, והוא ה"אב המאמץ". בסעודה השתתף הקס שבירך את היולדת ואת הרך הנולד.
שם לתינוק ניתן לפי אירועים שהתרחשו במשפחה או בחברה כולה, שמות המתארים מצב כלכלי, לפי מצב היבול בשדות. למשל בראון- יש לי אור בעיניים, צהי- שמש אור.
שם הילד נקבע על ידי ההורים, הסבים והסבתות נותנים גם הם שם אחר לתינוק, שכנים מבוגרים נותנים גם הם שם אחר לתינוק. ילד באתיופיה הוא רב-שמות.
לא נהגו לקרוא לילד על שם אדם שנפטר. שינוי שם היה נהוג במקרה של חולי של התינוק.
בני העדה שגרו בעיר נהגו גם לתת שמות של נוכרים.

ברית מילה

ברית מילה נערכה בסוכת הדם בדרך כלל על ידי מוהלת ביום השמיני לאחר הלידה. אם היום השמיני חל בשבת נדחית הברית ליום ראשון. גדי אינו יודע לפרט את מהלך טקס הברית, הוא יודע שלא השתמשו ביין להרגיע את התינוק. הוא יודע שנהגו למול גם בנות. לתינוק שהיה חולה דחו את הברית עד שיבריא. נוכרים לא מלו ואם כן המילה נערכה בגיל 13. הוא אינו יודע על פטירתו של תינוק במהלך הברית. ילד שלא נימול מסיבה כלשהי נימול מאוחר יותר, בגלל לחץ חברתי. עבדים יהודים נימולו.

נידה

נערה שרואה דם בפעם הראשונה מודיעה לאמה ויוצאת לטוקול. לא התקיימה הדרכה מאורגת, אך נשים מבוגרות שמחו לעזור במקרה שפנו אליהן בשאלות. במהלך שבעה ימי הנידה שהתה הנערה בסוכת הדם, לדעתו של גדי, הבנות ששהו בסוכת הדם שוחחו עם החברות שהיו שם כי לא היה להם עיסוק מיוחד.

המשפחה והשכנים דאגו להביא לה מזון. על ידי הבאת המזון הם הראו לה את חיבתם ואת דאגתם אליה.

לשאלה מה נהגה האישה לעשות במקרה שקבלה מחזור בזמן הכנת האוכל או טיפול בילדים, גדי אינו זוכר מה נהגו לעשות. לאחר שבעת ימי הנידה חזרה האישה לביתה וזאת לאחר שטבלה בנהר וכבסה את בגדיה. ביום חזרתה הביתה לא נהגו להזמין קס, ולא נהגו להכין סעודה. כאשר נראה דם מחוץ לימי הנידה, חזרה הנערה לטוקול לשהייה נוספת. הטוקול היה במרכז הכפר ולא מחוצה לו. מיקומו של הטוקול במרכז הכפר נועד להגן על הנשים. בדרך כלל זה היה מבנה צנוע יותר מבית הכנסת. המבנה שימש את הנשים שהיו בנידה וגם את היולדות. נוכריות לא נכנסו לטוקול, ולא שמרו על ימי נידה.

נישואין

הגיל המקובל לנישואין אצל בנות היה 13, ואצל בנים גיל הנישואין היה 15-16. תהליך של הנישואין היה תלוי במצב הכלכלי של המשפחה, משפחה שיכלה לממן את הנישואין ואת מתן המוהר, החלה לחפש כלה לבנם. החיפוש החל מחוץ לכפר כדי למצוא כלה שאינה קרובה לחתן עד שבעה דורות. החיפוש נעשה על ידי האב, ולא על ידי הבן, כאשר הבן סרב להינשא לבחורה שמצאו לו הופעל עליו לחץ להינשא לה. בדרך כלל לא התחשבו בדעתו של החתן.

לאחר שנמצאה כלה, נפגשים ההורים כדי לקבוע את ההסדרים הכלכליים הקשורים לנישואין, האם המוהר יתבטא במתן כסף או במתן צאן. אין טקס אירוסין, החתונה נקבעה לפי העונה החקלאית, בדרך כלל בקיץ.

הכלה בכפרה קבלה מחברותיה טיפולי יופי לפני בואו של החתן לכפר הכוללים מריחת בצק משעורה על הגוף. ביום בואו של החתן לכפר של הכלה נערכו לקבלו, נערכה סעודה גדולה לכל אנשי הכפר והגיע קס המקומי כדי לברך את החתן ואת הכלה.

החתן התארגן בכפרו ליציאה לכפר של הכלה: הוא הצטייד בסוס או בחמור כדי לקחת את הכלה, הלך אל הקס שיברך אותו, ויקשור לו את הקשרה, הקשרה היא ליפוף של שני חוטים בצבעים אדום ולבן שנקשרים על מצחו של החתן ומבטאים את תומתו של החתן. החתן יצא לכפרה של כלתו מלווה בשושבינים.

כשהם הגיעו לכפר של הכלה, הם התקבלו בשירה וריקודים ובסעודה רבת משתתפים. הקס המקומי ברך את החתן והכלה. בשלב זה הם נשואים אך אינם רשאים לקיים עדיין יחסי מין. הם יוצאים לדרך לכיוון כפרו של החתן והכלה יושבת על סוס או חמור. או שהיא נישאת על כתפיהם של החתן והשושבינים כי לא היה מקובל שהיא תלך ברגל. לא זכור לגדי מה קורה כאשר הכלה מקבלת מחזור בזמן החתונה.

בכפרו של החתן, הכינו סוכה לאורחים המשתתפים בסעודה.

לסעודת החתונה מוזמנים כל אנשי הכפר. בחתונות בהם הוזמנו נכרים הם קבלו נתח בשר ובשלו את הבשר לעצמם. האורחים בחתונה שרו, ובמקום התקיימה תחרות ריקודים כדי לקבוע מי

רוקד טוב יותר. כולם לבשו בגדים לבנים, הסעודה כללה בקר או כבשים. ולוותה על ידי תזמורת של בני משפחת אזמר שהיו ידועים באתיופיה בזכות נגינתם בחתונות, הכלים שהם נגנו בהם היו חצוצרה או כינור-מסנקו. תוך כדי נגינתם הודבקו למצחיהם שטרות של כסף.

הסעודות נערכו מיום שלישי עד מוצאי שבת בטקסי החתונה הללו, לא השתתפו ההורים של הכלה. הקס המקומי ניהל את החתונה ובירך את הזוג. בערב הראשון הזוג התייחד במקום שהוכן להם. ההתייחדות קבעה את גורל חיי הנישואין של בני הזוג. בדרך כלל לא ניתנה הדרכה מינית לבני הזוג. לאחר ההתייחדות הם נחשבו לזוג נשוי. בני הזוג היו צריכים להראות הוכחה לבתולים, במידה ולא הייתה הוכחה, הנישואין בוטלו, הקס בטל את הסכם הנישואין לעיני הזקנים המכובדים בכפר. במקרים רבים נהגו להזמין את ההורים של הכלה אחרי הביטול של הנישואים ולפי דברי גדי "ווי ווי, איזה מכות הלכו שם". הכלה חזרה לכפרה בבושת פנים.

במידה והכל היה תקין, הזוג התגורר בכפר של הבעל.

במקרה ולא נולדו ילדים, הייתה המלצה להתגרש אחרי שנתיים של נישואין, גדי מציין שהמלצה זו הייתה תלויה בכוחה החברתי של המשפחה. משפחות חזקות בכפר קבעו כיצד ינהגו במקרה כזה. לגבי אונס או עגינות גדי אינו יודע כיצד נהגו. היו מקרים של גברים שהחזיקו פילגשים, בדרך כלל ממשפחות חזקות ועשירות שלא העזו לומר להם דבר.

כניסה של גבר לביתה של אישה נשואה היה אסור, וכן להיפך, כניסה של אישה נשואה לביתו של גבר נשוי הייתה אסורה.

גירושין

גירושין באתיופיה לא היו שכיחים, הייתה מחויבות למשפחה. כאשר היה סכסוך בין בני הזוג והמעורבות של הזקנים, השמגליץ, והקס לא הצליחו להביא לשלום בית, הזוג התגרש. הסיבות לגירושין היו רבות: הכלה והחמות לא הסתדרו ביניהם, דרישות מוגזמות מצד הבעל, תוקפנות של הבעל, וכו'.

טקס הגירושין התקיים בנוכחות הזקנים והקס. עיקרו, ביטול הסכם הנישואין שנעשה בעל פה ולא בכתב, ואחריו חלוקת הרכוש בין בני הזוג. לא זכור לגדי כתובות או מסמכים אחרים השומרים על זכויות האישה. כל הטקס נעשה בעל פה. אחרי חלוקת הרכוש הם נחשבים לגרושים. לדעתו של גדי, הגירושין היו כרוכים בבושה לשני הצדדים. למרות זאת, לגבר היה קל יותר להינשא שנית.

לאחר הגירושין חוזרת האישה לבית אימה. על הגבר מופעל לחץ חברתי להתחתן מהר במיוחד אם מדובר בגבר אלים, מעוניינים לחתנו כדי שלא יזיק לגרושתו. כלפי האישה מופעל לחץ להינשא על ידי חברותיה שפוחדות שהגרושה תגזול את אחד הגברים הנדרשים.

לאחר הגירושין עוברים הילדים לכפר של האם, אלא אם כן הם רוצים להישאר עם האב בכפר שבו הם גדלו.

אין רשות לגבר להחזיר את גרושתו כאשר גרושתו נישאה שנית והתגרשה מבעלה השני. גדי לא זוכר מקרה של נישואין בשנית בין בני הזוג.

פטירה

אדם שגסס וידעו בכפר שימיו ספורים, באו להיפרד ממנו כל אנשי הכפר. לא הייתה תפילה מיוחדת למעמד זה, אך הקס אמר פסוקים מתאימים למעמד. לפי מספר האנשים שהגיעו לביתו אפשר היה לראות מהו מעמדו בכפר. האנשים שבאו להיפרד ממנו, עזרו לעודד את המשפחה בימיה הקשים.

לא נהגו להכין תכריכים לפני המוות, אבל את הבצק שנועד לכבד בו את המנחמים הכינו כבר מראש. הודעה על הפטירה נמסרה מפה לאוזן, והיו כפרים שנהגו להודיע על הפטירה בנגינת אבל של חצוצרה.

גדי אינו יודע על הכנת הגופה. בית הקברות היה ממוקם מחוץ לכפר. מתוך אנשי הכפר נבחרו 2-4 גברים חסונים היכולים לשאת את הגופה. רק להם הותר להיכנס לבית הקברות. שאר המלווים נשארו מחוץ לבית הקברות. מסע ההלוויה לווה לעתים על ידי קס שאמר ברכה שנועדה לנחם את האבלים. לאורך כל ההלוויה נהגו להזמין מספידים ששבחו והללו את הנפטר במיוחד אם הוא גבר, למשל: על עושרו, או גבורתו אם שירת בצבא האתיופי. היו מקומות בהם ירו באוויר במקומות שעצרו תוך כדי מסע ההלוויה.

הנפטר נישא באלונקה העשויה מגזרי עצים ירוקים שלא יעבירו טומאה שלאחר ההלוויה נשרפו. הקבורה לא הייתה לכיוון מסוים. הסימון של הקבר לא היה עם מצבה אלא ליד עץ מסוים, לפי סוג העץ זיהו את מקום הקבורה. רק האנשים שנשאו את המת דאגו לנושא הקבורה. לאחר ההלוויה נושאי האלונקה אינם חוזרים לכפר במשך שבוע, הם נחשבים טמאים ולכן אינם רשאים להיכנס לכפר הם נמצאים במבנה מחוץ לכפר וביום השביעי הם טובלים בנהר, רוחצים את בגדיהם ורק אז הם רשאים לחזור לכפר.

קרובי המשפחה שחייבים בדיני אבלות הם בני משפחה מדרגה ראשונה. הם מתאבלים שבעה ימים, בימים אלו באים לנחם אותם אנשי הכפר ומכרים מכפרים אחרים. עוברים על פניהם ואומרים שינוחמו משמים.

בימי האבל הם יושבים על הרצפה לבושים בשחור, על הבגדים לובשים שכמיה שחורה לאות אבל. הם אוכלים אוכל מיובש כמו גרגרי חיטה או אפונה מאכלים עגולים לאות אבל. הם מגלחים את שיער ראשיהם. קרובי משפחה בשלו עבורם כל שבעת ימים אלו.

ביום השביעי שוחטים בקר, ומי שאין באפשרותו לקנות בקר, דואגים לתרום לו כסף לקניית בקר. נערכת סעודה לכל אנשי הכפר, ביום השביעי, ביום השלושים, וביום השנה הראשון אחרי הפטירה עורכים סעודה במתכונת דומה לזו שנערכה ביום השביעי. ביום השנה הראשון מזמינים את אנשי הכפר לסעודה, במקום נערכת תפילה על ידי הקס ועורכים אזכרה למת. מי שלא הספיק לנחם את המשפחה בזמן שבעת ימי האבל, יכול לעשות זאת ביום השלושים לפטירה. גויים הגיעו לנחם את המשפחה אך לא השתתפו בסעודה, גם יהודים שהגיעו לנחום אבלים אצל גויים, לא אכלו את המזון שהוגש במקום.

בשבת ובחג לא ישבו שבעה.

לא נהגו לפקוד את מקום הקבורה, בית הקברות היה מחוץ לתחום מכיוון שהוא מקום טומאה. הירושה מתחלקת כך שהאישה מקבלת תחילה את חלקה. ואחר כך הבנים. בנות נשואות לא קבלו חלק מהירושה מכיוון שהיה להם את רכושן של הבעל, בנות לא נשואות קבלו חלק קטן מהירושה.

קרובי משפחה קבלו ירושה רק במקרה שלנפטר לא היו ילדים. יש איסור בחברה האתיופית ליבום או לחליצה האיסור נקבע על ידי הקסים שפחדו ממעשי פריצות. גדי יודע על מקרים בהם נערכו צוואות, יש מקרים שהאב לא ידע לקרוא והבן כתב עבורו את הצוואה, בדרך כלל היו צוואות שנאמרו בעל פה ולא נכתבו.

הערות ליאור גולגר לראיונות

4. טגיתו אנדשאו הזכירה בריאיון מעגל החיים מתאריך 15.10.2012 כי מכינים לילודת מיטה מעצים רטובים. אני מניח שהכוונה לעצים טריים (לחים) אך יש לאמת זאת. ראוי לשאול אם זה נעשה מטעמים רפואיים (הקלה על היולדת?) או מטעמים הלכתיים (טומאת יולדת? טומאת מת במידה והוולד מת?). האם קיים בסיס הלכתי משותף לשימוש בעצים טריים למיטת היולדת ולנשיאת גופת המת, או שמדובר בדימיון מקרי בלבד?
5. סדר הזמנים שמסרה טגיתו בנוגע לחתונה מוכר ומבלבל כאחד. בדומה לראיונות רבים אחרים, גם טגיתו ציינה שהחתן ושושביניו יוצאים עם הכלה לכיוון כפר החתן ביום רביעי. אולם טגיתו מציינת שאת המסיבה המושקעת אחרי שנמצא שם לכלה קיימו ביום ראשון. אם כן, מה עשו עד אז בכפר החתן? מה עשו בשבת למשל?
6. טגיתו העידה כי מותר לגבר לשאת שתי נשים (אך לא להחזיק פילגש). איני זוכר ריאיון אחר בו נטען כך.
7. טגיתו ציינה כי לשני גברים מותר להיכנס יחד לבית שיש בו אישה, אך לשתי נשים אסור להיכנס לבית שיש בו גבר. כדאי לאמת זאת.
8. אשטו ארגהי הזכיר בריאיון מעגל החיים מתאריך 13.12.2012 כי ההצלפה הרכה על היולדת בתום ימי טהרתה נועדה "לכפר על הדברים האסורים שדיברה בזמן הצירים". חשוב לאמת זאת.
9. אשטו ציין שלא מלים עבדים. כדאי לאמת זאת.
10. הן טגיתו והן אשטו ציינו שנהגו למרוח בצק דליל על כל גופה של הכלה בזמן החתונה. כדאי לאמת זאת ולברר מדוע נהגו כך.
11. אשטו טען כי מותר לגבר להיכנס למקום שיש בו אישה, ולאשה להיכנס למקום שיש בו איש. זה לא מתיישב עם עדויותיהם של אסמרה ושל טגיתו.
12. אשטו ציין כי "אם אין אישה הילדים יורשים על פי הגרלה". לא שמעתי דבר על כך קודם ואני מסופק אם זה נכון, אך ראוי לבדוק זאת.

פרט לכך, קראתי את מאמרו של צבי לנגרמן, לכוון את השעה - בחירת זמנים המסוגלים לתפילות על פי הכוכבים, שהתפרסם בגיליון 85 של פעמים [1]. עולה ממנו כי בעולם האסלאמי נעזרו בעשרים ושמונה כוכבים שנקראו 'מחנות הלבנה' (מנאזל אלקמר) כדי לתזמן ארועים ביחס ללוח השנה השמשי. לנגרמן טוען כי יהודי תימן הכירו את הכוכבים הללו, נעזרו בשיטה משלהם לחישוב העיתוי מתוך מיקומם, ואף כיוונו את תפילותיהם בהתאם. אין לי גישה מהבית למקורות הביבליוגרפיים שהזכיר לנגרמן בעניין זה. כזכור, בתפילת המלאכים לאל

אחד >

http://he.wikisource.org/wiki/%D7%AA%D7%A4%D7%99%D7%9C%D7%AA_%D7%94%D7%9E%D7%9C%D7%90%D7%9B%D7%99%D7%9D_%D7%9C%D7%90%D7%9C_%D7%90%D7%97%D7%93

יוסף הלוי נאמר בין השאר: "בשעה שלישית בלילה דין גיהנום ואש עד שאול

תחתית ושעה זאת לא יוכל אדם להגיד אותה ואם ידע איש להתפלל בשעה זאת וכבוש יצרו ישמע הבורא תפילתו". אני לומד מכאן שגם ביתא ישראל ייחסו חשיבות לעיתוי התפילה ומשער שחלקם, בדומה ליהודי תימן, החזיקו בידיעות שאפשרו להם לזהות את מהלך השנה השמשית ממיקום הכוכבים. האם ידע זה סייע בקביעת עיבור השנה?

שבת שלום,

ליאור